

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra ruského jazyka a literatury

**Transsibiřská magistrála ve výukových materiálech
pro střední školy**

Diplomová práce

Autor: Daniela Šimková

Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy

Studijní obor: 7504T307 Učitelství pro střední školy – ruský jazyk a literatura

7504T267 Učitelství pro střední školy – základy společenských věd

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.

Oponent práce: PhDr. Jindřich Kesner, CSc.

Zadání diplomové práce

Autor: Daniela Šimková
Studium: P16P0581
Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství pro střední školy - základy společenských věd, Učitelství pro střední školy - ruský jazyk a literatura

Název diplomové práce: **Transsibiřská magistrála ve výukových materiálech pro střední školy**

Název diplomové práce AJ: The Trans-Siberian Railway in Secondary School Teaching Materials

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce bude pojednávat o zařazení tématu Transsibiřské magistrály do výukových materiálů na středních školách v České republice. V teoretické části bude popsán vznik a vývoj Transsibiřské magistrály s přesahem do české historie. Dále bude akcentováno zařazení tohoto tématu do výuky na středních školách a jeho zpracování ve vybraných učebních komplexech. V empirické části bude provedeno výzkumné šetření mezi učiteli středních škol, které bude mít za úkol zkoumat využití tématu Transsibiřská magistrála ve výuce ruského jazyka na středních školách v České republice s důrazem na mezipředmětové vztahy. Součástí práce bude i zpracování didaktických materiálů pro výuku tématu Transsibiřská magistrála.

TUREK, Václav. Transsibiřská magistrála: TRANSSIB. Lanškroun: Václav Turek ml., 2015. ISBN 978-80-904790-1-2. FIC, Victor M, PALEČEK, Pavel, ed. Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. Brno: Stilus, 2007. ISBN 978-80-87122-00-6. PRŮCHA, Jan. Teorie, tvorba a hodnocení učebnic: studijní příručka. 2.dopl.vyd. Praha: Ústřední ústav pro vzdělávání pedagogických pracovníků, 1989. JELÍNEK, Stanislav. Raduga po-novomu. Plzeň: Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-947-6.

Garantující pracoviště: Katedra ruského jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jindřich Kesner, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 26.11.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

podpis autora

Poděkování

V úvodu své práce bych ráda poděkovala Mgr. Miroslavu Půžovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnoval. Mé poděkování patří též Mgr. Ireně Kapustové za poskytnutí informací týkajících se československých legií, a také rodině za podporu při studiu.

Anotace

ŠIMKOVÁ, Daniela. *Transsibiřská magistrála ve výukových materiálech pro střední školy*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019. 83 s. Diplomová práce.

Diplomová práce pojednává o zařazení tématu Transsibiřská magistrála do výukových materiálů na středních školách v České republice. V teoretické části je popsán vznik a vývoj Transsibiřské magistrály s přesahem do české historie. Dále je akcentováno zařazení tohoto tématu do výuky na středních školách a jeho zpracování ve vybraných učebních komplexech.

V empirické části je popsáno provedené výzkumné šetření mezi učiteli středních škol, které má za úkol zkoumat využití tématu Transsibiřská magistrála ve výuce ruského jazyka na středních školách v České republice s důrazem na mezipředmětové vztahy. Součástí práce je i zpracování didaktických materiálů pro výuku tématu Transsibiřská magistrála.

Klíčová slova: Transsibiřská magistrála, výukové materiály, střední škola

Annotation

ŠIMKOVÁ, Daniela. The Trans-Siberian Railway in Secondary School Teaching Materials. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 83 pp. Diploma Degree Thesis.

This diploma thesis deals with an inclusion of the topic of the Trans-Siberian Railway into educational materials at secondary schools in the Czech Republic. The theoretical part includes a description of the origin and development of the Trans-Siberian Railway with overlapping into the Czech history. Further, it emphasizes the inclusion of this topic in secondary education and the way it is dealt with selected teaching resources.

The empirical part describes a research conducted among secondary school teachers. The research is focused on the use of the topic of the Trans-Siberian Railway in teaching Russian language at secondary schools in the Czech Republic with an emphasis on the ability to apply the knowledge across curriculum. A part of the thesis is also an elaboration of didactic materials for teaching the subject of the Trans-Siberian Railway.

Keywords: the Trans-Siberian Railway, teaching materials, secondary school

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č.13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 Historie Transsibiřské magistrály	10
1.1 Vznik a vývoj Transsibiřské magistrály.....	10
1.2 Transsibiřská magistrála ve vztahu k Česku	15
1.3 Význam Transsibiřské magistrály.....	21
2 Tvorba výukových materiálů	23
2.1 Koncepce vzdělávání na středních školách	23
2.2 Výukové metody a organizační formy	27
2.3 Materiální a nemateriální prostředky výuky	31
3 Zařazení tématu Transsibiřská magistrála do učebnic pro střední školy	35
3.1 Učebnice ruského jazyka.....	35
3.2 Učebnice dějepisu	43
3.3 Učebnice zeměpisu.....	48
3.4 Ostatní učebnice	51
II EMPIRICKÁ ČÁST.....	55
4 Výzkumné šetření.....	55
4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	55
4.2 Výzkumný soubor	55
4.3 Metodologie výzkumu.....	56
4.4 Výsledky a analýza získaných dat.....	58
4.5 Závěry z výzkumu a doporučení pro praxi.....	71
Závěr.....	74
Seznam literatury a zdrojů.....	75
Seznam obrázků, tabulek a grafů	82
Přílohy	82

Úvod

Transsibiřská magistrála byla postavena za účelem hospodářského a civilizačního rozvoje Sibíře jako důležité části Ruské federace. S výstavbou železnice se rozvíjela města, vesnice, školy a objevovaly se nové oblasti pro těžbu nerostných surovin. Železnici provází historie, která je spjata se vznikem Československé republiky. Trať slouží k přepravě milionů cestujících a nesčetného množství nákladu. Pro Ruskou federaci Transsibiřská magistrála znamená nejen přiblížení území Dálného východu evropské části Ruska, ale především má vojensko-strategický význam.

Téma Transsibiřská magistrála bylo vybráno za účelem aktualizace informací o Transsibiřské magistrále a vytvoření celistvého komplexu s ohledem na historické události, které se odehrály v průběhu první světové války. Práce slouží k obohacení výuky ruského jazyka na středních školách v České republice a podává informace, které lze do výuky o Transsibiřské magistrále zahrnout. Učitelé nejen středních škol mohou využít zpracovaných didaktických materiálů, které jsou vytvořeny na základě výsledků výzkumného šetření.

Teoretická část se zabývá vznikem a vývojem Transsibiřské magistrály ve spojitosti s československými legionáři a jejich působením v Rusku za první světové války. Na konci první kapitoly je vyzdvížen význam Transsibiřské magistrály. Druhá kapitola se věnuje koncepci vzdělávání na středních školách s doplněním o klasifikaci výukových metod a organizačních forem. Dále jsou popsány materiální a nemateriální prostředky výuky. Třetí kapitola obsahuje zařazení tématu Transsibiřská magistrála do vybraných učebnic určených k výuce na středních školách s ohledem na mezipředmětové vztahy.

Empirická část ukazuje, jakým způsobem nahlíží učitelé ruského jazyka na středních školách v Královéhradeckém a Pardubickém kraji na zařazení tématu Transsibiřská magistrála do výuky ruského jazyka. Na základě získaných informací je vytvořen doplňkový materiál, který má za cíl aktivizovat žáky a uchopit téma jak z historického hlediska, tak i s ohledem na současnost. Předpokládá se, že empirická část práce pomůže pochopit, jaký význam má zařazení tématu Transsibiřská magistrála do výuky ruského jazyka na středních školách v České republice.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Historie Transsibiřské magistrály

Transsibiřská magistrála je nejdelší souvislá železniční trať světa, která představuje spojnici evropské a asijské části Ruska už od roku 1903. Vede z hlavního města Ruské federace Moskvy až do tichomořského přístavu Vladivostok. Její délka je 9 288 km.¹ Kdyby magistrála nebyla tehdy postavena, pravděpodobně by Rusko přišlo o území Dálného východu a pobřeží Tichého oceánu. Podněcovala rozvoj východních regionů a zasloužila se o ekonomický rozvoj země.²

1.1 Vznik a vývoj Transsibiřské magistrály

Počátky výstavby železniční trati významně ovlivnil ruský ministr dopravy a financí Sergej Witte, který si dal za cíl zpřístupnit nerostné bohatství Sibíře evropské části Ruska. Návrh Velké sibiřské cesty, dnes zvané Transsibiřská magistrála, byl předložen ve druhé polovině 19. století. Výstavba byla slavnostně zahájena ve Vladivostoku 31. května 1891.³ Budování magistrály bylo započato ještě téhož roku, ale přímé vlakové spojení bylo otevřeno až v roce 1903, kdy cesta zahrnovala přepravu trajektem po vodní ploše Bajkalu, nejhlubšího jezera světa. V zimním období trať odolávala krutým mrazům a na jižním pobřeží jezera probíhaly nutné skalní odstřely až do roku 1905. Tento fakt dokládá počet 38 tunelů o celkové délce 68 kilometrů. Snadnější cesta na Dálný východ vedla přes Mandžusko, kde je povrch relativně rovinný. Po skončení rusko-japonské války byla dokončena trať z Čity přes Chabarovsk (Příloha č. 1: Etapy výstavby Transsibiřské magistrály), která je sice delší, ale nachází se výhradně na ruském území. Železnice byla zprvu stavěna jako trať jednokolejná, jejíž ukončení se váže k roku 1916, kdy proběhlo spuštění mostu přes řeku Amur. Jako dvoukolejná trať byla uvedena do provozu v polovině sedmdesátých let 20. století.⁴

Po dokončení Transsibiřské magistrály se začalo uvažovat o vybudování další železniční tratě, která by pronikla ještě hlouběji na Sibiř. Vznikající železniční trať byla nazvána jako „BAM – Bajkalsko-amurská magistrála“. Jejím počátečním bodem je stanice

¹ SCHABERT, Werner, ed. *Železnice: obrazový atlas*. Praha: Svojtka & Co., 2011, s. 132.

² Transsib.ru. *Транссибирская магистраль (Транссиб) – энциклопедия* [online]. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <http://transsib.ru/cat-geo.htm#no1>

³ SCHABERT, Werner, ed. *Železnice: obrazový atlas*. Praha: Svojtka & Co., 2011, s. 134.

⁴ WADE-MATTHEWS, Max. *Velké železniční tratě světa*. Čestlice: Rebo Productions, c1999, s. 163–164.

Tajšet. Trať o celkové délce 4 320 km pokračuje sibiřskou tajgou směrem na východ k severním břehům Bajkalu a blíží se k městu Tynda, které je označováno jako hlavní město Bajkalsko-amurské magistrály. Město Tynda je významné tím, že odtud vede menší železniční trať tzv. Malý BAM, od řeky Amur až k Transsibiřské magistrále, se kterou se setkává ve stanici Bamovskaja. V průběhu 2. světové války musela být výstavba BAMu na nějaký čas přerušena a pokračování ve stavbě bylo opět zahájeno sovětskou vládou v roce 1976. Bajkalsko-amurská magistrála byla dovedena do jejího konečného bodu, Sovětské Gavany, v roce 1983. Nyní je vnímán ekonomický potenciál Bajkalsko-amurské magistrály hlavně v přepravě těžkého nákladu, s cílem odlehčení Transsibiřské magistrále.⁵

Zavedení železniční dopravy se plánovalo i pro další trasy, jež měly spojit významná obchodní centra. Podrobně rozpracované návrhy se uskutečňovaly a řízení dopravy bylo rozděleno do 32 celků. Kromě osobní přepravy se převládá například různé stavební materiály, dřevo, obilí, černé uhlí, ruda, ropa a další suroviny. Osobní přeprava v Sovětském svazu se značně odlišovala od evropských zemí, a tak je tomu i nyní. Vzhledem k velkým vzdálenostem jsou vlaky Transsibiřské magistrály vybaveny nejen lůžkovými vozy, ale po magistrále se pohybuje několik typů vlaků: speciální, firemní, rychlíky, pasažérské, poštovní a zavazadlové, mezinárodní a příměstské (tzv. električky).⁶ Speciální vlaky, například vlak „Zlatý orel“, ve kterém je každé kupé dvoumístné, má vlastní toaletu a sprchový kout, zajišťují pro cestující mimořádný komfort. Firemní vlaky, například vlak „Rossija“ nebo „Bajkal“, jsou vybaveny klimatizací a součástí je i zavazadlový a jídelní vůz. Nejznámější firemní vlak je „Rossija“, který vyjíždí z Moskvy a směřuje do Vladivostoku. Pasažérských vlaků jezdí na Transsibiřské magistrále nejvíce, protože jsou cenově nejdostupnější a zastavují v největším počtu stanic. Rychlíky se od pasažérských vlaků liší pouze tím, že zastavují jen ve velkých městech. Mezinárodními vlaky je možné docestovat například do Ulánbátaru nebo do Pekingu. Jedná se o vlaky, které zajišťují dopravu do 300 kilometrů.⁷

Vagóny ve vlacích jsou rozděleny do několika typů: sedačkové, lůžkové, společné, kupé a kupé lux. Vagóny uzpůsobené na krátké vzdálenosti se nazývají „sedačkové“. Lůžkové neboli „plackartnyje“ jsou vagóny, kde se nacházejí prostory bez dveří pro čtyři osoby a naproti přes chodbičku jsou další dvě místa, která jsou označována jako boková.

⁵ TUREK, Václav. *BAM – Bajkalsko-amurská magistrála*. Lanškroun: Václav Turek ml., 2010, s. 92–133.

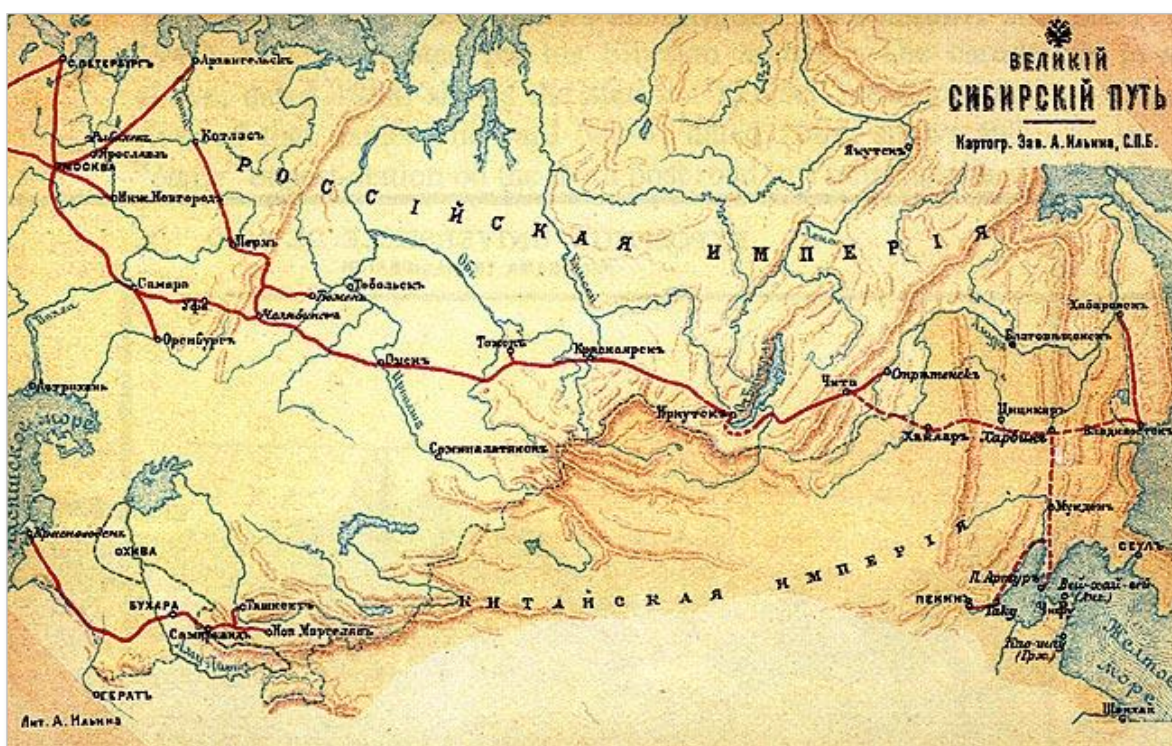
⁶ JELEN, Jiří. *Světové železnice*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1990, s. 290–295.

⁷ TUREK, Václav. *Transsibiřská magistrála: TRANSSIB*. Lanškroun: Václav Turek ml., 2015, s. 22–23.

„Společné“ vagóny se od „plackartných“ liší tím, že nevyžadují zakoupení místenky a zpravidla se používají pouze dolní lůžka. „Kupé“ představují prostor pro čtyři osoby a jsou oddělena dveřmi. „Kupé lux“ je určeno pouze pro dvě osoby. Vybavenost kupé a vagónu se odvíjí od ceny a konkrétního typu vlaku.⁸

Do roku 1917 začínala Velká sibiřská cesta (Obr. č. 1) v Moskvě a vedla přes Rjazaň – Rjažsk – Penzu – Syzraň – Samaru – Ufu – Čeljabinsk – Kurgan – Petropavlovsk – Omsk – Ťumeň – Krasnojarsk – Irkutsk – Bajkal – Mysovuju – Verchněudinsk – Čitu – Mandžusko – Charbin – Grodekovo až do Vladivostoku.⁹

Obrázek č. 1: Velká sibiřská cesta

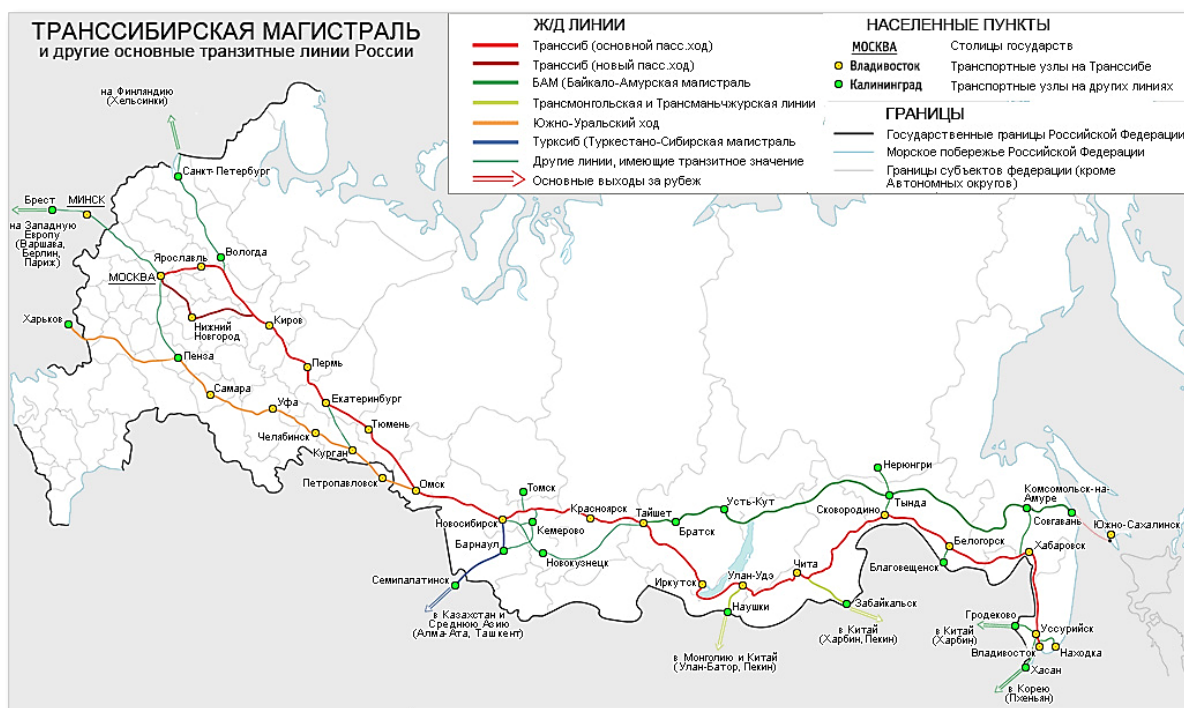
Na železniční dopravu měl vliv i revoluční rok 1917 a občanská válka, kdy došlo k značnému opotřebení tratí, a poklesla produktivita práce. Ovšem v období první pětiletky, v letech 1928–1932, byl vytyčen cíl elektrifikace neboli modernizace železnic. Železniční doprava byla obohacena o tři tisíce nových lokomotiv a sedmdesát jedna tisíc vagónů. Za necelých šest let, v roce 1937, byla úspěšně dokončena výstavba druhé koleje po celé délce Transsibiřské magistrály. V průběhu 2. světové války Rusové přemístili 18 milionů lidí a 2 500 závodů za Ural na Sibiř za účelem výroby nové vojenské techniky. Železnice se tak

⁸ TUREK, Václav. *Transsibiřská magistrála: TRANSSIB*. Lanškroun: Václav Turek ml., 2015. s. 24.

⁹ Transsib.ru. *Транссибирская магистраль (Транссиб) – энциклопедия* [online]. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <http://transsib.ru/cat-geo.htm#no1>

staly důležitým prostředkem přepravy vojsk, vojenského materiálu a potravin.¹⁰ Do roku 1949 hlavní trať vedla z Irkutska podél břehu řeky Angary a Bajkalu do stanice Slud'anka. Mezi léty 1949–1956 existovaly dvě možné cesty: stará, podél břehu Bajkalského jezera, a nová, vybudovaná v hornatém pásmu jižně od Bajkalu. V roce 1957 se druhá cesta (Obr. č. 2) stala tou hlavní – od Moskvy přes Jaroslavl – Kirov – Perm – Jekatěrinburg – Ťumeň – Omsk – Novosibirsk – Krasnojarsk – Tajšet – Irkutsk – Sljud'anku – Ulan-Ude – Čitu – Skovorodino – Bělogorsk – Chabarovsk – Ussurijsk a další zastávky do Vladivostoku.¹¹

Obrázek č. 2: Transsibiřská magistrála (hlavní železniční trať – světle červená linka)

V 50. letech 20. století započala výroba elektrických a dieslových lokomotiv. Tím byly uvedeny do provozu nové tratě a znovu započala výstavba Bajkalsko-amurské magistrály. Po rozpadu Sovětského svazu 25. prosince 1991 se situace poněkud zkomplikovala, jelikož v důsledku odchodu některých republik zůstalo Rusku pouze 78 500 km tratí.¹² Nově přijatá reforma o železniční dopravě z roku 2001 poskytla půdu pro zlepšení železniční dopravy Ruska, tím i Transsibiřské magistrály, která je od 1. října 2003 pod záštitou státní akciové společnosti „Ruské železniční dráhy – RŽD“.¹³

¹⁰ TUREK, Václav. *Transsibiřská magistrála: TRANSIB*. Lanškroun: Václav Turek ml., 2015. s. 51.

¹¹ Tamtéž. [online]. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <http://transsib.ru/cat-geo.htm#no1>

¹² TUREK, Václav. *Transsibiřská magistrála: TRANSIB*. Lanškroun: Václav Turek ml., 2015. s. 52–53.

¹³ Transsib.ru. *Транссибирская магистраль (Транссиб) – энциклопедия* [online]. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <http://transsib.ru/cat-geo.htm#no1>

Od roku 2001 se začala používat zcela nová cesta, která začíná na Jaroslavském nádraží v Moskvě a do Vladivostoku pokračuje přes Vladimír, Nižní Novgorod a několik dalších významných měst (Tab. č. 1):¹⁴

Tabulka č. 1: Významná města na Transsibiřské magistrále

Významná města na Transsibiřské magistrále			
Název stanice v češtině	Název stanice v ruštině	Vzdálenost od Moskvy v km	Den
Moskva	Москва	0	1.
Vladimír	Владимир	210	
Nižní Novgorod	Нижний Новгород	461	
Perm	Пермь	1 434	
Jekatěrinburg	Екатеринбург	1 814	2.
Ťumeň	Тюмень	2 138	
Omsk	Омск	2 711	
Novosibirsk	Новосибирск	3 336	
Krasnojarsk	Красноярск	4 098	3.
Irkutsk	Иркутск	5 185	4.
Sljud'anka	Слюдянка	5 311	
Ulan-Ude	Улан-Уде	5 641	
Čita	Чита	6 166	
Bělogorsk	Белогорск	7 866	5.
Chabarovsk	Хабаровск	8 523	6.
Vladivostok	Владивосток	9 288	

Transsibiřská magistrála prochází 87 městy, z toho šest má více než 1 milion obyvatel (Moskva, Perm, Jekatěrinburg, Omsk, Novosibirsk a Krasnojarsk), překonává 16 velkých řek (Volgu, Vjátku, Kamu, Tobol, Irtyš, Ob', Tom', Čulym, Jenisej, Oku, Selengu, Zeju, Bureju, Amur, Chor, Ussuri) a vede kolem Bajkalu až do Přímořského kraje.¹⁵ Celkově lze trať projet za necelých sedm dní, ale to je jen nepatrný zlomek času v porovnání s tím, co se na Transsibiřské magistrále odehrálo od jejího vzniku.

¹⁴ Transsibiřská magistrála – informace, mapa.. *Transsibiřská magistrála - informace, Facebook, mapa, foto, video.* [online]. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <http://transsibirskamagistrala.cz/trasa.html>

¹⁵ TUREK, Václav. *Transsibiřská magistrála: TRANSIB.* Lanškroun: Václav Turek ml., 2015, s. 8, 51–53.

1.2 Transsibiřská magistrála ve vztahu k Česku

Dnes je možné se o Transsibiřské magistrále dozvědět od cestovatelů, kteří s oblibou objevují nové kraje, nebo z přednášek profesorů a geografů jako je například docent RNDr. Bohumír Jánský, CSc. působící na katedře kartografie a fyzické geografie přírodovědecké fakulty Karlovy univerzity v Praze. Již třikrát podnikl výpravu na Bajkal, kde zkoumal podmínky pro budoucí vývoj největší světové zásobárny pitné vody.¹⁶

Ovšem v České republice se o Transsibiřské magistrále hovoří hlavně v souvislosti s československými legionáři (Obr. č. 3), kteří v roce 1918 ovládli téměř celou železnici. Československé legie se skládaly ze dvou dobrovolnických vojenských útvarů, které za první světové války bojovaly na straně dohodových armád nebo samostatně proti centrálním mocnostem a bolševikům. Česko v té době patřilo pod Rakousko-Uhersko a několik vojáků, kteří žili v zahraničí, vytvořili samostatné jednotky. Obecně se jejich působení dělí na francouzskou (západní), ruskou (východní) a italskou (jižní) frontu. Někteří vojáci v průběhu války přeběhli na druhou stranu fronty, a tak vznikaly „československé legie“.¹⁷

Obrázek č. 3: Trasa pohybu československé legie Ruskem

¹⁶ JANSKÝ, Bohumír. *Bajkal – perla Sibíře*. Praha: Panorama, 1989. s. 7.

¹⁷ Vojenský historický ústav Praha. VHU PRAHA [online]. [cit. 2018-11-27] Dostupné z: <http://www.vhu.cz/wp-content/uploads/2013/01/PL-pro-8.-9.-t%C5%99%C3%ADdy-1.-sv%C4%9Btov%C3%A1-v%C3%A1lka.pdf>

Základem československých legií byla „Česká družina“, která oficiálně vznikla 12. srpna 1914 v Kyjevě, tehdy na území Ruska. Jejimi členy byli především vystěhovalci, kteří přišli do Ruska za prací. Již před válkou v Rusku žilo asi 70 000 Čechů, a právě někteří z nich se na podzim roku 1914 dobrovolně přihlásili na frontu k ruské armádě. V Rusku vojáci slovanského původu prováděli výzkumy, drobné vojenské výpady a pomáhali tlumočit při výsleších. O dva roky později byla Česká družina rozdělena na dva pluky. 1. ledna 1916 vznikl „Československý střelecký pluk“ a v květnu 1916 vznikla „Československá střelecká brigáda“. Po revoluci 1917, kdy se bolševici v čele s V. I. Leninem chopili moci, bylo československým legionářům nařizováno dodržovat neutralitu a nevměšovat se do ruských sporů. Podle T. G. Masaryka měly být československé legie přesunuty na západní frontu do Francie. Když ale došlo 3. března 1918 k uzavření míru v Brestu Litevském mezi Ruskem, Německem a Rakouskem-Uherskem, českoslovenští vojáci, aby unikli obklíčení postupujících německých oddílů, museli nasednout do vlaků a vypravit se na cestu po Transsibiřské magistrále do Vladivostoku.¹⁸

Nedodržení příměří ze strany Německa na jaře roku 1918 vyvolalo zmatek na východní frontě. Nakonec byl zvolen kompromis. Rudé oddíly převzaly obranné úseky od československých vojáků, kteří se začali stahovat do Bachmače (území dnešní Ukrajiny), kam odjelo 63 vlaků o 40 vagonech (tzv. těpluškách) s kapacitou pro 20 mužů. *„Cesta vlakem byla mizerná. Byla ještě zima, ve vagoněch také, kamínka jsme neměli, abychom si mohli zatopit, teprve jsme se museli zařizovat, shánět a vlastně ani nebylo čím topit. K tomu ke všemu nás ještě trápil hlad, jídla málo.“*¹⁹ Vítězný boj u Bachmače měl velký ohlas jako i bitva u Zborova a znovu připomněl Čechům a Slovákům touhu po samostatném státě. V té chvíli ale nikdo z nich netušil, že vlaky nemíří na západní frontu, ale na daleký východ, kde budou bojovat proti bolševické vládě.²⁰

Existuje mnoho příběhů legionářů-generálů a důležitých historických dokumentů spjatých s touto problematikou, ale je nezbytné si poznatky prohloubit. Osudy českých a slovenských dobrovolníků, kteří byli později nazváni „legionáři“, přispívají díky publikaci paměti a cenných poznámek k pochopení mentality českého národa, který navrátil českému státu jeho ztracené postavení na mapě mezi dnes svobodné demokratické evropské národy.

¹⁸ VLASÁK, Oldřich. 100 let československých legií 1914–2014. Hradec Králové: O. Vlasák, 2013.

¹⁹ JURMAN, Oldřich. *Legionářská odysea: z Čech až do Vladivostoku*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: Brána, 2016. 100–101, s. 61.

²⁰ BÍLEK, Jiří. Československé legie na frontách I. světové války: od Zborova po Terron. Líbeznice: Víkend, 2018, s. 141–143.

Jedním z legionářů byl František Dušek narozený ve Verměřovicích na jihovýchodě Orlických hor. „... uvědomělý Čech a sokol František Dušek šel dne 8. června 1915 k odvodu. Bylo mu 29 let.“²¹ Mezi příslušníky České družiny patřili řemeslníci, obchodníci, profesoři, inženýři a učitelé, kteří přicházeli na počátku 20. století do Ruska za prací. Ovšem později se k legionářům přidali váleční zajatci – vojáci a důstojníci rakousko-uherské armády.²² „Nedostatek chleba, kuřiva a dřina, služba stíhala službu – to vše způsobilo, že každý den utekli rakouský vojáci do Ruska; ...“. Nejdříve odešlo jen pár odvážlivců, ale pak i František Dušek uprchl do Ruska. František se o existenci československé brigády dozvěděl až v Rusku, ale než se mu podařilo dostat se ke „svým“, prošel si několika zajateckými tábory, kde spatřil terorizování rakousko-uherských zajatců. „Do československého sboru byl přijat 15. června 1917, ... obdržel osobní číslo 9802.“²³

Po bitvě u Zborova se k Československému armádnímu sboru přidalo několik Čechů ze srbské armády. Přičemž několik vojáků z ruské armády doplnilo vznikající československé legie ve Francii. Sbor unikl obklíčení německé armády a na příkaz T. G. Masaryka se začal přesunovat na východ. Po dohodě s ruskou stranou na přelomu let 1918–1921 byla sboru přidělena část Transsibiřské magistrály.²⁴ Prezident Masaryk se chystal na cestu do Ameriky a vydal rozkaz: „Kdo se necítí dost dobrým vlastencem, může přijmout ruské poddanství nebo může vstoupit do Krásné Gvardije“.²⁵ Vojáci se začali chystal na cestu do Francie, ovšem v Penze je čekalo překvapení. Tehdy celé vojsko, více než sto padesát tisíc vojáků, bylo připraveno dál bojovat proti Němcům, ale vlak nejel na západ, nýbrž na východ. „Pak jsme zase zjistili, že máme špatný vagon. Když jsme jeli přes Ural, co skoro jsme se viděli v příkopě. Jakž-takž jsme se dotáhli do Čeljabinsku...“²⁶ Ruská sovětská vláda souhlasila s odjezdem československého vojska do Francie s tím, že se do vlasti vrátí jako skupina svobodných občanů. Vlak s vojáky pokračoval z Čeljabinsku do centra západní Sibíře do města Omsk, které se stalo sídlem vlády „bílých“ admirála A. V. Kolčaka. A právě zde se českoslovenští legionáři setkali s pověstným ruským pokladem.

²¹ DUŠEK, František. *Moje sibiřská anabáze*. Hradec Králové: Knihovnička královohradecké jednoty ČsOL č. 4, 2007, s. 9.

²² VLASÁK, Oldřich. *100 let československých legií 1914–2014*. Hradec Králové: O. Vlasák, 2013, s. 24.

²³ DUŠEK, František. *Moje sibiřská anabáze*. Hradec Králové: Knihovnička královohradecké jednoty ČsOL č. 4, 2007, s. 13–17.

²⁴ VLASÁK, Oldřich. *100 let československých legií 1914–2014*. Hradec Králové: O. Vlasák, 2013, s. 25.

²⁵ DUŠEK, František. *Moje sibiřská anabáze*. Hradec Králové: Knihovnička královohradecké jednoty ČsOL č. 4, 2007, s. 22.

²⁶ Tamtéž, s. 23–24.

Ruský poklad, který tvořily především zlaté pruty, mince a různé předměty byl původně uložen v Petrohradě – hlavním městě carského Ruska. Když ale světovou válku v roce 1917 vystřídala válka občanská a carský režim byl v listopadu svržen bolševiky, bylo rozhodnuto ruský poklad přesunout na bezpečné místo. Ruská Státní banka poklad naložila do železničních vagónů, kterých se ale bolševici zmocnili, jelikož potřebovali finance pro Leninovu vládu. Poklad byl převezen do jednoho z center bolševické moci v Kazani, do tamní pobočky ruské Státní banky. Přesná evidence a postupné ubývání pokladu přestalo být pod kontrolou. Zpráva z omského ministerstva financí udala výši pokladu v hodnotě 651.535.834,64 rublů. Československý armádní sbor v těžkých bitvách prokázal nebývalé odhodlání a statečnost, a proto ruská demokratická vláda požádala spřízněný slovanský národ o pomoc. Velení Československého armádního sboru souhlasilo, a jako vděk byl jeden z nejuznávanějších důstojníků Stanislav Čeček jmenován velitelem Povolžské fronty. Je ovšem nutné zmínit, že stráž i zabezpečení pokladu zajišťovali výhradně Rusové. Poklad byl kvůli nepokojům v Kazani převezen do Samary a po pádu Kazaně do Ufy. V září 1918 byla zvolena Prozatímní všeruská vláda s autonomní vládou Sibiře v Omsku. Vznikla ale obava, že stále přesouvající se poklad na východ do Čeljabinsku padne do rukou již zmíněné omské vládě. Samarská vláda znovu požádala československou stranu, jako spolehlivého spojence o vojenskou ochranu zlatého pokladu. Vagóny se zlatem byly zapečetěny a Čechoslováci střežili poklad z vnějších koridorů vytvořených okolo vlaku. Poklad byl na pár dní uchován v čeljabinských obilných skladištích, ale na příkaz ministra financí Ivana Adrianoviče Michajlova, byl nakonec převezen do Omsku. Československé jednotky tvořily vnější ochranu pokladu a za celistvost a úplnost odpovídali vládní úředníci a úředníci ruské Státní banky. Vyložení zlatého pokladu v Omsku úloha československých strážních oddílů skončila. V listopadu 1918 se v Omsku ujal moci admirál Kolčak a získal do své správy i zlatý poklad. Nakupoval výzbroj a další prostředky potřebné do války. Protibolševická fronta se zhroutila a poklad i s admirálem Kolčakem byl opět na cestě. Hodnota pokladu se rapidně snížila a na převoz místo původních 80 vagónů již stačilo 28 vagónů. 1. ledna 1920 bylo rozhodnuto, že poklad převezme generál Syrový, velitel Československého armádního sboru, a pod jeho ochranou bude převezen do Vladivostoku. K vlakům byla postavena ruská a československá stráž, která měla zabránit rozkrádání pokladu. Komise složená ze zástupců sovětské strany a třech československých důstojníků Československého armádního sboru při předání sovětské straně potvrdila, že veškerá čísla se shodují, vyjma 13 bedniček ukradených ruskou stráží v noci na 12. ledna 1920. V době občanské války byl k udržení armády a celého vládního aparátu použit z části i zlatý poklad. Jak je zřejmé, tak

českoslovenští legionáři si zlatý poklad s sebou do vlasti neodvezli, i když měli při evakuaci u sebe menší finanční obnos, který ale pocházel z úspěšného hospodaření v nelehkých podmínkách za ruské občanské války. V Rusku vznikla i Banka československých legií, která spravovala úspory legionářů, ale nejednalo se o zlato ruského pokladu.²⁷

Kolčákův tvrdý režim byl největší překážkou legií, protože se proti prostým vojákům postavila chytrácky zkušená buržoazie. Když ministr převratové vlády Štefánik přijel do Vladivostoku, hleděli na něj legionáři s důvěrou, ale brzy pochopili, že jim nebude dopřáno zanechat války a vrátit se domů. Štefánik se vydal na cestu po magistrále a myslel si, že přesvědčí československé legionáře k dalšímu boji. Dosavadních ztrát bylo až příliš a evakuace legionářů započala 27. ledna 1918. Ve skutečnosti ale sibiřská kontrarevoluce (snaha o nastolení předrevolučního stavu věcí) nemohla bez legií prakticky existovat.²⁸ Náladu vojáků docela dobře vystihuje tato píseň, která byla mezi vojáky dobře známa:

*Na sibiřské magistrále
ešelony stojí,
budou tam stát ještě za rok,
jako stály v loni.
V Tomsku páni na banketu
– pohár vína v dlani –
prospěvují s kolčakovci
– „Bože cara chrani!“
Od sedmého náš Kučera
píše postup nový,
že už nechcem na Sibiři
množit české hroby.²⁹*

Zpráva ze dne 28. října 1918 o vzniku Československé republiky a následně o ukončení první světové války vedla k myšlence považovat svůj úkol v Rusku za splněný.³⁰ 22. ledna 1919 byl vydán dekret R. Štefánikem o „mobilizaci všech občanů Československé republiky, nacházejících se na teritoriích Číny, Japonska a Ruska“.³¹

²⁷ Ruský zlatý poklad a čs. legionáři. Valka.cz [online]. Copyright © ISSN [cit. 2018-12-29]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/12579-Rusky-zlaty-poklad-a-cs-legionari>

²⁸ MUŠKA, Jiří a Jaromír HOŘEC. *K úloze československých legií v Rusku*. Vyd. 2., dopl. Praha: Mír, 1954. Dokumenty (Mír), s. 81–82.

²⁹ Tamtéž, s. 89.

³⁰ KRÍŽEK, Jaroslav. *Němci, Lenin a čs. legie*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 104.

³¹ ORIÁN, Edmund, ed. *Československá legie v Rusku 1914–1920*. Praha: Epoque 1900, 2014, s. 41.

Českoslovenští vojáci museli projet Čínou po jižní koleji magistrály, aby se dostali do Vladivostoku. Tam někteří z nich byli přemístěni na Ruský ostrov a do pevnosti Gornostaj, která se nachází v kopcích asi 10–12 km od města. První transport s Čechoslováky vyjel z Vladivostoku 15. ledna 1919 na italské lodi „Roma“, na které mohli odplout pouze starší, nemocní a invalidní vojáci. I když se diskutovalo o evakuaci vojska přes evropské Rusko, jedinou možnou cestou byla cesta přes Vladivostok. 14. srpna 1919 přijel do Vladivostoku sociální demokrat poslanec F. V. Krejčí, který navštívil vojáky uvězněné v koncentračním táboře na Gornostaji. V prosinci 1919 byly obstarány další lodě a evakuována byla druhá část 1. pluku.³² „*Nalod'ování. Začali číst jména, inu pořádek, a tak šups po výběhu na loď. ... Před námi jely ledoborce a led 50 cm silnej se před námi koulel jako v rozbourěné řece. ... Jo, loučíme se s pravoslavnou Rossií, 13. 2. 1920.*“³³ Vojsko bylo evakuováno na lodích, které pluly po třech trasách. První trasa vedla kolem Asie přes Indický oceán a Suezský průplav do italského přístavu Terst. Druhá trasa vedla přes Tichý oceán, Panamský průplav a Atlantik do Hamburku nebo Terstu. Třetí trasa směřovala do Evropy přes Kanadu (vlakem) a poté lodí přes Atlantik opět do Hamburku či Terstu. Na dvačtyřiceti lodních transportech bylo celkem evakuováno 56 459 vojáků a 11 271 civilistů. Poslední loď s československými legionáři odplula 21. července 1920, ale evakuace dalších osob (ženy a děti vojáků, cizinci, ...) pokračovala až do 2. září 1920.³⁴

Legionářská tematika ožila i v české literatuře a zahrnuje literární činnost a pozdější reflexi válečného a meziválečného období. Život legionářů a jejich návrat do vlasti popsal např. Josef Kopta (Třetí rota na magistrále, 1927). Několik legionářských spisovatelů otisklo svá díla už v Rusku, jako například Jaroslav Hašek (Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války, 1923) nebo Jaroslav Kratochvíl (Cesta revoluce, 1922). Z hlediska osobních zážitků během anabáze obzvláště vynikl Rudolf Medek (Anabáze, 1927), který popisuje poslední měsíce legionářů v Rusku a jejich návrat domů.³⁵ Nejen legionářská literatura se týká Transsibiřské magistrály, ale jsou autoři, kteří se zabývali přímo popisem cesty po železnici, například Václav Turek (Transsibiřská magistrála, 2005) nebo Martin Strouhal (Svoboda pod bodem mrazu, 2009).

³² ORIÁN, Edmund, ed. *Československá legie v Rusku 1914–1920*. Praha: Epoque 1900, 2014, s. 43, 46–47.

³³ DUŠEK, František. *Moje sibiřská anabáze*. Hradec Králové: Knihovnička královohradecké jednoty ČsOL č. 4, 2007, s. 34–35.

³⁴ Vojenský historický ústav Praha. VHU PRAHA [online]. [cit. 2019-01-26] Dostupné z: <http://www.vhu.cz/evakuace-ceskoslovenskych-vojaku-z-vladivostoku/>

³⁵ Česká legionářská literatura [online]. Copyright © ISSN [cit. 2018-12-23]. Dostupné z: <http://literaturalegii.unas.cz/>

1.3 Význam Transsibiřské magistrály

Snaha o zpřístupnění přírodních zdrojů Sibíře byla jedním z hlavních důvodů pro vybudování Transsibiřské magistrály. Nejen že se přírodní zdroje staly dostupnější, ale samotná východní část Ruska se začala postupně rozvíjet. V dobách Sovětského svazu, společnosti s komunistickým režimem, byl pohled do nitra země většině západních cestovatelů skryt. Možná ale právě díky tomuto tajemství se Transsibiřská magistrála stala snem, po kterém nyní touží mnoho cestovatelů z celého světa. Po nástupu vlády Michaila Gorbačovova ruská ekonomika umožnila, aby byznys pronikl na Sibiř, avšak i s tímto otevřením vrátek do východních oblastí Ruské federace nelze říci, že je Sibiř definitivně prozkoumána a poznána. Cestovatelé, kteří se rozhodli podstoupit několika tisícikilometrovou cestu zdánlivě nekončící krajinou, měli šanci poznat jen zlomek ruské Sibíře.³⁶

Pro výstavbu železnic je zapotřebí financí, které se investují také do těžkého průmyslu na výrobu lokomotiv, vagónů, kolejnic a dalších potřebných součástí. V období válek železnice zajišťovala nepřetržité zásobování armády. Například na porážku v Krymské válce mělo vliv pozastavení výstavby železnice. Snížila se obranyschopnost vojska a jiná doprava zboží byla zdlouhavá a složitá. Již od prvopočátku výstavby Transsibiřské magistrály šlo o přístup k Vladivostoku, kde v roce 1860 zakotvil první ruský mořeplavec Alexej Karlovič Šefner. Zde byla založena vojenská stanoviště, která měla zabezpečit lehce napadnutelný východ Ruska.³⁷

Jedním z nejnavštěvovanějších míst na cestě po Transsibiřské magistrále je jezero Bajkal. Nachází se ve východní části Sibíře v Burjatské autonomní republice. Jeho maximální hloubka dosahuje až 1 600 metrů. Stáří jezera se odhaduje na 20 až 25 milionů let. Jezero Bajkal představuje největší zásobárnu pitné vody na světě a v porovnání k celému území Ruska obsahuje 80 % veškeré pitné vody na jeho území. Zpočátku přístup k jezeru od Transsibiřské magistrály znemožňovaly hory. Proto v letech 1900–1904 byly vlaky přepravovány přes Bajkal pomocí lodní dopravy. K výrazné změně došlo v roce 1950 za pomoci Sovětského svazu, který vybudoval na řece Angaře přehradu, která byla řešením pro připojení Transsibiřské magistrály v jedné z nejpůsobivějších stanic Sljud'ance. Na východ

³⁶ SOLOMON, Brian, Paul BIGLAND, David BOWDEN a Scott LOTHES. *Exotické železnice: 50 turisticky nejzajímavějších železničních tratí světa*. Přeložil Jan HELLER. Praha: Slovart, 2016, s. 22–23.

³⁷ TUREK, Václav. *Transsibiřská magistrála: TRANSSIB*. Lanškroun: Václav Turek ml., 2015, s. 35–37.

od bajkalského střediska Slud'anky ležícího na jihozápadním břehu jezera vyjíždí vlak tzv. Krugobajkalka. Původní úsek tratě z roku 1904 o délce 89 km je možné využít k turistice a venkovním aktivitám, zahrnujícím objevování a bádání v oblasti zoologie, botaniky, geologie či mineralogie. V osadě Bajkal je umístěn závod „Bajkalské vody“, který čerpá vodu ze 400 metrové hloubky a uvádí ji do prodeje. Nyní je pro export do Evropy určeno méně než dvacet vagonů měsíčně, protože kdyby se stala bajkalská voda lacinou, pro výrobce by bylo působení na trhu nevýhodné. Přestože v dnešní době se dozvídáme o problémech se znečištěním jezera, při stáčení bajkalské vody se hygienické předpisy striktně dodržují.³⁸

Transsibiřská magistrála byla postavena za účelem technického, hospodářského a civilizačního rozvoje Sibíře jako důležité části Ruské federace. Zároveň s výstavbou železnice se rozvíjela města, vesnice, školy, nemocnice a objevovaly se nové oblasti pro těžbu nerostných surovin. Trať slouží k přepravě milionů cestujících a nesčetného množství nákladu. Železnici provází bohatá historie, pozornost veřejnosti, států a jejich vlád. Stále si udržuje svůj vojensko-strategický význam. Pro Sibířany železnice znamenala a znamená přiblížení se nejen Evropě, ale celkově představuje nové ekonomické příležitosti. Železnice je pro Rusko neoddělitelnou částí ekonomiky, protože právě 80 % přepravy nákladů a 40 % osobní přepravy se realizuje po kolejích. Obrovský význam má i z hlediska úspory času. Po vodě putuje zboží do Asie a do Evropy zhruba 45 dní a po kolejích Transsibiřské magistrály pouhé dva týdny. Zboží po Transsibiřské magistrále je převáženo především do Finska, Jižní Koreje, Japonska a díky tomu ruská železnice zaměstnává přes 1,3 milionů lidí. S financováním Transsibiřské magistrály je spojena i modernizace, která buduje spolehlivý systém.³⁹

³⁸ TUREK, Václav. *Krugo Bajkala: historie Transsibiřské železnice na pobřeží Bajkalu*. Česko: Václav Turek ml., 2008, s. 5, 14–15 s.

³⁹ TUREK, Václav. *Transsibiřská magistrála: TRANSSIB*. Lanškroun: Václav Turek ml., 2015, s. 7, 231.

2 Tvorba výukových materiálů

Základem pro tvorbu výukových materiálů pro konkrétní vyučovací předmět a téma je znalost vyučovací činnosti učitele, kam zahrnujeme:

- a) obsah učiva,
- b) výukové metody a organizační formy,
- c) materiální a nemateriální didaktické prostředky.⁴⁰

Rozhodující pro tvorbu výukových materiálů je koncepce vzdělávacího programu na dané škole, tím se rozumí Školní vzdělávací program (ŠVP) vytvořený na základě pravidel uvedených v Rámcovém vzdělávacím programu (RVP). Obsahová náplň a učivo pro cizí jazyk jsou uvedeny ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. ŠVP je zpracován učiteli na dané škole a vymezuje obsah a hodinový rozsah výuky. Pro přípravu konkrétní vyučovací hodiny bývá východiskem učebnice, protože podává nejen systematický přehled učiva, ale naznačuje i konkrétní výukové metody a organizační formy práce učitele s žáky. Pokud učitel zvolí jako základ výuky učebnici, může k realizaci využívat další druhy výukových materiálů.⁴¹

2.1 Koncepce vzdělávání na středních školách

Východiska a předpoklady rozvoje vzdělávací soustavy jsou ukotveny v Národním programu rozvoje vzdělávání v tzv. Bílé knize. Střední všeobecné a střední odborné vzdělávání tvoří samostatnou kapitolu, která podává podrobný přehled o jednotlivých typech středních škol. Střední vzdělávání je uskutečňováno na třech základních typech škol:

- *všeobecné* na gymnáziích,
- *odborně technické, ekonomické, zemědělské, umělecké* atd. na středních odborných školách,
- *učňovské* na středních odborných učilištích.⁴²

Současná situace ve školství si ale vyžaduje vytvořit otevřený a koherentní systém, který bude zahrnovat vzdělávací programy, obsahující všeobecné, odborné, teoretické a praktické

⁴⁰ LEPIL, Oldřich. *Teorie a praxe tvorby výukových materiálů: zvyšování kvality vzdělávání učitelů přírodovědných předmětů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 7.

⁴¹ Tamtéž, s. 8.

⁴² Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha. Praha: Tauris, 2001, s. 51.

složky vzdělávání, aby výstupní kompetence žáků vyhovovaly novým nárokům. Vzdělávací systém ve svých programech klade důraz na:

1. *Zajištění připravenosti mladých lidí pro celoživotní učení.*
2. *Podporu zaměstnatelnosti mladých lidí v průběhu celého života.*
3. *Rozvoj širokého všeobecného a obecně odborného základu vzdělání.*
4. *Uplatnění všeobecně použitelných tzv. klíčových kompetencí.⁴³*

Státní program a rámcové vzdělávací programy na úrovni státu obsahují pravidla a rámec pro vytvoření školních vzdělávacích programů a zajišťují tak soudržnost celého systému. Školy následně samostatně vytváří vlastní vzdělávací programy, čímž poskytují vyšší úroveň vzdělání většímu počtu mladých lidí. Bohužel stále na středních školách přetrvává nedostatečná vzdělávací nabídka, která odpovídá různorodým zájmům žáků i novým požadavkům na trhu práce. Výsledkem je, že někteří žáci nepokračují ve vzdělání na střední škole (asi 6 %) nebo nedokončí školu a obor, který si zvolili (asi 10 % žáků SOU) a hlásí se do zaměstnání bez získání středního stupně vzdělání i bez kvalifikace. Vzdělávací programy se proto mohou prolínat a poskytovat žákům obohacení ve vzdělávání tak, aby certifikovaný program odpovídal jejich schopnostem. Určité rozdíly ale přece jen existují, zejména mezi gymnázii a středními odbornými školami.⁴⁴

Gymnaziální typ vzdělávání předpokládá, že žák bude pokračovat v navazujícím studiu v terciální sféře (např. na vysoké škole). Rámcový vzdělávací program pro gymnázia je více diferenciován, aby kromě všeobecného vzdělávacího charakteru nabízel i odborně orientovaný obsah. S tím je spojeno rozšíření výuky cizích jazyků a širší využití informačních technologií. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (dále RVP G) v rámci školy poskytuje žákům volitelné a nepovinné předměty, které odpovídají budoucím možnostem pracovního uplatnění. Střední odborné vzdělávání představuje širokou nabídku vzdělávacích programů a také možnost pokračování ve vzdělávání. Na rozdíl od gymnaziálního typu mají vzdělávací programy na středních odborných školách pružnou strukturu, aby žák nemusel školu opouštět bez odborné kvalifikace. Obecně to znamená, že vzdělávací programy budou tvořeny jednotlivými moduly, z nichž bude možné vytvářet sestavy. Je třeba ale upozornit na přechod absolventů ze školy do praxe. V současnosti přechod absolventů středních odborných škol (ale i absolventů ostatních škol) je

⁴³ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha. Praha: Tauris, 2001, s. 51.

⁴⁴ Tamtéž, s. 52.

komplikován a prodlužován omezenými možnostmi uplatnění. Proto je potřeba zrealizovat určitá podpůrná opatření ve spolupráci se zaměstnavateli a jejich zástupci. Na gymnáziích je třeba prohloubit diferenciaci vzdělávacích programů tak, aby učivo nemělo pouze akademický charakter, ale bylo navázáno na reálné pracovní prostředí.⁴⁵

V souladu s Národním programem vzdělávání (NPV) s tzv. Bílou knihou, zakotvenou ve školském zákoně č. 561/2004 Sb., byly vytvořeny Rámcové vzdělávací programy (RVP). Systém je vytvořen pro žáky od 3 do 19 let a dělí se do dvou úrovní: na státní a školní úroveň (Příloha č. 2: Vzdělávací systém ČR). NPV vytváří požadavky platné pro celek a RVP vymezuje rámce pro předškolní, základní a střední vzdělávání. Na základě pokynů, které jsou uvedeny v RVP, si každá škola vytváří vlastní Školní vzdělávací program (ŠVP).⁴⁶

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) vychází z nové strategie vzdělávání, která klade důraz na rozvoj klíčových kompetencí žáka (kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanská, k podnikavosti) a uplatnění nabytých vědomostí v praktickém životě. RVP G slouží pro tvorbu Školních vzdělávacích programů (ŠVP) pro čtyřletá a víceletá gymnázia. Obsah RVP G je rozčleněn do osmi vzdělávacích oblastí, které se dále člení na jednotlivé vzdělávací obory dle obsahové blízkosti:

1. Jazyk a jazyková komunikace (*Český jazyk, Cizí jazyk, Další cizí jazyk*),
2. Matematika a její aplikace (*Matematika a její aplikace*),
3. Člověk a příroda (*Fyzika, Chemie, Biologie, Geografie, Geologie*),
4. Člověk a společnost (*Občanský a společenskovědní základ, Dějepis, Geografie*),
5. Člověk a svět práce (*Člověk a svět práce*),
6. Umění a kultura (*Hudební obor, Výtvarný obor*),
7. Člověk a zdraví (*Výchova ke zdraví, Tělesná výchova*),
8. Informatika a informační a komunikační technologie (*Informatika a informační technologie*).⁴⁷

Vzdělávací obsah jako celek je pro žáky závazný a škola si širší rozsah učiva stanoví ve svém ŠVP. Obsah učiva je dále členěn do tematických okruhů a celků, kterými se ŠVP nemusí striktně řídit. Škola může využít možnosti začlenit do vzdělávání tematické okruhy

⁴⁵ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001, 53 s.

⁴⁶ BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007, s. 1.

⁴⁷ Tamtéž, s. 4, 11.

(uvedené v RVP), které podporují mezioborové vztahy, a tím směřuje k propojení nabytých vědomostí a dovedností.⁴⁸

RVP Středních odborných škol jsou rozděleny do několika skupin dle soustavy oborů:

- Obory J (*Zdravotnictví, Ekonomika a administrativa, Pedagogika pro asistenty ve školství, Pečovatelské služby, Ladění klavírů a kulturní činnost*),
- Obory E (*Strojírenství a strojírenská výroba, Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, Technická chemie a chemie silikátů, Potravinářství a potravinářská chemie, Textilní výroba a oděvnictví, Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů, Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů, Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie, Stavebnictví, geodézie a kartografie, Zemědělství a lesnictví, Gastronomie, hotelnictví a turismus, Obchod, Osobní a provozní služby, Pedagogika, učitelství a sociální péče*),
- Obory H (*Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárnictví, viz obory E, Umění a užité umění*),
- Obory LO a M (*Ekologie a ochrana životního prostředí, Informatické obory, viz obory H, Ekonomie a administrativa, Právo, právní a veřejnosprávní činnosti, Obecně odborná příprava*),
- Konzervatoře (*Hudba, Zpěv, Tanec, Současný tanec, Hudebně dramatické umění*),
- Nástavbové studium (*viz obory H*).⁴⁹

Pro výše uvedenou soustavu oborů (také pro základní vzdělávání) vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy již 281 RVP. Školy se musí řídit vydanými RVP a zahájit výuku s účinností od prvního ročníku nejpozději do dvou let. RVP byly vydávány postupně od roku 2007 do roku 2012.⁵⁰ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v dubnu 2015 vydalo dodatky, které upravují 15 vybraných oborů, a to v oblasti matematického vzdělávání a povinných zkoušek v profilové části maturitní

⁴⁸ BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007, s. 5.

⁴⁹ *Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání, Národní ústav pro vzdělávání. Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Copyright © [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/ramcove-vzdelavaci-programy-podle-kategorii-oboru-vzdelani>

⁵⁰ *Přehled vydávání RVP SOV po vlnách, Národní ústav pro vzdělávání. Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Copyright © [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/prehled-vydavani-rvp-sov-po-vlnach>

zkoušky. Dále proběhlo i několik úprav v RVP pro Gymnázia se sportovní přípravou, což by mělo vést ke sjednocení s RVP G.⁵¹

2.2 Výukové metody a organizační formy

Vyučování se chápe jako specifický druh učitelova jednání v pedagogických situacích, které jsou vymezeny časově a probíhá v nich vzájemná interakce mezi učitelem a žákem. Učitelovo jednání směřuje k předem daným cílům a je ovlivňováno řadou okolností a podmínek. Pedagogické vyučování probíhá v komplexním kontinuu, kdy učitel vychází ze základních postupů, a naopak při řešení problémových situací je veden k „tvořivé improvizaci“, kdy využívá různých alternativ. Aby učitel zvládl vyučovací proces řídit, vnímá své prožívání situací do té míry, aby nedošlo k dezorganizaci jednání. Pedagog vyučování nejen řídí, ale i utváří. Dynamický proces můžeme vystihnout třemi opakujícími se fázemi:

1. plánování výuky,
2. realizace výuky,
3. reflexe výuky.⁵²

První fáze „plánování výuky“ obsahuje nejen přípravu na vyučovací hodinu, ale také analýzu probíraného učiva, kdy se učitel zamýšlí nad tím, jak využít vzájemných interakcí učitele a žáka pro splnění očekávaných výstupů. Druhá fáze „realizace výuky“ zahrnuje uplatnění výukových metod (*slovní, názorně-demonstrační, dovednostně-praktické, aktivizující, komplexní*) a organizačních forem (*hromadná výuka, samostatná práce, práce ve dvojicích, skupinová práce*) s využitím materiálních a nemateriálních prostředků výuky. Třetí fáze „reflexe výuky“ je zaměřena na zhodnocení výuky, která právě proběhla. Výsledkem myšlenkové aktivity jsou návrhy pro postup a plánování nadcházejících vyučovacích hodin.⁵³

Vhodným nástrojem učitelova řízení výuky je výuková metoda, která zajišťuje dosažení edukačních cílů. Pro efektivní využívání výukových metod je nutné poznat

⁵¹ Změny v RVP SOV v dubnu 2015, Národní ústav pro vzdělávání. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Copyright © [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/opatreni-ministra-ktery-mi-se-meni-nektere-rvp-stredniho>

⁵² JANÍK, Tomáš. *Didaktické znalosti obsahu a jejich význam pro oborové didaktiky, tvorbu kurikula a učitelské vzdělávání*. Brno: Paido, 2009. Pedagogický výzkum v teorii a praxi, s. 10.

⁵³ Tamtéž, s. 11.

podmínky pro jejich vybrání a zařazení, a to jako jedinou cestu k cíli nebo v kombinaci s jinými metodami a organizačními formami. Výukové metody umožňují žákům lépe chápat učivo a poznávat realitu, ve které se pohybují. Obecně se udává, že obsah určuje metodu, ale je zřejmé, že vztah obsahu a metody je vzájemně propojený. Výuková metoda je chápána jako organizace činnosti učitele ve výuce a vytyčení cílů. Moderní pojetí výukových metod odráží změny perspektiv v nových kontextech, přičemž se upozorňuje na postavení žáka jako individuální osobnosti, žijící ve společnosti ovlivňované ekonomickými, sociálními a kulturními faktory.⁵⁴

Výukové metody představují prostřednictvím výukových cílů propojený soubor vyučovacích aktivit učitele a učebních činností žáků. Celý vyučovací proces ale doprovází problematika individuálních rozdílů v osobnosti žáka i učitele. Každý žák přistupuje k učení různým způsobem a podobně se liší i učitelé ve způsobu vyučování. Styly učení lze charakterizovat jako preferované způsoby činnosti subjektu (žáka, učitele), které se svým motivačním zaměřením, strukturou a cílem přizpůsobují dané pedagogické situaci. Způsob uplatnění výukových metod je závislý jak na žákově stylu učení, tak i na učitelově stylu vyučování. Problematiku o stylech učení u nás v České republice zpracoval J. Mareš (1998), čímž navazuje na některé z mnoha prací, které vyšly v zahraničí (např. D. A. Kolb a jeho model zkušenostního učení nebo H. Gardner, který rozpracoval koncepci sedmi druhů inteligencí).⁵⁵ J. Mareš dále vymezil pojem vyučovací styl jako „svěbytný postup, jímž učitel vyučuje“ a úzce souvisí s učitelovými pedagogickými vědomostmi a dovednostmi.⁵⁶

Pokud chceme lépe proniknout do problematiky, ve které jsou propojeny základní principy výukových metod, je potřeba si systém logicky utřídit. Výstižnou klasifikací je možné získat celkový obraz o možnostech jejich využití a díky tomu přispět ke zkvalitnění edukačního procesu. Z historie známe uspořádání metod J. A. Komenského, který rozlišil metody na analytické a syntetické, kdy upřednostňoval tzv. metodu synkretickou (srovnávací). V dnešní době autoři používají pro klasifikace výukových metod různá kritéria (např. z hlediska fází výukového procesu, počtu žáků, stupně aktivity atd.). J. Maňák a V. Švec rozdělili výukové metody na tři základní skupiny dle složitosti edukačních vazeb: metody klasické, metody aktivizující a metody komplexní.

⁵⁴ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 21–25.

⁵⁵ Tamtéž, s. 30–31, 37.

⁵⁶ ŠVEC, Vlastimil. *Klíčové dovednosti ve vyučování a výcviku*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 122–123.

A. Klasické výukové metody

(slovní, názorně-demonstrační, dovednostně-praktické),

B. Aktivizující metody

(diskusní, heuristické, řešení problémů, situační, inscenační, didaktické hry),

C. Komplexní výukové metody

(frontální výuka, skupinová a kooperativní výuka, partnerská výuka, individuální a individualizovaná výuka, samostatná práce žáků, kritické myšlení, brainstorming, projektová výuka, výuka dramatem, otevřené učení, učení v životních situacích, televizní výuka, výuka podporovaná počítačem, sugestopedie a superlearning, hypnopedie).⁵⁷

Klasické výukové metody zahrnují metody *slovní* jako například vyprávění, vysvětlování, přednáška, rozhovor a podobné projevy řeči, kdy se slovo stává přenašečem informace. Řeč má schopnost integrovat vnímané jevy a pomáhá při vytváření celkového obrazu skutečnosti. Do doby než byl vynalezen knihtisk (50. léta 15. století), se informace předávaly převážně ústní formou. A v současné době se živý jazyk objevuje prostřednictvím informačních technologií (internet, televize, rádio, ...). Proto i ve školství je vhodné koncentrovat pozornost na jazyk a jeho vývoj. Metody *názorně-demonstrační* můžeme znovu připomenout na „zlatém pravidlu pro učitele“ J. A. Komenského, kdy princip názornosti vnímal takto: „*Proto budiž učitelům zlatým pravidlem, aby všechno bylo předváděno všem smyslům, kolika možno. Totiž věci viditelné zraku, slyšitelné sluchu, vonné čichu, chutnatelné chuti a hmatatelné hmatu; a může-li něco být vnímáno najednou více smysly, budiž to předváděno více smyslům.*“ (Velká didaktika, kap. 10). Tyto metody se uplatňují při smyslovém vnímání skutečnosti. Mají komplexní povahu, kterou J. A. Komenský označil jako „Trojúhelník moudrosti“: řeč – mysl – ruka. Mezi tyto metody patří: předvádění a pozorování, práce s obrazem a instruktáž. Metody *dovednostně-praktické* jsou zaměřeny na uplatnění činností v praxi. Nazýváme je tzv. činnostně orientované výuky, kdy překonávají odtrženost školy od života a škola si uvědomuje důležitost vzdělávání.⁵⁸

Nový pohled v pedagogickém myšlení je orientován na žáka. Aktivizující metody jako *diskusní, heuristické (tj. řešení problémů), situační, inscenační a didaktické hry* eliminují stereotypy vytvořené v průběhu mnoha let a využívají inovačních postupů (např. alternativní školy). Zavádějí do školství nové prvky techniky. Alternativní výuka na rozdíl od inovačních

⁵⁷ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 46–49.

⁵⁸ Tamtéž, s. 53, 76, 91.

postupů zdůrazňuje možnost volby. Aktivizující výukové metody využívají tyto postupy k tomu, aby se dosáhlo výchovně-vzdělávacích cílů především na základě vlastní práce žáků.⁵⁹

Třetí skupinou jsou komplexní výukové metody obohacující systém o organizační formy, didaktické prostředky a na rozdíl od předcházejících dvou skupin reflektují celkové výchovné a vzdělávací cíle. Předpokládají propojení základních prvků didaktického systému (metod, organizačních forem, didaktických prostředků a životních situací). Je ovšem důležité si uvědomit úlohu „učitel – žáci“, neboť tato interakce přispívá ke vhodnému výběru výukové metody. Všechny uvedené metody tvoří dynamický prvek ve výukovém procesu, ve kterém výukovým metodám a didaktickým prostředkům uděluje funkční jednotu organizační forma.⁶⁰

Dle J. Solfronka organizační formy se vysvětlují jako „*způsob uspořádání výuky v konkrétních podmínkách určité výchově vzdělávací situace*“.⁶¹ V podstatě každá organizační forma je uspořádání vyučovacího procesu, jeho složek (výukových prostředků) v závislosti na čase a prostoru. Z hlediska množství a variability faktorů, které ovlivňují výuku, je velmi obtížné organizační formy klasifikovat. Jasně a srozumitelně rozdělení organizačních forem lze vytvořit dle „charakteristiky řízené soustavy“ – žáků ve vztahu k řízení výuky učitelem:

1. individuální vyučování,
2. hromadné (kolektivní),
3. smíšené formy.⁶²

Pokud je systém řízen jedním učitelem, který řídí činnost jednotlivých žáků nebo žák pracuje každý zvlášť lze hovořit o individuálním vyučování. Hromadné vyučování můžeme charakterizovat jako systém, kdy jeden učitel řídí činnost celé skupiny žáků najednou (skupinu, třídu, kolektiv, masu). Individuální a hromadné vyučování je možné různým způsobem kombinovat, poté je organizace považována za smíšenou formu vyučování. Mezi organizační formy se také zařazuje systém alternativních škol, z nich většina vznikla po druhé světové válce jako nová forma vyučování. Alternativní školy představují způsoby vyučování, které se soustřeďují na problém humánního přístupu k dítěti, vzájemnou

⁵⁹ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, s. 105.

⁶⁰ Tamtéž, s. 131–133.

⁶¹ SOLFRONK, Jan. *Organizační formy vyučování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, s. 19.

⁶² Tamtéž, s. 19–20.

spolupráci učitelů, rodičů, ale i dětí, diferenciaci v zájmech apod.⁶³ Dle mého názoru organizační formy dodávají vyučovacímu procesu tvar, díky čemu je pro učitele snadnější zakomponovat jednotlivé prostředky výuky, které nadále slouží k dosažení výchovně-vzdělávacích cílů.

2.3 Materiální a nemateriální prostředky výuky

Za výukové prostředky (didaktické prostředky) lze označit vše, co napomáhá k dosažení cílů ve vyučovacím procesu, ale prostředkem může být i cíl, protože pro splnění cíle vyššího je podmínkou splnění cílů nižších. Výukové prostředky se zpravidla dělí na materiální a nemateriální, kdy nemateriální složku tvoří metody a formy vyučování a učení. Mezi materiální výukové prostředky zahrnujeme například učební pomůcky, didaktickou techniku, školní potřeby apod. Vzájemné vztahy materiálních a nemateriálních prostředků výuky přispívají k jednotě jejich působení. Tím se rozumí, že vyučování proces učitel řídí na základě výběru prostředků výuky (didaktických prostředků) a jejich funkci s ohledem na charakter učiva, které je současně podmíněno vnitřními a vnějšími podmínkami, ve kterých výuka probíhá.⁶⁴

Veškeré verbální, grafické, obrazové, popřípadě audiovizuální sdělení učební informace, které má tištěnou formu (např. učebnice) nebo je uloženo na samostatném nosiči (CD, DVD), nazýváme výukovým materiálem. Tyto materiály mají nezastupitelnou funkci ve vzdělávacím procesu, ale jsou značně ovlivněny rozvojem moderních technologií. Jejich snadná dostupnost umožňuje učitelům jejich kreativní využití. Dříve, asi před 50-ti lety byly k dispozici většinou jen učebnice, nástěnné obrazy a mapy nebo výstavní exempláře a pomůcky v laboratořích. Vývoj výukových materiálů se dostal od záznamu na magnetickém nosiči až po současné využití počítače a dataprojektoru. Moderní technologie významně ovlivňují prezentaci nových poznatků, ale lze je také použít například pro ověření si získaných vědomostí. Technický pokrok a široká nabídka výukových materiálů učitelům usnadňuje práci, ale zároveň ho staví před nesnadný úkol, kdy si musí uvážlivě vybrat cestu, jak těchto materiálů využít k naplnění cílů výuky.⁶⁵

⁶³ SOLFRONK, Jan. *Problematika organizačních forem vyučování a alternativního školství*. Praha: Univerzita Karlova, 1995, s. 7–8, 28.

⁶⁴ RAMBOUSEK, Vladimír. *Materiální didaktické prostředky*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, s. 5–6.

⁶⁵ LEPIL, Oldřich. *Teorie a praxe tvorby výukových materiálů: zvyšování kvality vzdělávání učitelů přírodovědných předmětů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 5–6.

Výukové materiály lze rozdělit na několik skupin. Školy získávají v hotové podobě od distributorů, nebo je učitel vytváří sám:

1. učebnice,
2. doplňující a pracovní literaturu pro žáky,
3. odbornou a metodickou literaturu pro učitele,
4. učební pomůcky v materializované podobě,
5. materiály pro elektronickou prezentaci,
6. informační zdroje na webu,
7. materiály pro e-learning.⁶⁶

Učebnice může být pojata jako soubor úloh, příručka, encyklopedie apod., která plní informativní funkci. Tvoří verbální či obrazový celek obsahující informaci, určenou k didaktickým účelům. Učebnice nejen obohacuje žáka novými informacemi, ale ovlivňuje i jeho postoje, zájmy a názory. Pro učitele i žáka je učebnice ve většině případů základním pramenem poznatků, přičemž hlavní důraz je kladen na aktivitní spoluúčast. Obsah učebnice je takový, aby posloupnost informací měla logicko-strukturální výstavbu. K tvorbě učebnicových úloh můžeme přistupovat z mnoha hledisek (pedagogicky, psychologicky, metodologicky, ...), kdy je nezbytné sladit poznávací možnosti žáka s věkem a jeho zkušenostmi. Úlohy by měly být přiměřené věku, aby nedošlo ke snížení motivace a následně prospěchu žáka. Obsah učiva musí být systematicky zorganizován a v úlohách by mělo být jasně zřetelné, jak postupovat. S věkem žáka by měla narůstat náročnost z hlediska objemnosti, ale už od počátku by se měly zařadit úkoly na zapamatování. Ihned na počátku je třeba do učebnice zakomponovat úlohy na procvičování vlastního mluveného projevu, a to s dopomocí obrazového materiálu. Zcela jistě některé úlohy by měly dát možnost žákovi vyniknout a jiné naopak podněcovat k rozvoji v jeho méně vyvinuté oblasti.⁶⁷ Doplňující literatura obsahuje úlohy, které slouží k upevnění a osvojení si didaktických informací základního textu v učebnici. Texty mohou přesahovat základní učební rámec (např. dokumenty, úryvky z časopisů, umělecká literatura, statistické informace včetně tabulek, vyprávění a další.). Na základě těchto textů existuje metodická literatura pro učitele sloužící k tomu, aby se lépe orientoval v obsahu a struktuře učebnice a vytvářel díky tomu příznivé podmínky pro samostatnou práci.⁶⁸ Učební pomůcky jsou materiální výukové prostředky,

⁶⁶ Tamtéž, s. 8–9.

⁶⁷ VALENTA, Milan. *Koncepce a tvorba učebnic*. Olomouc: Netopejr, 1997, s. 8–9, 20–21.

⁶⁸ Tamtéž, s. 13.

keré na žáka působí přímo ve vztahu k formě práce ve výuce. V užším pojetí je učební pomůckou určitý předmět, například slovník. V širším pojetí učební pomůcka bývá i nemateriální ve formě jevu či děje, například příběh nebo situace. Učební pomůcky jsou určené k tomu, aby ovlivnily žákovo rozhodování o zpracování informace. Rozdělení učebních pomůcek vypadá takto: *originální předměty a reálné skutečnosti* (přírodniny, výrobky a výtvoř, ...), *zobrazení a znázornění předmětů a skutečností* (obraz, fotografie, model, ...), *textové pomůcky tištěné či digitální* (učebnice, slovník, atlas, ...), *pořady a programy realizované technickými prostředky* (film, televizní pořad, ...), *speciální pomůcky* (experimentální souprava, stavebnice, ...).⁶⁹

Výukové materiály pro tvorbu prezentace si učitel často připravuje sám díky různým počítačovým programům a internetu si vytváří modely, grafická vyobrazení apod. Pro tvorbu prezentace je nejčastěji využívána kancelářská sada programů MS PowerPoint. Program umožňuje vytvoření prezentace obsahující text, tabulky, grafy, vizuální, zvukové a multimediální prvky. Při tvorbě je důležité se řídit několika zásadními pravidly: prezentace musí mít jasně stanovený cíl, grafická šablona by neměla obsahovat nadbytečné grafické prvky, barvu pozadí je třeba volit tak, aby písmo bylo čitelné (nejlépe světlá barva na tmavší pozadí), rozsah textu by měl být přiměřený a měl by vyjadřovat pouze hlavní myšlenky, vizuální efekty a přechody mezi snímky by měly být v celé prezentaci jednotné, obrázky nesouvisející s tématem by měly být vypuštěny. Grafy a tabulky by měly obsahovat popis a měly by být názorné a přehledné. Existuje i mnoho dalších programů (např. Prezi, Beamer, Keynote, SlideRocket, KingSoft Presentation) vhodných pro vytváření prezentace, ale mezi nejpoužívanější v České republice řadíme MS PowerPoint.⁷⁰ Do skupiny informační zdroje na webu jsou zařazeny náměty pro zkvalitnění výuky dostupné v internetové síti. Téměř všechny školy již mají vlastní webové stránky, které jsou využívány učiteli, žáky i veřejností. Zde naleznete informace od učitelů, které se osvědčily v praxi. Každý učitel si může vytvořit databázi odkazů dle vlastních kritérií (např. téma učiva, forma zdroje, způsoby využití apod.). Jednotlivými výukovými prostředky mohou být elektronické učebnice, textové dokumenty, obrazový materiál, tabulky, videozáznamy, projekty nebo zajímavosti z oboru. Ovšem využívání informací z internetu má svoje klady i zápory. Z kladů je možné vyzdvihnout snadnou dostupnost, rychlé vyhledávání informací, aktuálnost a možnost

⁶⁹ RAMBOUSEK, Vladimír. *Materiální didaktické prostředky*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, s. 13–16.

⁷⁰ LEPIL, Oldřich. *Teorie a praxe tvorby výukových materiálů: zvyšování kvality vzdělávání učitelů přírodovědných předmětů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 39, 45–46.

využití k vlastnímu doplnění již získanými znalostmi. Nevýhodou internetu může být objem informací a orientace v nich. V takovém množství informací může dojít ke snížení důvěryhodnosti informací, a proto musí učitel přistupovat k výběru kriticky. Další nevýhodou je nedostatečné vybavení učeben, avšak díky současnému vývoji techniky a inovačním opatření se vybavení škol a učeben zlepšuje.⁷¹ Je třeba si uvědomit, že svět internetu nemůže zcela nahradit živou komunikaci, zejména při učení se cizího jazyka, kdy vlastní podíl žáka je nejcennějším zdrojem poznání.

E-learning je digitální způsob vyučování, které probíhá prostřednictvím počítačových technologií a internetové sítě. V České republice se pojem e-learning začíná používat asi od roku 2000, kdy se začaly realizovat e-learningové projekty. E-learningové kurzy jsou často používány při výuce jazyků nebo pro kontrolu průběhu studia apod. Nejznámější nástroje pro tvorbu e-learningu jsou například bezplatný software Moodle, který slouží pro vytváření výukových systémů na internetu. Podobně jako Moodle k vytváření online výukových kurzů slouží e-learningový software Articulate, Adobe Captiv, Fronter, Blackboard nebo iTřída s dotykovými zařízeními. Uvedené softwary nabízí digitální materiály, úkoly, testy a další.⁷² Mezi digitální učební materiály zahrnujeme například prezentace, pracovní listy, e-knihy, videa, animace, testy, které mohou být využívány při výuce. Na základě poskytnout inspiraci a digitální materiály učitelům a školám vznikl portál dумы.cz. DUMy.cz sdružují širokou veřejnost pedagogů a usnadňuje vyhledávání již ověřených prostředků výuky.⁷³

V kapitole byl popsán vzdělávací systém středních škol a uvedeny základní a nenahraditelné prvky výukového procesu (výukové metody, organizační formy, materiální a nemateriální prostředky výuky). Význam této kapitoly je přidáván hlavně z důvodu neustálého rozvoje technických prostředků, které se stávají pomocníky jak pro učitele, tak i pro žáky. Dříve bývali k dispozici učebnice a další tištěné materiály, ale dnes výuka díky informačním technologiím nabírá zcela jiný směr. Zařazováním nových výukových (didaktických) prostředků se přispívá k propojení teoretických poznatků s praxí a jejich sjednocení v ucelený vzdělávací systém.

⁷¹ Tamtéž, s. 53–56.

⁷² Co je to e-learning a jaká je jeho historie *CRDR* [online]. Copyright © 2019 CRDR spol. s r.o. [cit. 2019-01-01]. Dostupné z: <https://www.skolenibozp.cz/aktuality/co-je-to-elearning-a-jaka-je-jeho-historie/>

⁷³ DUMY.CZ Sdílejme společně. *DUMY.CZ Digitální učební materiály* [online]. Copyright © 2012, [cit. 2019-01-01]. Dostupné z: <http://dumy.cz/o-projektu>

3 Zařazení tématu Transsibiřská magistrála do učebnic pro střední školy

Učebnice je vyučovací prostředek, který slouží k systematizaci učiva, které bylo vytvořeno na základě vědeckých poznatků a dosavadního současného poznání. Žák díky učebnici získává nové informace, učivo si procvičuje a opakuje. Každá učebnice má obsah složený z určitých částí. Základní složku tvoří text, který předává informaci, má sdělovací funkci. Dále obsahuje text vysvětlující a doplňující. Ostatní části se nazývají mimotextové složky, které seznamují žáka s jejím obsahem (předmluva, obsah, věcné a jmenné rejstříky, bibliografie, apod.) nebo slouží k lepší orientaci v učebnici (barevné a tučné zvýraznění, čísla, ...). Jednou z nejvýraznějších mimotextových složek je složka obrazová neboli ilustrační materiál. Autor učebnice přidává obsahový i obrazový materiál dle charakteru vyučovacího předmětu.⁷⁴ Kapitola se věnuje zařazení tématu Transsibiřská magistrála do vybraných učebnic, které se využívají při výuce na středních školách. Nejdříve je popsána určitá publikace, ve které se hovoří o Transsibiřské magistrále a následně je rozebrán obsah a přidán obrazový materiál, který téma doprovází.

3.1 Učebnice ruského jazyka

Učebnice ruského jazyka pro střední školy obsahují texty jazykové i literární. V každé kapitole je obsažena slovní zásoba s výslovností, mluvnice a cvičení. Učebnice se přepracovávají a vznikají nové učební komplexy (učebnice, pracovní sešit, metodická příručka pro učitele). Téma Transsibiřská magistrála je rozpracováno v několika vybraných učebnicích, které se využívají pro výuku ruského jazyka na středních školách:

- *Raduga 4: po-novomu,*
- *Klass! 3: ruština pro střední školy,*
- *Tvoj šans A1: ruština pro střední a jazykové školy : učebnice s integrovaným pracovním sešitem,*
- *Maturitní otázky – ruština: 28 podrobně zpracovaných témat s českým překladem,*
- *Ruština nejen pro samouky,*
- *Ruština pro začátečníky a samouky,*
- *Dějiny Ruska.*

⁷⁴ VALENTA, Milan. *Koncepce a tvorba učebnic*. Olomouc: Netopejr, 1997, s. 11–17.

„*Raduga po-novomu*“ je učebnicový soubor, který je určen primárně pro výuku na středních školách a pro výuku druhého cizího jazyka na základních školách. Téma Transsibiřská magistrála se objevuje ve čtvrtém díle v první kapitole „*Сибирь. Путешественники по Транссибирской железной дороге.*“ Jako jediná z uvedených učebnic ruského jazyka se zabývá Sibiří a Transsibiřskou magistrálou v celé jedné kapitole.

Na úvodní stránce první lekce jsou uvedeny čtyři fotografie, které vystihují název kapitoly „*Sibiř, cestovatelé na Transsibiřské magistrále*“: mapa Sibiře, legionáři, rybolov a příroda Sibiře. Další stránka obsahuje úvodní text (Obr. č. 4), který popisuje Transsibiřskou magistrálu jako nejdelší železniční trať na světě:

Obrázek č. 4: 1. lekce Raduga po-novomu 4⁷⁵

Путешественники по Транссибирской железной дороге

Рассказывает Пáвeл Бáртáк:

Транссибирская железная дорога в России – самая длинная магистраль в мире. Скорый поезд, который везёт нас 5191 километр от Москвы до Иркутска к озеру Байкал, едет три дня и три ночи и ещё тринадцать часов. Это только часть Транссиба. Транссиб кончается во Владивостоке. От Москвы до Владивостока можно проехать за шесть с половиной дней расстояние 9 288 километров. Мы едем всё время с запада на восток. Транссиб соединяет Европу с Сибирью, Китаём и Японией.

Я читал, что эту магистраль начали строить в 1891 году во Владивостоке в присутствии¹ царя Николая II. Строили её 25 лет. Её главными строителями были ссыльные и заключённые сибирских тюрем. От тяжёлого труда и сурового сибирского климата многие из них погибли.

Поезд быстро едет через тайгу, мимо бесконечных лесов, голубых озёр, по мостам через широкие реки: Волгу, Иртыш, Обь и Енисей.

Россия – страна лесов, рек и озёр. Из окна я в первый раз увидел её огромные просторы: европейскую часть, Урал, Западную и Восточную Сибирь.

Сибирь – страна будущего, страна огромных природных богатств. Там, например, есть нефть, газ, уголь, золото.

Autor textu vysvětluje, jak dlouho trvá cesta na Bajkal, a že Transsibiřská magistrála neboli „Transsib“ spojuje Evropu, Sibiř, Čínu a Japonsko. Zde je zdůrazněno, že magistrála

⁷⁵ JELÍNEK, Stanislav. *Raduga 4: po-novomu*. Plzeň: Fraus, 2010, s. 3, 7–12.

se začala stavět za cara Nikolaje II. a byla postavena vyhnanci a vězni za 25 let, pod vlivem surového sibiřského klimatu mnoho z nich zemřelo:

„Строили её 25 лет. Её главными строителями были сосланные и заключённые сибирских тюрем. От тяжёлого труда и сурового сибирского климата многие из них погибли.“⁷⁶.

V dalším odstavci je vykreslena krajina podél trati. Vlak projíždí tajgou okolo nekonečných lesů, mnoha jezer a širokých řek, které vyjmenovává: Volha, Irtyš, Ob a Jenisej. Na konci textu je Sibiř popsána jako země ohromných přírodních krás, ale je také zmíněno, že na Sibiři nás Čechy znají, zejména československé legionáře a autory nejen legionářské literatury. Jsou to například K. Havlíček, J. Hašek, K. Čapek, B. Hrabal a M. Kundera. Připojené lexikum čtenáři pomáhá pochopit cizojazyčný text a do slovníčku jsou zařazena slova jako „трансибирский“ (transsibiřský) nebo „железная дорога“ (železnice).⁷⁷ Otázky ze cvičení, které se přímo vztahují k Transsibiřské magistrále, jsou položeny jasně, ale tak, aby podněcovaly žáka nad tématem přemýšlet. Například:

„Это новая или старая железная дорога?“ Je to nová nebo stará železniční trať?;
„Как долго тебе пришлось ехать?“ Jak dlouho jsi musel jet?;
„А где кончается Трансиб?“ A kde Transsib končí?.

V dalších cvičeních jsou uvedeny názvy řek, jezer, moří, měst, se kterými se čtenář většinou již setkal v jiných oborech, ale tentokrát jsou zasazeny do širšího kontextu ve spojitosti s Ruskem, Sibiří a Transsibiřskou magistrálou. Žák má za úkol najít v textu zeměpisné názvy a ukázat je na mapě, odpovídat na otázky s pomocí informací z úvodního textu, odhadovat význam nových slov a procvičit si číslovky a hodiny. Ve cvičení 3.1 má žák za úkol říct, kolik je hodin na vyobrazených čtyřech cifernících v různých městech na magistrále, při časovém posunu, jestliže v Praze jsou právě dvě hodiny v noci.⁷⁸ Jiné cvičení je soustředěno na číslovky v rámci kilometrových vzdáleností měst na trase. Žák se učí, jak říct v ruském jazyce, kolik kilometrů od Moskvy jsou vzdálená některá vybraná města a délku řek, přes které magistrála vede. Kapitola uzavírá cvičení, které se týká přímo Transsibiřské magistrály a je sestaveno tak, aby si žák procvičil třetí stupeň přídavných jmen, jelikož s Transsibiřskou magistrálou je spojeno několik superlativů jako: největší země na

⁷⁶ Tamtéž, s. 3, 7.

⁷⁷ Tamtéž, s. 8–9.

⁷⁸ Tamtéž, s. 14.

světě, největší město v Rusku, nejdelší řeka Evropy a nejhlubší jezero na světě.⁷⁹ Díky této kapitole se žák naučí orientovat se v časových pásmech procházejících Ruskem, vyjádřit přibližnost, naučí se základní číslovky od 100 výše a třetí stupeň přídavných jmen.

V učebním kompletu „*Klass!*“, který odpovídá čtyřem rokům studia na střední škole, se autoři o Transsibiřské magistrále téměř nezmiňují. Pouze do třetího dílu trojdílného kompletu *Klass!* do kapitoly „*Москва... как много в этом звуке...*“ byly zařazeny dvě fotografie mysu Burchan, který se nachází na ostrově Olchon na Bajkalu.⁸⁰

„*Tvoj šans A1*“ je učebnice pro střední a jazykové školy s integrovaným pracovním sešitem. Transsibiřská magistrála je zařazena do osmé lekce „*Счастливого пути! Дoprava. Cestování.*“ První zmínka o magistrále se vyskytuje v dialogu, kde účastníci hovoří o cestě do Vladivostoku. Vedle v tabulce je česky uvedena poznámka, že Vladivostok je město na Dálném východě, a že je to konečná stanice Transsibiřské magistrály. Pod dialogem jsou připojeny dvě fotografie. Na levé fotografii je vyobrazeno Jaroslavské nádraží v Moskvě a na pravé fotografii je nádraží ve Vladivostoku.⁸¹ V oddílu reálie jsou popsány jednotlivé typy vlaků a žák má k popisům přiřadit obrázek. Transsibiřské magistrály se týkají dva uvedené typy vlaků: vlak „Rossija“, který jezdí na trase Moskva – Vladivostok a dálkový vlak, ve kterém jsou lůžkové vozy:

„*Поезд «Россия» ездит по маршруту «Москва – Владивосток – Москва».*“
„*Плацкартный вагон – это тип спальных вагонов в поездах дальнего следования.*“⁸²

Přičemž do závorky je přeloženo slovní spojení „по маршруту“ (na trase), „спальных вагонов“ (lůžkových vozů) a „в поездах дальнего следования“ (v dálkových vlacích). Na toto cvičení navazuje úkol přeložit uvedený text, kde se žák dozvídá, že ve městech na magistrále je různý časový posun, ale na nádraží v Moskvě i ve Vladivostoku se uvádí moskevský čas. Jako poslední úkol spojený s cestováním v oddíle reálií má žák najít ekvivalenty ruských výrazů, kdy se například naučí popřát šťastnou cestu.⁸³

⁷⁹ JELÍNEK, Stanislav. *Raduga 4: po-novomu*. Plzeň: Fraus, 2010, s. 17.

⁸⁰ ORLOVOVÁ, Natalie, Marta VÁGNEROVÁ a Miroslava KOŽUŠKOVÁ. *Klass! 3: ruština pro střední školy*. Praha: Klett, 2012, s. 95.

⁸¹ VALOVA, Liudmila, Varvara GOLOVATINA a Milena RYKOVSKÁ. *Tvoj šans A1: ruština pro střední a jazykové školy : učebnice s integrovaným pracovním sešitem*. Plzeň: Fraus, 2018, s. 148.

⁸² Tamtéž, s. 152.

⁸³ Tamtéž, s. 152.

V publikaci „*Maturitní otázky – ruština: 28 podrobně zpracovaných témat s českým překladem*“, která je určena zájemcům o studium ruštiny, je podrobně zpracováno 28 maturitních témat. Kniha slouží jako pomůcka pro žáky gymnázií a ostatních středních škol ke složení maturitní zkoušky z ruského jazyka a pro přípravu k přijímacím zkouškám na vysoké školy.⁸⁴ Téma Transsibiřská magistrála je v obsahu zařazeno do 20. kapitoly s názvem Sibiř. Kniha je dvojjazyčná, a tudíž obsahuje zrcadlový text (v ruském i českém jazyce). Úvodní část kapitoly obsahuje popis Sibiře, například, kde se nachází, přírodní a klimatické podmínky, sibiřská města apod. Transsibiřská magistrála je zmíněna až na konci celé kapitoly, a to v jednom odstavci, který se týká sibiřských železničních tratí:

„Například Transsibiřská magistrála (Transsib) – v délce více než pět tisíc kilometrů z Moskvy do Vladivostoku, byla stavěna 25 let, a BAM (Bajkalsko-amurská magistrála) – nazývají ji stavbou století.“⁸⁵

Poslední věta, která kapitolu uzavírá, zachycuje sibiřskou kuchyni. Dalšími učebnicemi, které jsou využívány na středních školách ve výuce ruského jazyka, jsou „*Ruština nejen pro samouky*“ a „*Ruština pro začátečníky a samouky*“. V. Nekolová v učebnici „*Ruština nejen pro samouky*“ Transsibiřskou magistrálu zařadila do 23. kapitoly „*Я предпочитаю поезд самолёту*“ v dialogu o tom, jaký transport kdo upřednostňuje. Účastníci v dialogu porovnávají Českou republiku a Ruskou federaci z hlediska rozlohy a časové náročnosti. Jeden z účastníků vypovídá, že na východ nejezdí dálkové autobusy, protože výstavbu silnic znesnadňují přírodní podmínky a klima. Proto významnou roli hraje Transsibiřská magistrála:

Мартин: „На дальние расстояния у вас автобусы не ходят?“

Алексей Иванович: „Видите ли, природные условия и климат затрудняют строительство дорог в Сибири. ... Поэтому такую большую роль играет Транссибирская магистраль.“⁸⁶

Dále Martin, jeden z účastníků rozhovoru, doplňuje, že by se velmi rád vydal na cestu po Transsibiřské magistrále až do Vladivostoku. Aleksej Ivanovič mu na to odpovídá, že by se jistě dozvěděl mnoho o životě Rusů. Pod úvodním dialogem v každé kapitole následuje

⁸⁴ MUDRYCHOVÁ, Jitka. *Maturitní otázky – ruština: 28 podrobně zpracovaných témat s českým překladem*. Třebíč: R. Veselý, 1999, s. 3.

⁸⁵ Tamtéž, s. 117.

⁸⁶ NEKOLOVÁ, Věra, Irena CAMUTALIOVÁ a Alena VASILJEVA-LEŠKOVÁ. *Ruština nejen pro samouky*. Vyd. 2., klíč dotisk 1. vyd. Voznice: Leda, 2007, s. 9, 279.

komentář k textu, který zahrnuje i ruské reálie. Úvodní text má funkci dodat „učebnicové ruštině“ živější podobu. V komentáři je první bod pojmenován jako „*Транссибирская магистраль (Великая Сибирская магистраль)*“. Vysvětlení reálie je připojeno v českém jazyce. Odstavec sděluje, co to Transsibiřská magistrála je, kdy byla vybudována, odkud a kam vede, jak je dlouhá, a že existuje přímé napojení na Moskvu a Sankt-Petěrburg. Bod dvě upozorňuje, že každý vagón má svého průvodčího a bod tři podává popis „*подстаканчику*“ s vysvětlením:

„2. *Подстаканчик* je kovový (i stříbrný) podstavec pod sklenici s ouškem.“⁸⁷

Čtvrtý a poslední bod v komentáři se zabývá odlišnostmi 11 časových pásem. Například, jaký je časový posun na Čukotce oproti moskevskému času nebo že moskevský čas platí v evropské části Ruska a liší se o dvě hodiny. Na úvodní text a komentář k textu navazuje slovníček s novou slovní zásobou a jednotlivá cvičení. Ve slovníčku jsou uvedena slovíčka, která mají s Transsibiřskou magistrálou přímý vztah, např. вагон-ресторан (jídelní vůz), железная дорога (železnice), поезд дальнего следования (dálkový vlak), путешествовать (cestovat), пассажир (cestující) a další. Jednotlivá cvičení se týkají transportu a některé věty se odkazují na Transsibiřskou magistrálu: „*От Москвы до Владивостока поезд едет 170 часов, а самолёт летит 13 часов. Вlak z Moskvy do Vladivostoku jede 170 hodin a letadlo letí 13 hodin.*“ Věta je zařazena do úlohy, která je zaměřena na slovesa pohybu (jít, jet, letět, ...), zde sloveso „jet“. Odlišnosti Ruska a Evropy jsou popisovány v rámci zimního času, v rozdílu dvou hodin.⁸⁸

Učebnice „*Ruština pro začátečníky a samouky*“ je určena pro širokou veřejnost, ale používá se i k výuce ruského jazyka na středních školách. Stejně jako v „*Ruštině nejen pro samouky*“, každá lekce začíná úvodním textem, navazuje slovníček, gramatika a její procvičování. Učebnice obsahuje oddíl „*Это интересно знать*“, kde jsou uvedeny zajímavosti z historie, vědy apod. V 11. kapitole, v již zmiňovaném oddíle „*Toto je zajímavé vědět*“ je zmíněno město Tynda a Severomujský tunel. Oddíl je určen k vnímání textu jako celistvého útvaru a mluvené slovo je nahráno na CD. O městě Tynda se můžeme dozvědět, že je to „hlavní město“ BAMu, lokomotivní depo, velké nádraží, že má ústřední operativní zařízení v posledním poschodí věže a všechny příměstské vlaky byly zrušeny v roce 1996. Druhý odstavec je věnován Severomujskému tunelu, který měří více než 15 km a staví se už

⁸⁷ Тамтэж, s. 279–280.

⁸⁸ Тамтэж, s. 283–284.

přes dvacet let. K uvedené informaci je nutné dodat, že dnes je již Severomujský tunel dokončený a používá se. Dále autorka Š. Pařízková uvádí, že kvůli nedostavěnému tunelu si vlak prodlužuje cestu o 40 km, kde byl vybudován o něco kratší tunel a složitý most „Čertův most“. Zajímavostem o BAMu předchází překladové cvičení, kde se čtenář dozví, co to BAM je, co spojuje a že byla vybudována jako strategická cesta v průběhu války s Čínou v 70. – 80. letech 20. století. Závěrem je uvedeno, že železnice v současnosti ztratila původní dopravní význam a je rozdělena na dvě části:

„БAM – стратегическая железная дорога, соединяющая ст. Тайшет с тихоокеанским портом Ванино. ... В настоящее время транспортного значения не имеет и поделена между Западно-Сибирской и Дальневосточной железными дорогами. От океана до Тайшета можно проехать методом штурма по железной дороге за 6 суток.“⁸⁹

Na konci učebnice je klíč, kde je daný oddíl o Tyndě a Severomujskému tunelu přeložen do českého jazyka.⁹⁰

Zmínka o Transsibiřské magistrále se objevuje v publikaci „*Dějiny Ruska*“ hned několikrát. Publikace je určena pro všechny, kteří mají zájem o historii ruské země. Historický vývoj je chronologicky vymezen v jedenácti kapitolách. Záměrem publikace je přiblížit čtenáři ruské dějiny, kdy jsou zároveň zohledněny nové úhly pohledu. Český pohled na problematiku je zmíněn pouze tam, kde má v ruských dějinách zásadní význam. Téma Transsibiřská magistrála je zmíněno v kapitolách „*Vznik dobrovolnické armády a začátek občanské války*“ a „*Bílí v Povolží a na Sibíři. Admirál Kolčak vládcem Ruska*“. První zmínka o Transsibiřské magistrále je spojena s tehdejším ruským ministrem financí Sergejem Wittem, který se zaměřil na industrializaci a budování železniční infrastruktury. Výstavba Transsibiřské magistrály je zde uvedena jako zásadní součást industrializace, která má strategickou funkci:

„V té době již na plné obrátky běžel největší stavební podnik tehdejší doby, stavba Transsibiřské magistrály. Strategickou trať, spojující evropské Rusko s Vladivostokem na pacifickém pobřeží, se podařilo z větší části dokončit do roku 1903.“⁹¹

⁸⁹ PAŘÍZKOVÁ, Štěpánka. *Ruština pro začátečníky a samouky*. Dolní Ředice: P&P, 2002, s. 108–109.

⁹⁰ Tamtéž, s. 399.

⁹¹ VYDRA, Zbyněk, Michal ŘOUTIL, Jitka KOMENDOVÁ, Kateřina HLOUŠKOVÁ a Michal TÉRA. *Dějiny Ruska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 238.

V kapitole „*První ruská revoluce (1905–1906)*“ se můžeme dočíst o Transsibiřské magistrále při autorově popisu úpadku stability ruské politiky za cara Mikuláše II. je do kontextu zařazen i ruský vliv mimo území státu:

„V devadesátých letech rostl ruský vliv v Mandžusku, Číně a Koreji, a to především ve spojení se stavbou transsibiřské magistrály.“⁹²

Transsibiřská magistrála je také zařazena za popis průběhu občanské války a postupný vznik dobrovolnické armády:

„Na Donu se formovala dobrovolnická armáda, ve středním Povolží a podél Transsibiřské magistrály operovaly československé legie.“⁹³

Další zmínka o magistrále je zařazena do následující kapitoly, která popisuje pohyb československých legií na Sibiři a politickou situaci za první světové války. Na základě dohody Československé národní rady a bolševické vlády měl být umožněn přesun československých legionářů na západní frontu přes ruské území, což se posléze zkomplikovalo:

„Původní plán evakuace přes Murmansk a Archangelsk nebyl realizovatelný a legie se vydaly přes Transsibiřskou magistrálu do Vladivostoku. Během přesunu se změnila bolševická politika a lidový komisař vojenství Trockij vydal příkaz, aby byly legie odzbrojeny.“⁹⁴

Následně je popisována vláda admirála Kolčaka a její nepřijetí západem. Zde je Transsibiřská magistrála upomenuta díky dopravnímu významu.

„Hlavním handicapem při postupu na západ byla špatná doprava. Klíčové spojení vedlo po Transsibiřské magistrále (Omsk – Vladivostok), kterou ale Kolčakova vláda zcela nekontrolovala.“⁹⁵

Do textu je zařazena fotografie admirála Alexandra V. Kolčaka po boku s dalšími ruskými vojenskými veliteli (po roce 1915). Publikace dovede čtenáře až do současnosti, ale léta jsou spíše orientačním přehledem než analýzou událostí, jelikož k tomu je zapotřebí

⁹² Tamtéž, s. 259.

⁹³ Tamtéž, s. 288.

⁹⁴ Tamtéž, s. 290.

⁹⁵ Tamtéž, s. 291.

určitého odstupu. Při vyučování cizího jazyka je důležitá realita a její vztahy s okolím. Vyučování cizího jazyka je systém čtyř operací. První je *konstituce*, jejímž produktem je cizí jazyk jako předmět kurikula, druhou je *selekce*, kdy jsou stanoveny cíle, třetí je *realizace*, kterou je tvorba učebnice a jiných prostředků výuky, čtvrtou je *vyučování* cizího jazyka, kdy významnou roli hraje interakce učitele a žáka. Konečným produktem je úroveň znalosti cizího jazyka. Zvláštním rysem výuky cizích jazyků je fakt, že cizí jazyk je nejen cílem, ale zároveň i prostředkem a nástrojem výuky, proto je zapotřebí logického uspořádání obsahu.⁹⁶

3.2 Učebnice dějepisu

Stejně jako učebnice ruského jazyka i učebnice dějepisu obsahují určitý didaktický systém. Slouží k dosažení výchovně-vzdělávacích cílů a plní tři základní funkce: informativní, metodologickou a formativní. Informativní znamená, že učebnice vychází z oblasti historických faktů, soudů a úsudků. Jedná se o sdělení informací. Metodologická funkce dějepisných učebnic je interpretovat výsledky, ke kterým došla věda a formativní funkcí se rozumí přizpůsobení materiálu osobnostním charakteristikám žáků. Klasická učebnice dějepisu rekonstruuje historický děj a předává informaci. Moderní typy učebnic vychází ze samostatnosti a tvořivosti žáků. Kromě otázek týkajících se zvládnutého učiva moderní učebnice vedou žáka k vlastním soudům a úsudkům o jevech.⁹⁷ Pro následující část práce bylo vybráno několik učebnic pro střední školy, ve kterých je téma Transsibiřská magistrála zmíněná nebo rozpracovaná:

- *Dějepis pro střední odborné školy: české a světové dějiny*,
- *Dějiny českých zemí II: Od poloviny 18. století do vzniku České republiky*,
- *České dějiny II*,
- *Dějepis: Přehled středoškolského učiva : I. soubor*,
- *Svět a Československo ve 20. století: prozatímní učební text pro střední školy*,
- *Atlas českých dějin*,
- *Dějepis II v kostce*,
- *Přijímací zkoušky z dějepisu na vysoké školy*.

V učebnici „*Dějepis pro střední odborné školy: české a světové dějiny*“ se hovoří o Transsibiřské magistrále v kapitole „První světová válka a meziválečné období“, kde autor

⁹⁶ STUHLÍKOVÁ, Iva, Tomáš JANÍK, Zdeněk BENEŠ, et al. *Oborové didaktiky: vývoj, stav, perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. Syntézy výzkumu vzdělávání, 2015, s. 68–69.

⁹⁷ VALENTA, Milan. *Koncepce a tvorba učebnic*. Olomouc: Netopej, 1997, s. 29–31.

Petr Čornej popisuje hlavní myšlenku českého zahraničního odboje a vznik prvních krajaných válečných oddílů. V čele zahraničního odboje stál T. G. Masaryk, který vyslovil požadavek o vytvoření samostatného československého státu. Dále se hovoří o vybudování zahraničního vojska za první světové války – tzv. legií a o roce 1918, kdy byla Národní rada československá uznána jako základ budoucí československé vlády:

„Do dějin vešlo vystoupení legionářů v Rusku, kde na jaře 1918 ovládli velký úsek transsibiřské magistrály a zúčastnili se bojů proti bolševikům.“⁹⁸

Kapitolu uzavírají „Důležitá data“ a „Otázky a úkoly“ jako například:

„Co to byly československé legie a jak se zasloužily o vznik samostatného Československa?“⁹⁹

Transsibiřské magistrále je věnována pozornost v učebnici „*Dějiny českých zemí II.*“ v kapitole VI. „*REPUBLIKA ČESKOSLOVENSKÁ (1918–1939)*“ a podkapitole „*Zrod nového státu*“. Autor R. Kvaček se v této kapitole věnuje československým vojenským jednotkám a dostává se až k přesunu „Čechoslováků“ na západní frontu:

„Vzhledem k poměrům v západní části Ruska jim zbývala jediná volná cesta přes Sibiř a Dálný východ a odtud po moři do Evropy. ...legionáři v krátké době ovládli celou sibiřskou magistrálu až do Vladivostoku.“¹⁰⁰

Dohoda chtěla využít legie proti bolševické vládě, ale zdlouhavému přetrvávání v Rusku a únavě tažení proti bolševikům nebylo uskutečněno. Ke konci kapitoly je rozpracován vznik Československé republiky.

Učebnice „*České dějiny II.*“ dbá na zasazení státního osudu do dějinného rámce. Obsah je doplněn kulturními rozdíly, které připomínají existenční význam pro dějiny. Fakta upozorňují na hodnoty, úskalí a na životní měřítko, proto by o nich žák měl vědět. Funkcí učebnice není jen informovat, ale také podat české dějiny jako kontinuální proces, který byl přerývaný významnými událostmi. Například v kapitole, kde autor hovoří o legionářích v Rusku, podává informaci, že rakouské a německé velení je považovalo za dezertéry

⁹⁸ ČORNEJ, Petr. *Dějepis pro střední odborné školy: české a světové dějiny*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2002, s. 179.

⁹⁹ Tamtéž, s. 179.

¹⁰⁰ Josef. *Dějiny českých zemí II: Od poloviny 18. století do vzniku České republiky*. Praha: Fortuna, 1998, s. 133.

a hrozil jim trest smrti. V Rusku vstoupilo do legií 61 tisíc mužů, ale z toho 4 500 padlo. Boje se sovětskou vládou jsou v učebnici spojovány s Transsibiřskou magistrálou:

„V květnu 1918 se legie dostaly dokonce do bojů se sovětskou vládou a do srpna ovládly celou železniční magistrálu od Volhy po Vladivostok, odkud se měly přepravovat na západ. ... Navečer 28. října 1918 vyhlásil Národní výbor ustavení československého státu.“¹⁰¹

„*Dějepis: Přehled středoškolského učiva : I. soubor*“ není učebnice, ale jde o přehledné zpracování historického vývoje českých zemí, které je nabízeno žákům na středních školách. Od učebnice se liší tím, že se nezaměřuje na určitý úsek dějin, ale popisuje historický vývoj jako celek. J. Jung popisuje v příručce československé legie jako důkaz vůle národa k samostatnosti: „...*Češi a Slováci se připojují vlastními ozbrojenými silami k válečnému úsilí Dohody.*“¹⁰² V bodě c „zahraniční odboj (T. G. Masaryk, dr. E. Beneš, M. R. Štefánik) a československé legie“ kapitoly „*SVĚTOVÁ VÁLKA A ZAHRANIČNÍ ODBOJ ČECHŮ A SLOVÁKŮ*“ je popsán vznik československého armádního sboru:

„...v říjnu 1917, byl v Rusku zřízen československý armádní sbor, zformovaný po jarní návštěvě Ruska T. G. Masarykem z rakousko-uherských zajatců české národnosti, a to jako armáda dobrovolnická.“¹⁰³

Když byl podepsán brestlitevský mír, legionáři se měli přesunout na západní frontu do Francie přes Vladivostok, čímž začala sibiřská anabáze:

„Sovětská vláda se během přesunu legií do Vladivostoku pokusila proti znění dohody legionáře zcela odzbrojit. To vedlo ke srážkám. Legionáři ovládli sibiřskou magistrálu (železnici) a přilehlé okolí. Byli však již unaveni, zmítáni vnitřními rozpory, jejich přáním bylo vrátit se domů, kde mezitím vznikla samostatná republika.“¹⁰⁴

J. Jung také popisuje vládu admirála Kolčaka, který využil přítomnosti československých legionářů na Sibiři. Mezi legionáři došlo k politické diferenciaci.

¹⁰¹ KVAČEK, Robert. *České dějiny II.* Praha: SPL – Práce, 2002. Učebnice pro střední školy, s. 94–95.

¹⁰² JUNG, Jaroslav. *Dějepis: Přehled středoškolského učiva.* Praha: Orfeus, 1992, s. 78.

¹⁰³ Tamtéž, s. 78.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 78.

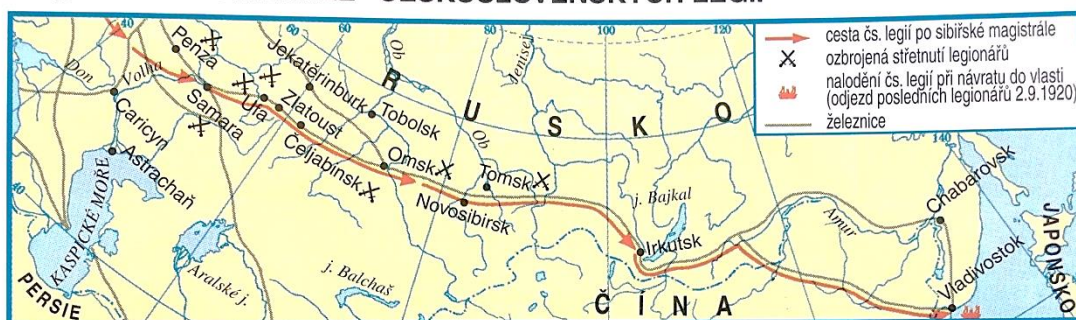
Českoslovenští legionáři na Sibiři často vedli boje vynucené a obranné. Následně se autor věnuje „vývoji na Slovensku“.¹⁰⁵

V učebnici „Svět a Československo ve 20. století: prozatímní učební text pro střední školy“ se přímo o Transsibiřské magistrále nehovoří, ale je podrobněji rozpracována vláda Alexandra Vasiljeviče Kolčaka a její dopady:

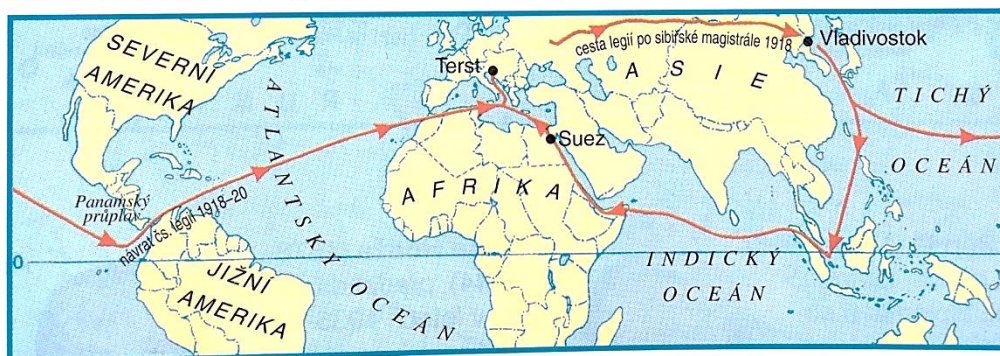
„Vůle legionářů na straně bílých armád byla stále slabší; nakonec vydali Kolčaka do rukou revolučního orgánu. Malá část legionářů přešla na stranu sovětské moci, několik tisíc Čechů a Slováků bojovalo v Rudé armádě.“¹⁰⁶

Oproti tomu učebnice pro střední školy „Atlas českých dějin, 2. díl – od r. 1618“ obsahuje dvě mapy, týkající se Transsibiřské magistrály:¹⁰⁷

65. „SIBIŘSKÁ ANABÁZE“ ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ

66. NÁVRAT ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ Z RUSKA DO VLASTI (1918–1920)

Ve výuce dějepisu na středních školách se využívá také příručka jako „Dějepis II v kostce“, jejímž cílem je postihnout události ve vzájemných vazbách a analyzovat jejich příčiny a následky. Publikace je určena nejen žákům středních škol, ale i zájemcům o historii.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 79.

¹⁰⁶ HÁJEK, Miloš a Jarmila RYŠÁNKOVÁ. Svět a Československo ve 20. století: prozatímní učební text pro střední školy. Praha: Horizont, 1990, s. 19.

¹⁰⁷ SEMOTANOVÁ, Eva. Atlas českých dějin. Ilustroval Dagmar JEŽKOVÁ, ilustroval Jiří PETRÁČEK. Praha: Kartografie, 2003, s. 48.

Transsibiřská magistrála je spjata s různými termíny, jako například „československé legie, sibiřská anabáze“, které jsou vysvětleny v kapitole „Češi a Slováci v 1. světové válce“:

„Československé legie = čsl. vojenské jednotky v zahraničí z Čechů a Slováků žijících v cizině, z válečných zajatců a přeběhlíků; ve Francii (10 tis.), Itálii (20 tis.), v Rusku (70 tis.); ... přesun přes bojující Evropu nemožný – zvolena cesta přes Sibiř a Tichý oceán (tzv. sibiřská anabáze = dlouhá vyčerpávající cesta) do Vladivostoku;“¹⁰⁸

Autoři dále popisují srážku československých legionářů s bolševiky v Čeljabinsku a upozorňují na důsledek obsazení Transsibiřské magistrály legionáři:

„Legionáři obsadili tzv. Sibiřskou magistrálu (od Uralu po Vladivostok – uzavřena cesta k ruským zásobám potravin a surovin na Sibiři);“¹⁰⁹

Ohledně informací o návratu legionářů do vlasti se můžeme v publikaci dozvědět o zadržování odsunu, touze vojáků vrátit se do osvobozené země, a že dohoda o příměří byla uzavřena 7. 2. 1920 v Krejtunu západně od Bajkalu.¹¹⁰

Orientaci žáka na střední škole ve světové i národní historii podporuje publikace „Přijímací zkoušky z dějepisu na vysoké školy“, neboli „malý lexikon historie“, ve kterém můžeme najít pojmy spjaté s legionářskou problematikou, například „legie“.

„Legie – 1. ve starověkém Římě zákl. vojenská jednotka, 2. československé dobrovolnické vojenské jednotky bojující za první světové války po boku dohodových armád v Rusku, Francii a Itálii. Vznikly 1917 – 1918 a čítaly celkem na 90 tisíc vojáků.“¹¹¹

Ačkoli termín Transsibiřská magistrála v publikaci vysvětlen není. Učebnice dějepisu informují žáky o vybraných dějinných etapách, které mívají podobu knihy nebo elektronického média. Elektronické učebnice využívají možnost začlenění dalších informačních materiálů, tj. filmu, záznamu hlasu, zvuků a další. A také umožňují propojení s informačními zdroji umístěnými na internetu. Nedostatek lze odstranit pomocí tvorby nových výkladových a „pracovních“ částí učebnice.¹¹²

¹⁰⁸ SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis v kostce*. 3. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004, s. 109.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 109.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 109.

¹¹¹ VESELÝ, Zdeněk. *Přijímací zkoušky z dějepisu na vysoké školy: malý lexikon historie*. Praha: Fortuna, 1999, s. 32.

¹¹² JANÍK, Tomáš. *Didaktické znalosti obsahu a jejich význam pro oborové didaktiky, tvorbu kurikula a učitelské vzdělávání*. Brno: Paido, 2009, s. 314–316.

3.3 Učebnice zeměpisu

Ve výuce zeměpisu mají velké uplatnění mezipředmětové vztahy. Kromě výběru obsahu učebnice je důraz kladen i na motivační složky, které utvářejí celkový vztah žáka k učebnímu předmětu. Důležitou složkou učebnic zeměpisu je obrazový materiál, který mnohdy ilustruje potřebnou informaci lépe než popis. Do podkapitoly jsou zařazeny učebnice, které slouží jako doplňující materiál pro výuku tématu Transsibiřská magistrála ve výuce cizího jazyka nebo s tématem souvisejí:

- „*Člověk na Zemi: zeměpis pro 1. rok studia na gymnáziu*“,
- „*Geografie 1 pro střední školy: fyzicko-geografická část : učebnice pro gymnázia se čtyřletým studijním cyklem a pro vyšší ročníky víceletých gymnázií*“,
- „*Geografie 2 pro střední školy: socioekonomická část : učebnice pro gymnázia a ostatní střední školy*“,
- „*Geografie 3 pro střední školy: regionální geografie světa : učebnice pro gymnázia*“,
- „*Zeměpis II. v kostce: pro střední školy : regionální geografie Hospodářský zeměpis 2 pro obchodní akademie a obchodní školy*“.

Transsibiřská magistrála a učebnice zeměpisu se prolínají v mnoha tématech jako přírodní podmínky života, národy a jejich kultura, jazyky a národy, obyvatelstvo, hospodářství, a hlavně doprava. O Transsibiřské magistrále se v učebnici „*Člověk na Zemi: zeměpis pro 1. rok studia na gymnáziu*“ přímo nehovoří, ale je zde popsána železniční doprava (přesun obyvatelstva, přeprava nákladů). V rámci Sovětského svazu měla železniční doprava mimořádný význam v transkontinentální dopravě. Stavěly se příměstské železniční tratě a linie spojující nejvýznamnější hospodářská centra.¹¹³

„*Geografie 1 pro střední školy: fyzicko-geografická část*“ je součástí ucelené řady učebnic určených pro výuku Zeměpisu na středních školách. Kapitola „Biosféra“ a podkapitola „*Stepi a lesostepi mírného pásu*“ popisuje výskyt jehličnatých lesů na severní polokouli, které jsou nazývány tajgou:

¹¹³ BIČÍK, Ivan a Dana ŘEZNÍČKOVÁ. *Člověk na Zemi: zeměpis pro 1. rok studia na gymnáziu : [učebnice]*. 3. vyd. Praha: Fortuna, 1996, s. 57.

„Tajga se rozprostírá na Aljašce, v Kanadě, Finsku, Norsku, Švédsku a severním Rusku (hlavně na Sibiři). Jsou to krajiny s mrazivou zimou, pro níž je příznačná dlouhotrvající sněhová pokrývka.“¹¹⁴

Podrobný popis tajgy doplňuje fauna a flóra, jež jsou s daným místem spojené:

„Najdeme tam býložravce jako bobry a losy. Jsou tam ptáci, například křivky, které se živí borovými semeny, nebo tetřevi, kterým zase chutná borové jehličí. Samozřejmě tam žijí masožravci. Ve smečkách se potulují vlci, menší lišky, rosomáci a soboli jsou spíš samotáři. Ani medvědům zima nevadí, protože jim jako všem savcům na severu na zimu pořádně zhoustne srst a zimní měsíce přechávají v hlubokém spánku.“¹¹⁵

Do textu je vložena fotografie tajgy s popiskem „tajga“ bez bližšího určení. Vždy na konci každé kapitoly jsou uvedeny otázky, která by měl žák umět zodpovědět.

Učebnice *„Geografie 2 pro střední školy: socioekonomická část“* se zabývá problémy lidstva a navazuje na poznatky získané na základní škole. Obrazový materiál není určen k zapamatování, ale vytváří ucelenou představu o současném a budoucím světě. Transsibiřská magistrála se vyskytuje v kapitole *„Doprava – lidská aktivita budoucnosti“*. Moderní technologie zvyšují rychlost dopravních prostředků a časově přibližují jednotlivá místa. Vytváří se těsnější kontakty mezi národy a zpřístupňují se neobydlené oblasti. Učebnice vysvětluje, že doprava sjednocuje průmysl, stavebnictví, zemědělství, lesní hospodářství, obyvatelstvo, služby a sídla. Poskytuje suroviny, výrobky, potraviny a pracovní sílu.

Tyto poznatky jsou vzájemně propojeny a vyjádřeny ve dvou schématech. První schéma ukazuje na provázanost jednotlivých hospodářských odvětví a na druhém jsou vyobrazeny druhy a složky dopravy. Železniční doprava, která se týká Transsibiřské magistrály, je zařazena pod druh *„pevninská doprava“*, která se dále dělí na silniční, železniční, vnitrozemskou, plavbu, potrubní a ostatní. Dále je doprava rozebírána s ohledem na životní prostředí a narušení jeho ochrany. Jelikož doprava produkuje dusivé, jedovaté

¹¹⁴ VOŽENÍLEK, Vít, Miroslav VYSOUDIL a Jaromír DEMEK. *Geografie 1 pro střední školy: fyzicko-geografická část : [učebnice pro gymnázia se čtyřletým studijním cyklem a pro vyšší ročníky víceletých gymnázií]*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 1997, s. 88.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 88.

a karcinogenní exhaláty, které vznikají při spalování pohonných hmot, nese s sebou negativní vliv na rozvoj planety.¹¹⁶

Navazující díl „*Geografie 3 pro střední školy: regionální geografie světa*“ věnuje Rusku samostatnou podkapitulu „*Rusko – země přírodních kontrastů*“, která je zařazena do kapitoly „*Evropa*“. V úvodu kapitoly jsou pro žáky připravené dvě otázky, díky nimž si zopakují sousední státy Ruska, rozdělí je na evropské a asijské a vyjmenují všechna moře přiléhající k Rusku. Když opomineme základní údaje o Ruské federaci, jako rozlohu země, počet obyvatel, hustotu zalidnění apod., pozornost je také věnována nejvýznamnějšímu pohoří, které tvoří hranici evropského a asijského kontinentu, a nachází se v oblasti, kudy prochází Transsibiřská magistrála. Dále jsou v učebnici rozebrány typy řek Východoevropské a Západosibiřské roviny, které se řadí mezi veletoky: Ob, Jenisej a Lena. Důležitými toky na území, kterým magistrála prochází a přes které byly vybudovány mosty, jsou největší evropská řeka Volha (3 600 km) a řeka Amur. Na vodní toky navazuje popis Bajkalského jezera, které je vyobrazeno na fotografii zařazené do textu. Podkapitola se věnuje také podnebným pásmům, podnebí na Sibiři, které dosahuje až -70 °C, rozložení srážek a dalším klimatickým podmínkám.

Podkapitola „*Rusko – hospodářská velmoc východu*“ obsahuje informace o obyvatelstvu a hospodářství. Rusko je zásobárnou energetických surovin, jako je ropa a zemní plyn a stále patří k největším světovým producentům ropy na světě. Zde je popsána černá metalurgie, strojírenství, chemický průmysl, dřevoprůmysl a tamější přírodní podmínky. V závěru podkapitoly je zmíněna Transsibiřská magistrála jako zdroj nákladní dopravy:

„*Hlavní dopravní osou je magistrála Moskva – Omsk – Irkutsk – Vladivostok (9 428 km). Vozí se hlavně uhlí, rudy, dřevo, ropa, železo, stavebniny a obilí.*“¹¹⁷

Na železniční dopravu navazuje doprava říční a podkapitulu uzavírají „*Otázky a úkoly*“, které informace uvedené v učebnici rozvíjejí a obracejí se i na další publikace.

„*Zeměpis II. v kostce: pro střední školy*“ je určen žákům gymnázií a ostatních středních škol. Publikace slouží jako příprava k maturitní zkoušce nebo přijímacím zkouškám na

¹¹⁶ MIRVALD, Stanislav. *Geografie 2 pro střední školy: socioekonomická část : [učebnice pro gymnázia a ostatní střední školy]*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 1998, s. 48.

¹¹⁷ PLUSKAL, Miroslav. *Geografie 3 pro střední školy: regionální geografie světa : [učebnice pro gymnázia]*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 1998, s. 55–57.

vysokou školu. Učebnice je obohacena o statistiky, které odpovídají době, která je uvedena. Tento druhý díl se zabývá výzkumem světadílů, kdy Rusko je zařazeno do části „Evropa“. O Rusku se dozvíme, na jakých světadílech se rozprostírá, o přírodních a klimatických poměrech, podnebí, obyvatelstvu, hospodářství, průmyslu, zemědělství, dopravě a jaké je administrativní členění. Transsibiřská magistrála je zahrnuta do dopravy, kde podle učebnice mají vedoucí postavení železnice:

„...hlavní dopravní osou státu je magistrála spojující střed s Dálným východem (Moskva, Novosibirsk, Vladivostok – 9.430 km).“¹¹⁸

Jako závěrečnou informaci učebnice podává, že hlavním městem je Moskva, je sídlem ústředních orgánů Ruské federace a je to nejvýznamnější politické, průmyslové, vědecké a kulturní centrum země.¹¹⁹

3.4 Ostatní učebnice

Kromě učebnic ruského jazyka, dějepisu a zeměpisu pro střední školy byla nalezena zmínka o Transsibiřské magistrále i v učebnicích českého jazyka. V českém jazyce se téma Transsibiřské magistrály objevuje v rámci české literatury na počátku 20. století. Na středních školách ve výuce tohoto tématu využívají učebnice, jako například:

- „*Literatura v souvislostech 3: od plnicího pera k psacímu stroji, aneb, literatura 1. poloviny 20. století : literatura pro střední školy*“,
- „*Čítanka české a světové literatury 1900–1945 pro 3. ročník středních škol*“,
- „*Přehled dějin literatury: pro střední školy*“.

Je zcela jisté, že zmínka o Transsibiřské magistrále se vyskytuje i v jiných učebnicích a publikacích pro výuku českého jazyka na středních školách. Pro představu ale byly vybrány jen některé publikace. První publikací je učebnice „*Literatura v souvislostech 3: od plnicího pera k psacímu stroji, aneb, literatura 1. poloviny 20. století : literatura pro střední školy*“, kde se autoři o Transsibiřské magistrále zmiňují ve druhé kapitole „*Česká literatura v letech 1895–1918 aneb Boříme a tvoříme*“. Hovoří se zde, že česká próza 20. a 30. let 20. století reagovala na společenské a politické problémy. Autoři, kteří ve svých dílech zobrazovali 1. světovou válku očima vojáka legionáře, se řadí do tzv. legionářské literatury.

¹¹⁸ KAŠPAROVSKÝ, Karel. *Zeměpis II. v kostce: pro střední školy : [regionální geografie]*. Praha: Fragment, 2008, s. 65.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 65.

Nejvýznamnější popisy 1. světové války z pohledu rakouského vojáka pocházejí od několika českých spisovatelů 20. století:

„Mezi představitele prvního proudu patří Josef Kopta (1894–1962) se svou trilogií *Třetí rota* (*Třetí rota*, 1924; *Třetí rota na magistrále*, 1927; *Třetí rota doma*, 1934) nebo Rudolf Medek (1890–1940), který podal „dějiny“ legionářství v pentalogii *Anabáze* (*Ohnivý drak*, 1921; *Veliké dny*, 1923; *Ostrov v bouři*, 1925; *Mohutný sen*, 1926; *Anabáze*, 1927).“¹²⁰

Josef Kopta a Rudolf Medek jsou v učebnici zařazeni do prvního proudu. Druhý proud reprezentují autoři, kteří psali romány a povídky, jako například Jaromír John „*Večery na slavníku*, 1920“ nebo Karel Konrád se svým románem „*Rozhod!*, 1934“. Do třetího proudu je zařazen Ivan Olbracht a jeho román „*Podivné přátelství herce Jesenia*, 1919“ a tvorba Boženy Benešové. Obecně znám a spojován s touto problematikou nejen v učebnicích, ale i ve společnosti bývá Jaroslav Hašek (1883–1923), kdy jeho postava dobrého vojáka Švejka z románu „*Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, 1921–1923“ se stala výrazným literárním typem. Autoři popisují Jaroslava Haška jako spisovatele, který byl členem legií za 1. sv. války v Kyjevě a byl požádán k napsání povídky, která by přiměla vojáky vstoupit do legií. K tomuto účelu posloužila novela „*Švejk v zajetí*, 1917“. Po Haškově smrti zůstal pouze rámeček novely z roku 1917, ačkoli jeho tvorbu se snažil dokončit Karel Vaněk, který napsal pokračování prvního dílu „*Osudy dobrého vojáka Švejka v ruském zajetí*, 1923“.¹²¹

Druhou učebnicí, ve které najdeme zmínku o Transsibiřské magistrále je „*Čítanka české a světové literatury 1900–1945 pro 3. ročník středních škol*“. V učebnici neboli čítance jsou úryvky z vybraných literárních děl. O Transsibiřské magistrále je zmínka v kapitole „*Odraz a obraz 1. světové války v literatuře*“ v díle Josefa Kopty „*Třetí rota na magistrále*“:

¹²⁰ JAKUBÍČEK, Daniel. *Literatura v souvislostech 3: od plnicího pera k psacímu stroji, aneb, literatura 1. poloviny 20. století : literatura pro střední školy*, s. 183.

¹²¹ Tamtéž, s. 183.

„JOSEF KOPTA (1894 – 1962)

Třetí rota na magistrále (1927, úryvek ze závěru)

Dlouhý, zelený vlak táhl se červnovými poli a splýval s jejich šťavnatou barvou. Praporky, jimiž byl ověšen, odlišovaly jej od všech vlaků, které tudy v hojném počtu projížděly, a lidé, pracující v polích, zdvihali hlavy, opírali se o motyky nebo hrábě a zaclánějíce si oči před sluncem říkali:

– Už zase jedou legionáři! To je od února asi čtyřicátý vlak.“¹²²

V úryvku autor popisuje návrat legionářů do vlasti. Vlak, který uvádí, již není ten, kterým legionáři jeli po Transsibiřské magistrále, ale ten, kterým se vraceli z Terstu do Budějovic. Kromě tohoto úryvku je v čítance i úryvek z díla Karla Konráda „*Rozchod!, 1934*“ a Jaroslava Haška „*Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války, 1921–23*“.

Ve třetí vybrané publikaci „*Přehled dějin literatury 3 pro střední školy*“ téma Transsibiřská magistrála není přímo zmíněno, ale i zde se hovoří o legionářské literatuře, která spadá do kapitoly „*Česká literatura od počátku 20. století do roku 1918*“. V úvodu kapitoly jsou autoři této epochy zasazeni do historického rámce a v prvním odstavci jsou čtenáři předloženy kulturní a umělecké souvislosti. Jsou zde vysvětleny pojmy jako rakousko-uherská monarchie, odboj, první světová válka, anarchismus, komunismus, relativizace poznání a další.¹²³

V kapitole je uveden životopis spisovatele Jaroslava Haška a čtenář se dozví, že Hašek v roce 1914 po narukování přeběhl na ruskou stranu a zúčastnil se tažení na Sibiři. Přihlásil se do československých legií, ale kvůli neshodám s vedením se přidal k rudé armádě, kde zastával různé funkce. Jaroslav Hašek je v učebnici popsán jako autor, který měl cit pro komické a bizarní situace. Jeho humor ale hraničí s absurditou, kdy člověk může na svou hloupost lehce doplatit. Próza Jaroslava Haška je psána na základě reálných zkušeností a do děje jsou začleněny reálné postavy z nejrůznějších vrstev. Tvorba Jaroslava Haška je světově známá, ale interpretace děl nebývá vždy správná. Smysl vyprávění z pohledu obyčejného člověka spočívá v tom, že existenční situace a postavení ve společnosti mnohdy nedovoluje jedinci zabývat se politickými ideály, které ovlivňují život člověka. Jako například úřady

¹²² NEZKUSIL, Vladimír. *Čítanka české a světové literatury 1900–1945 pro 3. ročník středních škol*. Praha: Fortuna, 1999, s. 82.

¹²³ SOUKAL, Josef. *Přehled dějin literatury: pro střední školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2007, s. 78.

a armáda. Jaroslav Hašek se ale ve svých dílech nevysmívá institucím, ale podává reálný obraz toho, kam je možné se dostat díky vlastnímu přičinění. Příběhy vojáka Švejka byly zfilmovány Karlem Steklým a v roli hlavního hrdiny byl představen známý český herec Rudolf Hrušínský.¹²⁴

Věcná stránka učebnic se postupně proměňuje na základě rozvoje kurikula. Do geografie se začleňují poznatky z jiných oborů, které jsou snahou pro rozvoj geografického vzdělávání na úrovni národní, jednotlivých škol, tříd i učícího se jedince. Jelikož se na vzdělávání nahlíží jako na vzájemně propojený systém, do popředí se staví obsah, který je jevem dynamickým a proměnlivým. Kurikulum představuje okruh problémů k řešení, které mohou mít podobu učebnice, pracovního listu či určitého dokumentu využitelného během konkrétní vyučovací hodiny. Středem pozornosti jsou i podmínky a faktory, jež kvalitu výuce výrazně ovlivňují. Obsah vzdělávání se promítá do výuky a následně do myslí žáků a napomáhá ke zvýšení celkové gramotnosti jedince.¹²⁵

V této kapitole byly vybrány učebnice ruského jazyka, dějepisu, zeměpisu a českého jazyka, ve kterých byla nalezena souvislost s tématem Transsibiřská magistrála. Existuje i spousta dalších učebnic, ve kterých je téma zmíněno, ale kapitola byla napsána za účelem toho, abychom si představili, jaké informace jsou žákům představovány a jakým způsobem je téma do učebnic na středních školách zařazeno. Lze si všimnout, že některé informace uvedené v učebnicích se liší, a proto by bylo vhodné informace, které to vyžadují, aktualizovat a sjednotit (např. délka Transsibiřské magistrály, současná trasa, ...). Způsob výuky a rozvedení tématu je následně v rukou učitelů, kteří vytváří školní vzdělávací plán na základě rámcového vzdělávacího programu a uvážlivě rozhodují o zařazení témat do výuky. Učebnice a ostatní publikace se stávají vodítkem a osnovou pro výuku. Učitelům i žákům pomáhají využívat informací z ostatních předmětů, což potom vede k jejich propojení znalostí a jejich uspořádání v celek.

¹²⁴ SOUKAL, Josef. *Přehled dějin literatury: pro střední školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2007, s. 84–86.

¹²⁵ JANÍK, Tomáš. *Didaktické znalosti obsahu a jejich význam pro oborové didaktiky, tvorbu kurikula a učitelské vzdělávání*. Brno: Paido, 2009, s. 270–271.

II EMPIRICKÁ ČÁST

4 Výzkumné šetření

4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je zjistit, jakým způsobem učitelé ruského jazyka na středních školách zařazují téma Transsibiřská magistrála do výuky ruského jazyka a jaké materiály k výuce využívají. Výzkum byl proveden formou kvantitativního dotazníku, jehož výsledky poslouží ke zpracování didaktických materiálů pro výuku tématu Transsibiřská magistrála. Výzkum umožňuje vidět způsoby začlenění určitého tématu do výuky na základě získaných zkušeností v průběhu učitelské praxe a je otevřen novým možnostem.

Hlavní výzkumná otázka: *„Jak je zařazováno téma Transsibiřská magistrála do výuky z pohledu učitelů ruského jazyka na středních školách?“*.

Rozvíjející otázka: *„Jaké výukové materiály jsou využívány na středních školách při výuce tématu Transsibiřská magistrála a jaké informace se z nich můžeme dozvědět?“*.

4.2 Výzkumný soubor

Výzkumné šetření bylo provedeno mezi učiteli ruského jazyka na středních školách v Královéhradeckém a Pardubickém kraji, které s Univerzitou Hradec Králové spolupracují a podílejí se na organizaci akcí, jako je např. Regionální interpretační soutěž Puškinův památník. Vybráni byli učitelé bez ohledu na věk či délku pedagogické praxe. Hlavním kritériem výběru výzkumného vzorku byla aprobace ruský jazyk a místo pracoviště, tedy střední škola v Královéhradeckém nebo Pardubickém kraji. Nejdříve byl sepsán seznam náhodně vybraných středních škol a následně jména učitelů. Díky poskytnutí kontaktů na pedagogy panem Mgr. Miroslavem Půžou, Ph.D., byly ke jménům pedagogů přidruženy jejich e-mailové adresy. Vybráno bylo 56 učitelů ruského jazyka z Královéhradeckého a Pardubického kraje, kterým byl zaslán elektronický dotazník. Z tohoto reprezentativního souboru, tj. každý respondent měl stejnou šanci zúčastnit se výzkumu, odpovědělo 27 učitelů. Respondenti byli zdvořile osloveni a byl jim poskytnut čas v rozsahu pěti dní na vyplnění dotazníku. V úvodu byli respondenti ubezpečeni, že poskytnuté informace budou zachovány v anonymitě. Výzkum byl prováděn tak, aby osobní zkušenosti byly předány zcela dobrovolně a zároveň se se získanými informacemi zacházelo v souladu s normami.

Všem zúčastněným byla odeslána odpověď s poděkováním za vyplnění dotazníku a podána informace o tom, kde budou moci nahlédnout do této diplomové práce. Některé kontakty na internetu byly na učitele, kteří jsou již v penzi, a proto jim bylo poděkováno za odezvu a do e-mailové korespondence dále nebyli zařazováni. Ačkoli jména respondentů zůstanou zachována v anonymitě, základní informace nám poslouží k vytvoření obrazu o výzkumném souboru.¹²⁶

4.3 Metodologie výzkumu

V návaznosti na stanovený cíl bylo uvažováno o metodě sběru dat. Jelikož bylo třeba získat informace od několika učitelů ruského jazyka na středních školách, nejrelevantnější metodou se jevil dotazník neboli zisk dat formou písemných odpovědí. Nejdříve byla rozpracována nezbytná základní terminologie související s obsahem: *střední vzdělávání, vyučovací metoda, učební pomůcka, zájmově orientované kurikulum, zpětná vazba*:

- *střední školství* je soustava škol poskytujících střední vzdělání, která následuje po ukončení základního vzdělání. V České republice ji tvoří gymnázia, střední odborné školy, střední odborná učiliště, konzervatoře a speciální střední školy,
- *vyučovací hodina* je základní časová jednotka výuky, která v České republice podle zákona č. 561/2004 Sb. v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání trvá 45 minut,
- *učebnice* je druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci obsahem i strukturou, která prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělání,
- *učební pomůcka* je označení pro objekty, předměty zprostředkující nebo napodobující realitu, napomáhající větší názornosti nebo výuku usnadňují (včetně auditivních, vizuálních, obrazových a technických pomůcek),
- *zájmově orientované kurikulum* je kurikulum respektující zájmy, představy a přání žáků. Realizuje se například výběrem témat a textů, zaváděním her a simulací přirozených situací do výuky,
- *kladná zpětná vazba* je vliv vedoucí k zesílení řízené činnosti. Žák dostává informaci, jak kvalitně vyhověl požadavkům učitele.¹²⁷

¹²⁶ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JÚVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010, s. 75.

¹²⁷ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 322–323, 355, 378, 386.

Základní otázka byla rozdělena do několika oddílů, které tvoří konkrétní položky. Dotazník obsahuje vstupní část, kde se nachází jméno autora a cíle dotazníku (v tomto případě získané informace poslouží ke zpracování empirické části diplomové práce). Navazují jednotlivé oddíly a závěrečná část (poděkování za vyplnění dotazníku). Aby byl respondent motivován k pečlivému vyplňování jednotlivých položek, bylo upozorněno na významnost odpovědí. Důležité bylo získat data od učitelů, kteří se tímto tématem v hodinách opravdu zabývají a mají i zkušenosti z praxe. V druhé části dotazníku je problematika rozdělena do pěti oddílů, což slouží k lepší orientaci respondentů při vyplňování dotazníku, a též pro přehlednost při zpracování získaných odpovědí. Oddíly byly seřazeny tematicky, ale vždy byl brán zřetel i na psychologickou stránku dotazníku. Na začátek byly zařazeny položky jednodušší (např.: „*Rusko, jsem navštívil/a...*“) a postupně byly přidávány položky složitějšího charakteru (např.: „*Ve výuce využívám organizační formy (uspořádání výuky)...*“). Na konec dotazníku jsem poděkování nezařadila, jelikož jsem ho zmínila již v úvodu a po vypršení data, do kdy měli respondenti dotazník vyplnit, jak již bylo výše zmíněno, jsem odeslala hromadnou odpověď s poděkováním.¹²⁸

Díky rozšíření počítačové techniky a dostupnosti internetu bylo využito sestavení dotazníku online a jeho poslání přes internet prostřednictvím e-mailové zprávy. Výhodou elektronického dotazníku je úspora času v porovnání s dřívějším odesláním dotazníků poštou a je možné dotazník rozeslat více respondentům než papírovou formou. Doba vyplnění dotazníku přes počítač mnohdy zabere méně času a dotazovaní mají tendenci odpovídat na dotazník ihned po jeho obdržení. V dnešní době je již většina lidí schopna pracovat s počítačem, protože i jiné dokumenty jsou převáděny do elektronické online formy (např. třídní knihy ve školách).¹²⁹ Kvalitu odpovědí zajišťuje především jednoznačnost formulace otázek a možnost dopsání i rozsáhlejší odpovědi. U dvou respondentů byla zjištěna nesprávně uvedená e-mailová adresa a tři zodpovězené dotazníky byly automaticky přesunuty do spamu. S těmito ovlivňujícími faktory bylo díky načtené literatuře počítáno a nevyžádaná pošta, hromadné e-maily a spamy byly pravidelně kontrolovány.

V dotazníku bylo dbáno na nový zákon, který se týká ochrany osobních údajů, přičemž dotazovaným byla zajištěna absolutní anonymita při vyplňování položek dotazníku i při zpracování odpovědí. Z 56 oslovených středoškolských učitelů odpovědělo 27 (návratnost 48 %). Dotazník byl rozeslán dvakrát. V první fázi se vrátilo 23 odpovědí a v druhé, při

¹²⁸ Tamtéž, s. 122.

¹²⁹ Tamtéž, s. 123.

opakovaném odeslání neboli připomenutí, přibyly další čtyři odpovědi. Dotazník byl připojen k e-mailové zprávě, která obsahovala zdvořilou žádost o jeho vyplnění. V e-mailu byl respondentovi doručen odkaz na webový dotazník vytvořený prostřednictvím Google Forms, který odpovědi automaticky ukládá.¹³⁰

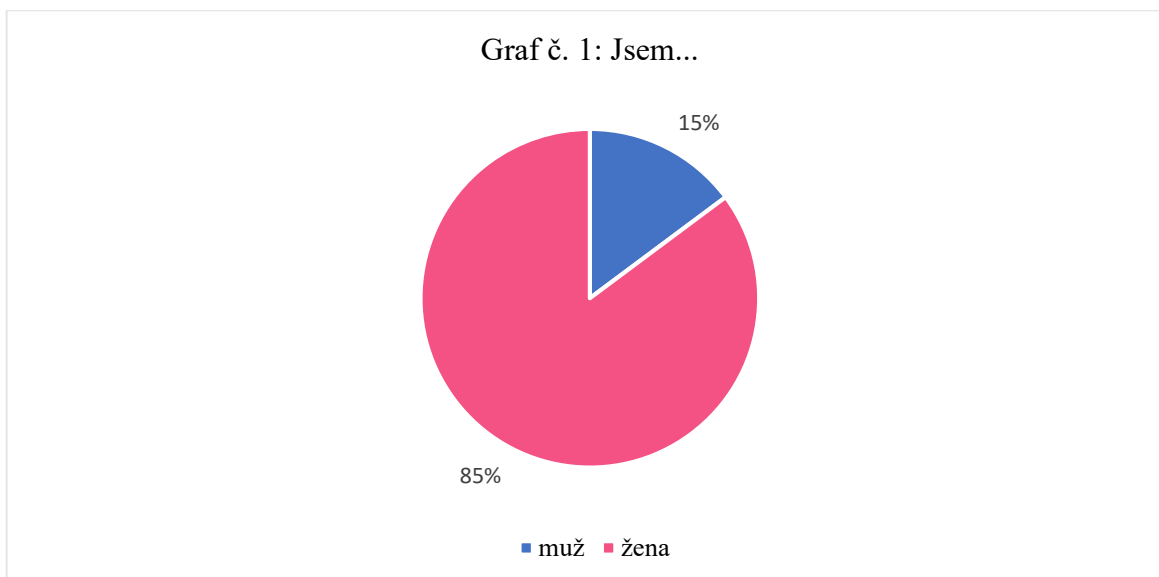
4.4 Výsledky a analýza získaných dat

Koncepce dotazníku byla rozčleněna do pěti tematických oddílů:

1. *základní informace,*
2. *zařazení tématu Transsibiřská magistrála do výuky,*
3. *výukové materiály a metody,*
4. *mezipředmětové vztahy,*
5. *cíle výuky o Transsibiřské magistrále.*

1. Oddíl: Základní informace

První oddíl měl za cíl připravit respondenta k vyplňování následujících složitějších položek a demonstrovat formu dotazování. Položky byly vytvořeny formou neukončených vět, které měl respondent za úkol doplnit. U některých položek měl respondent na výběr z dvou a více odpovědí, jako například při zjišťování pohlaví respondenta či respondentky:

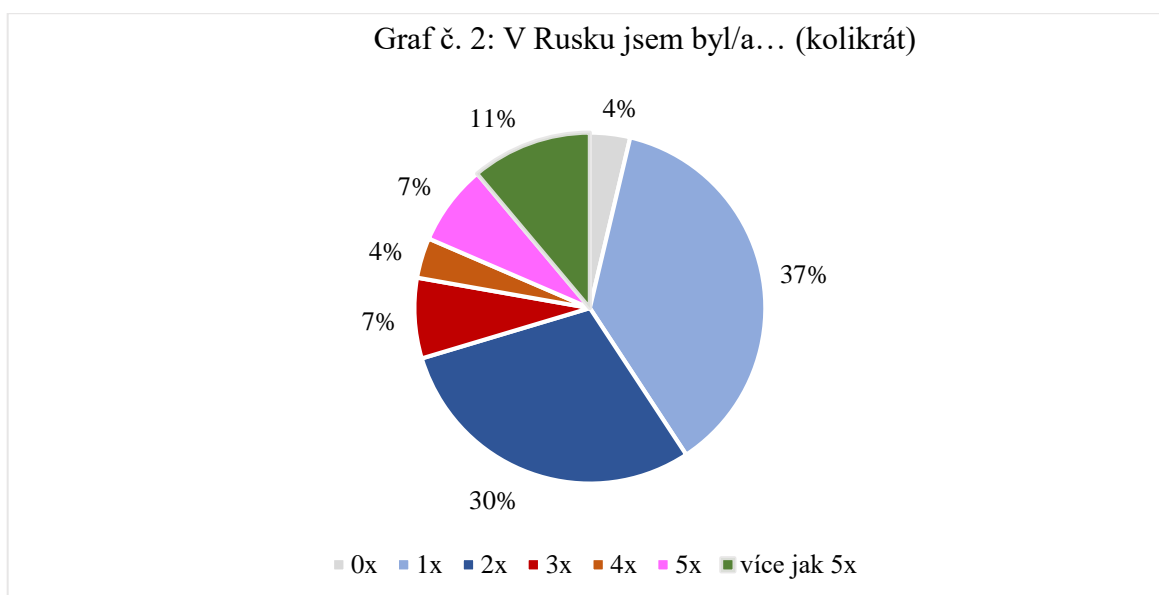

Z grafu (Graf č. 1) vyplývá, že výzkumu se zúčastnilo 22 žen 5 mužů. V další otázce měli respondenti za úkol vypsát celý název střední školy, na které vyučují, aby nedošlo

¹³⁰ Tamtéž, s. 124.

k nedorozumění a do dotazníku nebyli zařazeni i učitelé nespádající do kategorie, která byla určena k výzkumu. Jelikož je možné jména vyučujících na jednotlivých školách najít na internetu, odpovědi na tuto otázku zůstanou ponechány v anonymitě. Všichni respondenti jsou učitelé na středních školách v Královéhradeckém a Pardubickém kraji.

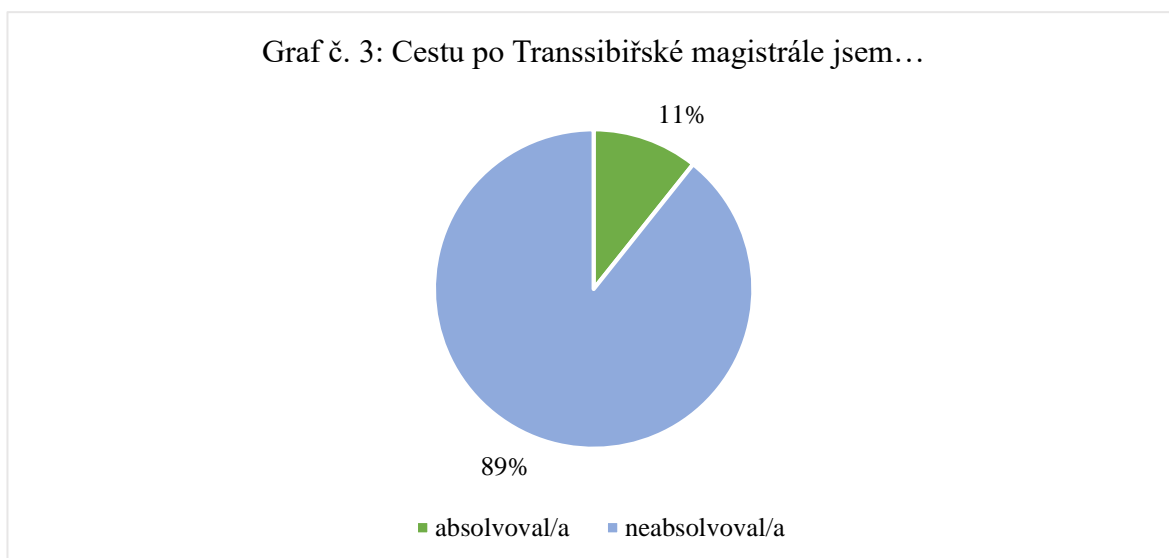
Dle mého názoru by každý učitel cizího jazyka měl alespoň jednou za život navštívit zemi, kde se vyučovaným jazykem mluví, aby poznal tamější kulturu, zvyklosti a osvojil si fonetickou stránku jazyka. Porozumění cizí řeči je u každého člověka individuální a je ovlivňováno řadou faktorů, jako jsou například motivace, vztah k mluvčímu, jazykové znalosti, schopnost komunikace a další. Často člověk v zahraničí využívá dosavadní znalosti jazyka a interpretuje tyto poznatky do sdělení, a tím se rozvíjí jeho jazykové schopnosti.¹³¹ Respondenti byli tázáni, zdali navštívili Rusko a kolikrát. Odpovědi byly následující:

Většina respondentů v Rusku byla alespoň jedenkrát (Graf č. 2). Pouze jeden respondent odpověděl, že v Rusku nebyl ani jednou. Tři respondenti ke své odpovědi dodali, že v Rusku byli na pětiměsíční stáži a jeden z respondentů uvedl, že do Ruska jezdí pracovně. Ti, kteří v Ruské federaci byli více jak pět krát uvedli, že Rusko navštěvují téměř každý rok.

¹³¹ KOLLMANNOVÁ, Ludmila. *Jak porozumět cizí řeči*. Voznice: Leda, 2003, s. 24–25.

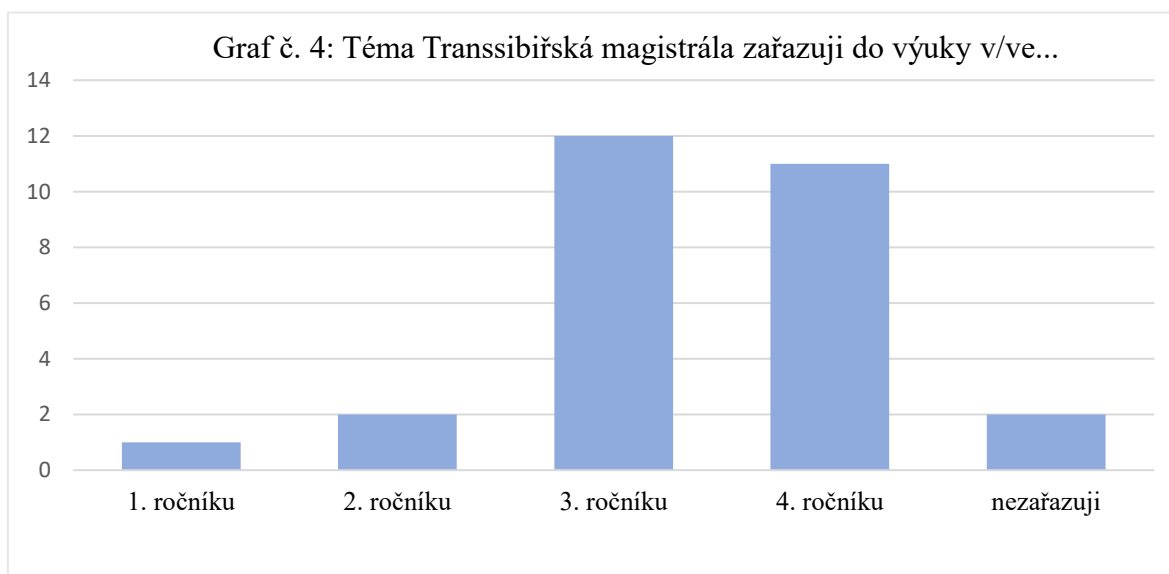
Jelikož i já jsem projela Transsibiřskou magistrálu, zajímalo mě, zdali někteří učitelé cestu po Transsibiřské magistrále absolvovali a jestli se jejich zkušenost v některých otázkách odrazí (Graf č. 3).

Ze sedmadvaceti dotazovaných dva respondenti uvedli, že absolvovali cestu po Transsibiřské magistrále. Nemyslím si však, že středoškolský učitel by k výuce o tomto tématu nezbytně musel cestu po Transsibiřské magistrále vykonat, ačkoli jestli se na tuto cestu vydal, z mého pohledu to vnímám jako plus, protože do výuky může zařadit vlastní zkušenosti.

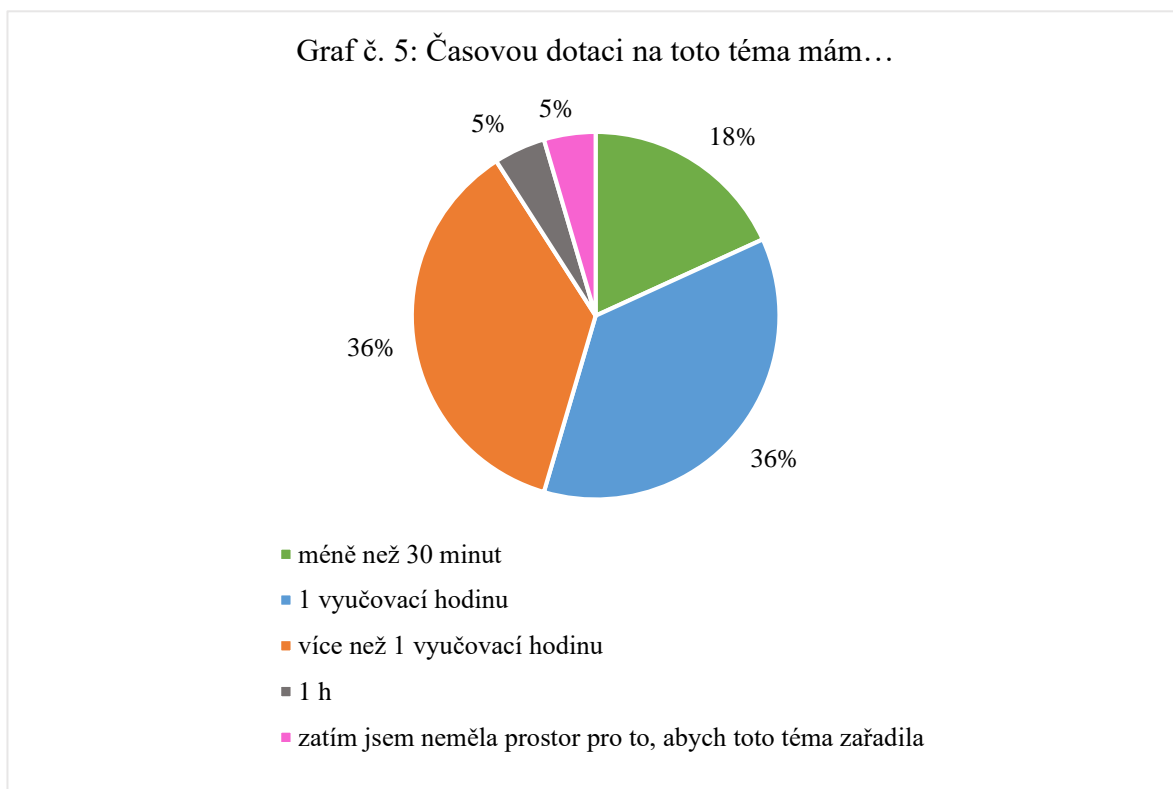
2. Oddíl: Zařazení tématu Transsibiřská magistrála do výuky

Druhý oddíl má zkoumat pohled učitelů na středních školách na začlenění tématu Transsibiřská magistrála do výuky ruského jazyka. První položkou, kterou měli respondenti doplnit, bylo, ve kterém ročníku téma Transsibiřská magistrála vyučují (Graf č. 4).

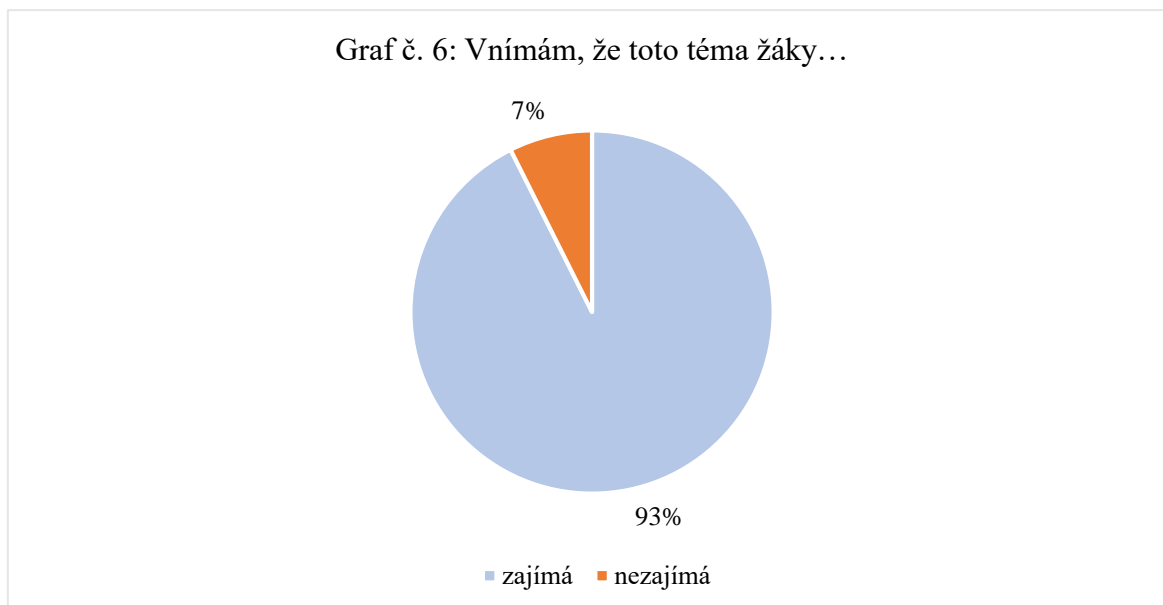
Nejvíce z dotázaných učitelů se tématu Transsibiřská magistrála věnuje ve 3. a 4. ročníku na střední škole. Tomu odpovídá i obsah učebnic, které jsou rozebrány v teoretické části práce, kapitola č. 3.1 Učebnice ruského jazyka. Dva respondenti uvedli, že téma vyučují také ve druhém ročníku, jeden v prvním ročníku a dva téma do výuky vůbec nezařazují.

Následující nedokončená výpověď se týkala časové dotace (Graf č. 5). Cílem bylo zjistit, kolik času mají učitelé na výuku tohoto tématu. Jelikož dva respondenti odpověděli, že téma do výuky nezařazují, na následující otázku jeden respondent neodpověděl a druhá respondentka, jak vyplývá z odpovědi, využila prostor pro odpověď „jiné“. Nebyl stanoven počet otázek, které musejí být zodpovězeny, tudíž je logické, že například tuto otázku jeden z respondentů na základě své předchozí odpovědi neodpověděl.

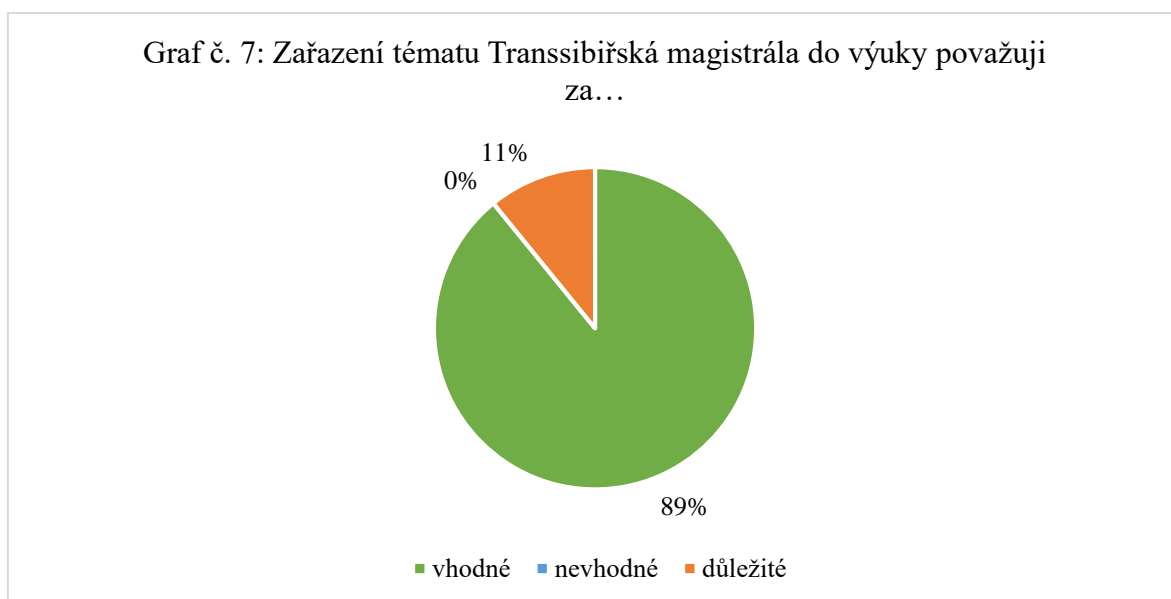

Osm respondentů odpovědělo, že na výuku tématu Transsibiřská magistrála mají jednu vyučovací hodinu (stanovených 45 minut) a dalších osm, že mají více času, než je jedna vyučovací hodina. Dva respondenti využili možnost odpovědi „jiné“. Jeden napsal, že na téma má 1 h, což znamená 60 minut a druhý respondent neboli respondentka, jak je z odpovědi zřejmé, uvedla, že zatím neměla prostor pro to, aby toto téma do výuky zařadila.

Na určení ročníku a časovou dotaci navazují dvě otázky, které mají za cíl vyzkoumat, jestli si učitel myslí, že toto téma žáky zajímá a jestli je vhodné téma do výuky zařazovat.

Z 27 respondentů 25 odpovědělo, že podle jejich názoru téma Transsibiřská magistrála žáky zajímá (Graf č. 6). Podle odpovědí dvou respondentů téma žáky nezajímá.

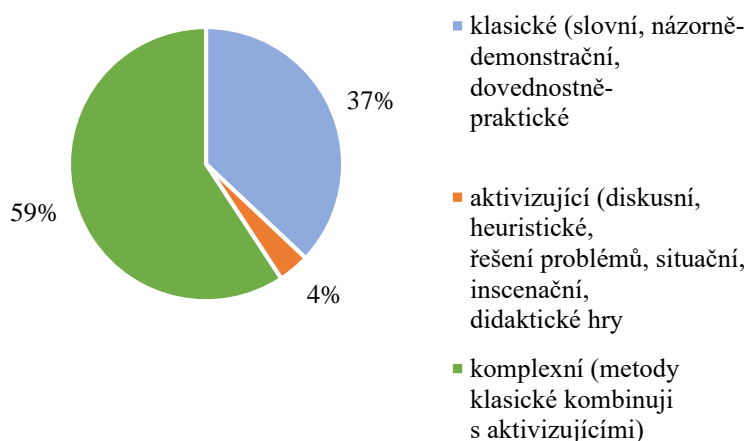

V následujícím grafu (Graf č. 7) je zkoumáno, zda učitelé považují za vhodné, či nevhodné téma zařadit do výuky. Všichni jsou názoru, že téma je vhodné implementovat do výuky. Jeden respondent dokonce využil odpovědi „jiné“ a dopsal, že téma považuje za důležité do výuky zařadit.

3. Oddíl: Výukové materiály a metody

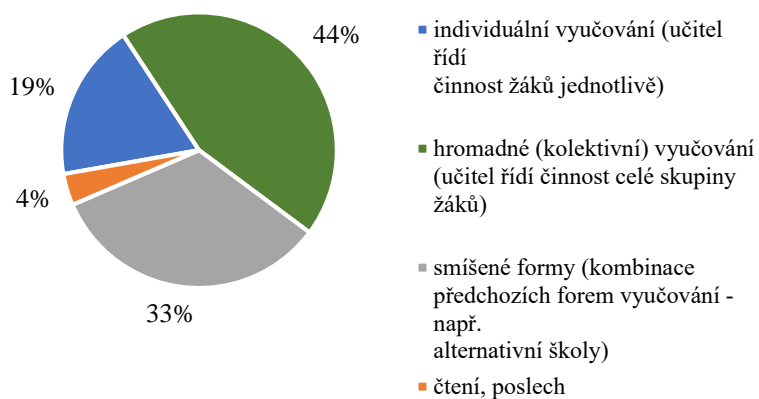
Třetí oddíl má za cíl vyzkoumat, jaké výukové materiály a metody dotazovaní učitelé na středních školách v Královéhradeckém a Pardubickém kraji využívají k výuce o Transsibiřské magistrále a co se z těchto publikací můžeme dozvědět. První otázka se týkala metod, které používají. Na základě teorie měli na výběr ze základního členění, přičemž třetí odpověď je vůči respondentovi benevolentní, jelikož oba předcházející druhy kombinuje.

Graf č. 8: Učivo vysvětluji tak, že používám metody...

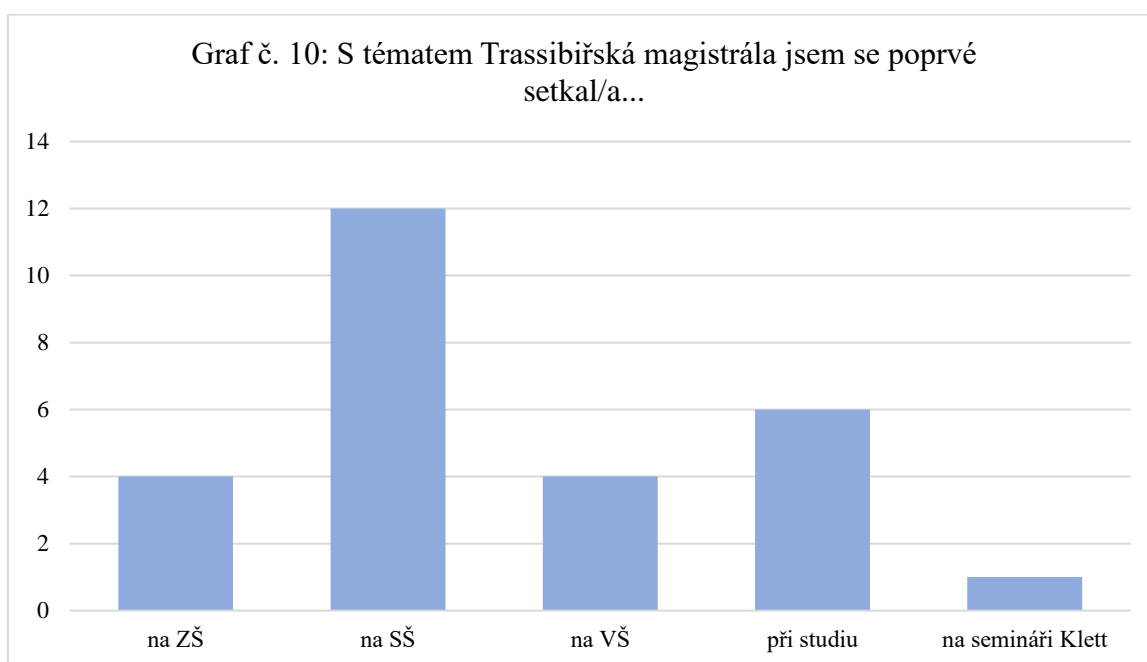
Patnáct respondentů odpovědělo, že používá komplexní metody, což znamená, že metody klasické kombinují s aktivizujícími (Graf č. 8). Deset respondentů uvedlo, že využívají klasické metody, tj. metodu slovní, demonstrační, dovednostně-praktickou. Jeden respondent odpověděl, že využívá metod aktivizujících.

Graf č. 9: Ve výuce používám organizační formy...

Respondenti při výuce o Transsibiřské magistrále používají všechny typy uvedených organizačních forem (Graf č. 9). Pět využívá individuálního vyučování, deset respondentů využívá hromadné neboli kolektivní vyučování a devět respondentů předchozí dvě formy kombinuje. Jeden respondent uvedl „čtení a poslech“, ale nemůžeme určit, do které kategorie typů bychom čtení a poslech mohli zařadit, jelikož čtení a poslech není organizační formou, ale prostředkem výuky.

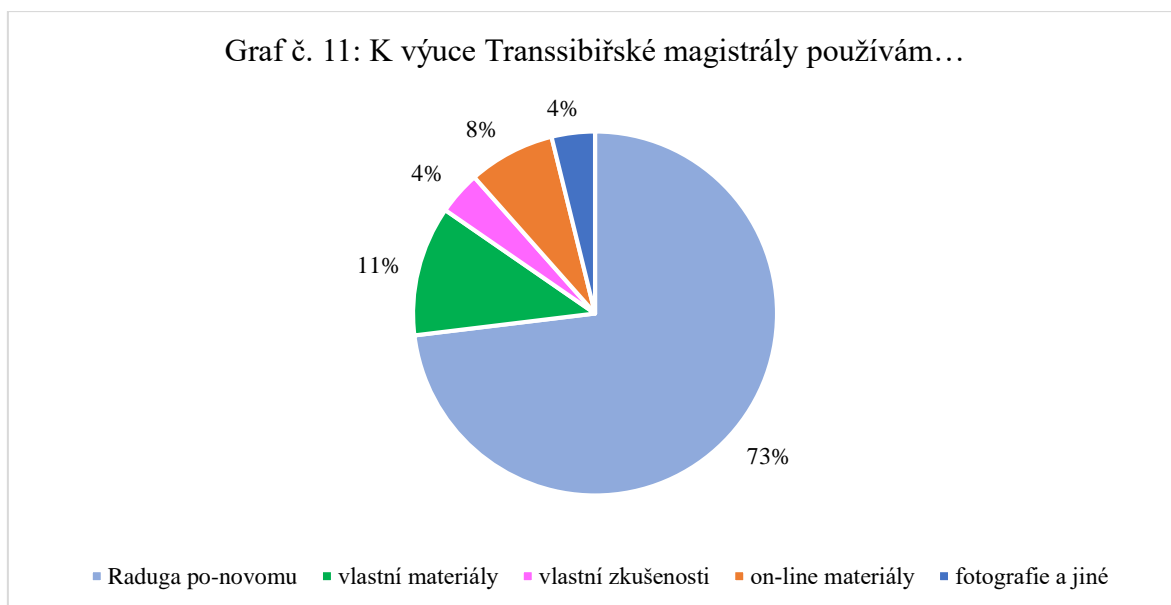
Následující nedokončená věta zjišťovala, kdy se respondenti poprvé setkali s tématem Transsibiřská magistrála (Graf č. 10).

Dvanáct respondentů uvedlo, že se s tématem Transsibiřská magistrála setkali na střední škole, z toho pět upřesnilo, že na gymnáziu. Čtyři respondenti se s tématem setkali na základní škole a čtyři na vysoké škole. Šest respondentů napsalo „při studiu“, což je možné zařadit do studia na vysoké škole, ale pro podrobnější přehled byla vytvořena speciální kategorie, stejně tak jako když jeden respondent uvedl, že se s tématem poprvé setkal na semináři Klett. Společnost Klett je nakladatelství zaměřené na cizí jazyky, které na českém trhu působí od roku 2005. Kromě tvorby učebnic a materiálů pro výuku cizích jazyků pořádá semináře a webináře, na které je možné se přihlásit prostřednictvím oficiální webové stránky nakladatelství Klett.¹³²

¹³² Klett. Klett [online]. Copyright © Všechna práva vyhrazena [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: https://www.klett.cz/index.php?page=26&menu=o_nas

Jako konkrétní publikaci většina respondentů uvedla učební komplex „Raduga po-novomu 4“, ale i přes to někteří napsali, že využívají vlastní materiály, webové stránky, vlastní zkušenosti, fotografie a jiné (Graf č. 11).

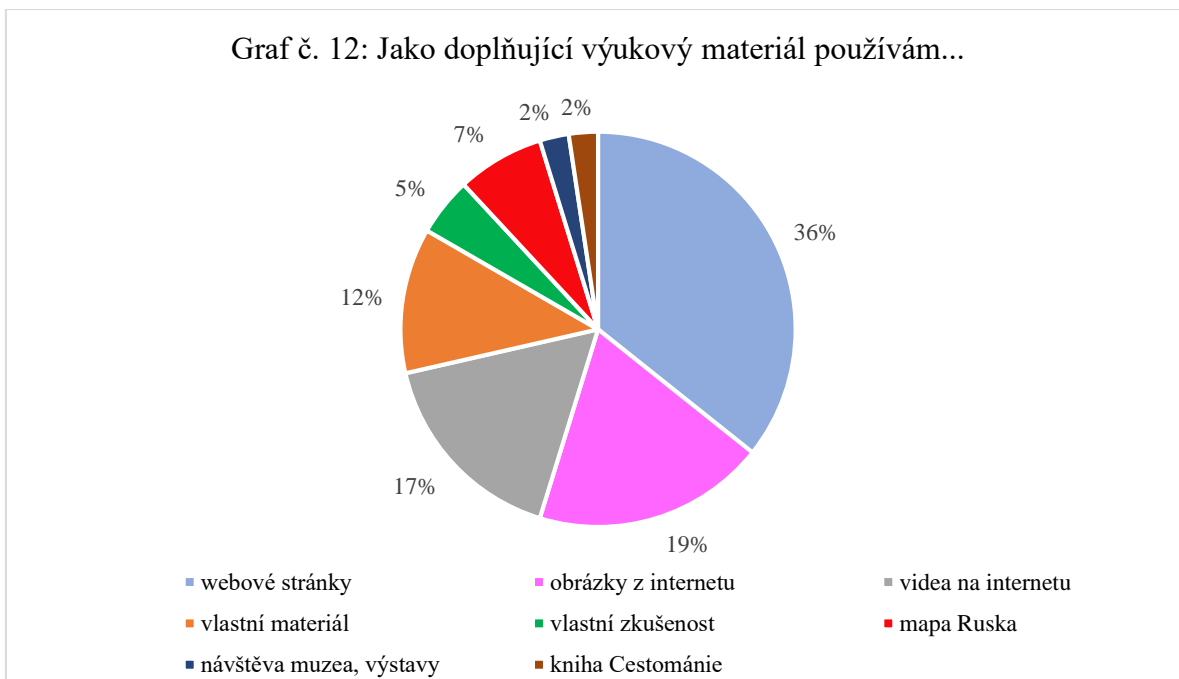

Dalším cílem bylo zjistit, co se mohou žáci z uvedených publikací dozvědět. U této otázky bylo předpokládáno více různorodých odpovědí, ale právě toto zjištění je pro výzkum velmi důležité. Šest respondentů odpovědělo, že z jimi uvedené publikace se lze dozvědět základní informace o Transsibiřské magistrále, např. odkud a kam vede, její stručnou historii, informace o legionářích a o okolní přírodě. Bylo také uvedeno, že se čtenář dozví o problematice ekologie, zeměpisných podmínkách (délka, města, řeky), o historii stavby (kdo, kdy, za koho, za jakých podmínek) a o osudu legionářů za první světové války. Jeden z respondentů odpověděl, že se z textu dozvíme dost zajímavých informací, ale už nespecifikoval jakých a jeden napsal, že se dozvíme vše potřebné. Jedna odpověď byla nevím. Jiná, že se dozvíme o historii i současnosti. Úkolem bylo doplnit následující tvrzení:

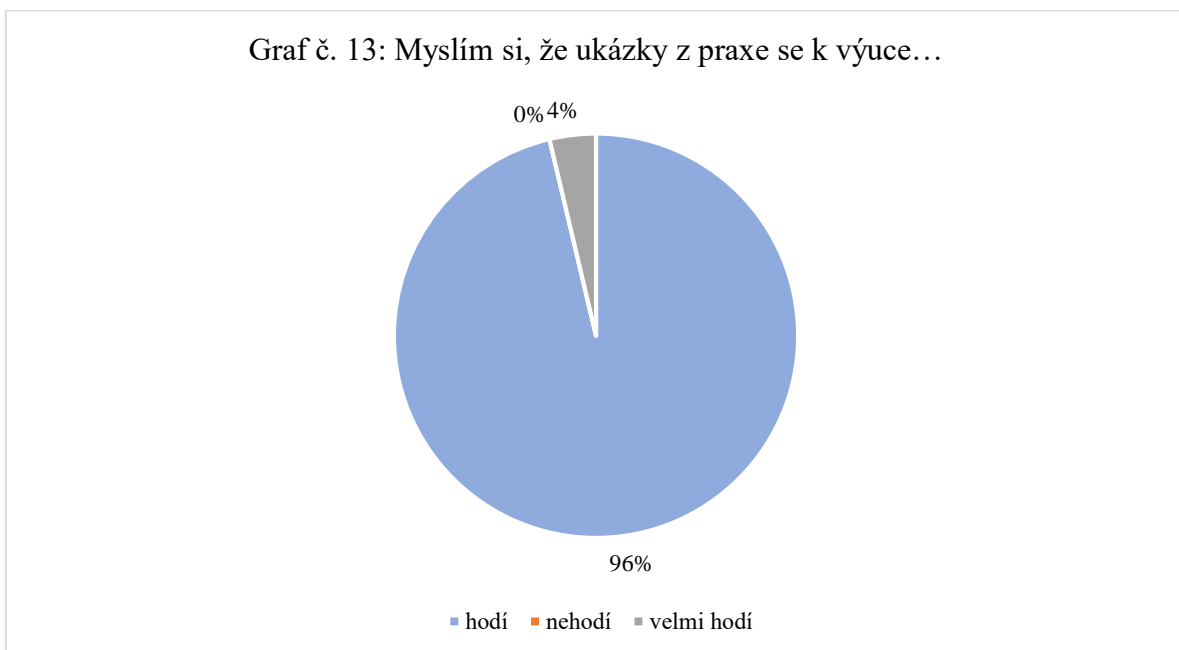
Z uvedeného učebního komplexu se o Transsibiřské magistrále dozvíme...

- *základní informace (odkud a kam vede, o historii, stavbě, o přírodě a lidech, o legionářích),*
- *o zeměpisných podmínkách (délka, města, řeky), o historii stavby (kdo, kdy, za koho, za jakých podmínek),*
- *i o problematice ekologie,*
- *zajímavosti, ...vše potřebné, ...nevím.*

Poznatky z učebnice jsou často učiteli obohacovány o další informace z jiných zdrojů. Následující nedokončená věta zjišťovala, zdali učitelé používají kromě učebnice i jiných materiálů a jakých (Graf č. 12).

Nedokončenou výpověď zdali jsou pro respondenty materiály dostačující, 72 % odpovědělo, že ano a 28 %, že ne. Ze zájmového hlediska se všichni dotazovaní shodli, že ukázky z praxe se k výuce hodí (Graf č. 13) a dokonce jeden respondent doplnil „velmi hodí“.

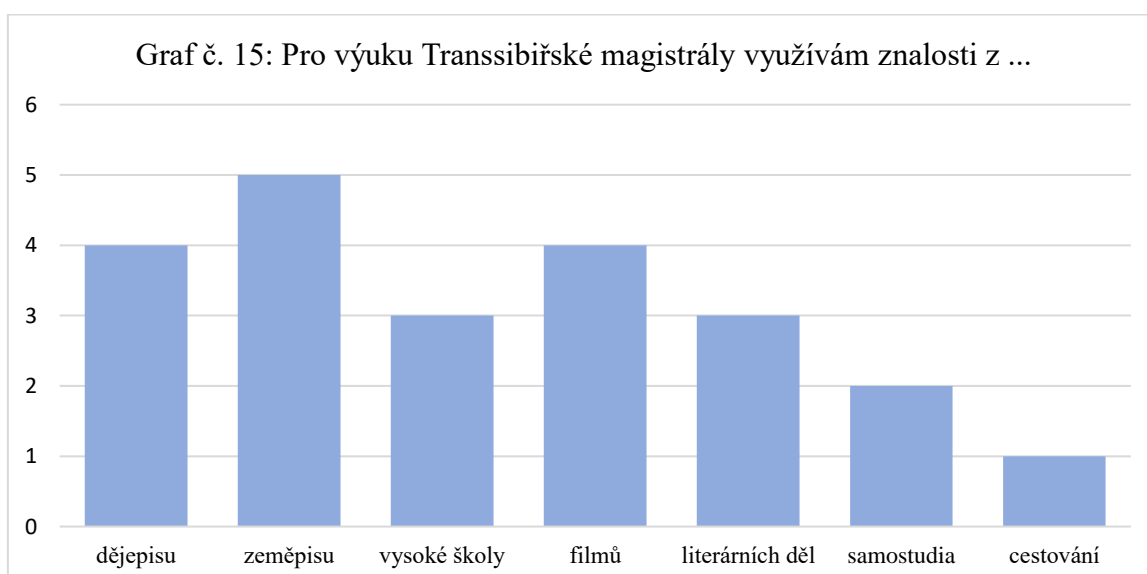

4. Oddíl: Mezipředmětové vztahy

Čtvrtý oddíl poukazuje na mezipředmětové vztahy, čímž se myslí využití informací z jiných vyučovaných předmětů pro výuku tématu Transsibiřská magistrála. V tomto oddíle byly respondentům zadány tři nedokončené věty. První z nich sledovala zkušenost učitelů s tématem v jiných vyučovacích předmětech (Graf č. 14).

Odpovědi na tuto otázku byly kombinované, protože každý respondent mohl uvést více předmětů. Jelikož se ale téma nevyskytuje v mnoha předmětech, respondenti se v odpovědích často shodovali. Dějepis a zeměpis uvedlo dvanáct respondentů. Ruský jazyk tři respondenti, avšak je možné se domnívat, že ruský jazyk jako předmět brali za samozřejmost. Český jazyk, občanská výchova a cestovní ruch byly v odpovědích uvedeny jednou. Učitelé při výuce tématu Transsibiřská magistrála uvedli, že využívají znalosti z:

Poslední nedokončená výpověď v oddíle o mezipředmětových vztazích se týká souvislosti Transsibiřské magistrály a československých legionářů.

Souvislost Transsibiřské magistrály a československých legionářů spočívá v...

- *legiích, spisovatelích, historii Ruska,*
- *legiích a jejich bojích za 1. světové války,*
- *legiích, které tam žili, pomáhali, bojovali, stali se hrdiny...,*
- *osvobození míst kolem Transsibu a bojích československých legií,*
- *tzv. sibiřské anabázi,*
- *době po revoluci,*
- *legionářích, kteří se z východního bojiště přesouvali po magistrále do Vladivostoku (tak, jak to dohodl Masaryk s bolševickou vládou) po uzavření Brest-litevského míru na jaře 1918, zapojili se do Čeljabinského incidentu, do bojů s bolševiky a ovládali magistrálu po velmi dlouhou dobu. Mnozí se až po dvou a půl letém pobytu na Sibiři vraceli domů (v roce 1920),*
- *ústupu legií z Ruska,*
- *legiích, které obsadili magistrálu,*
- *čs. legiích, které ovládli na konci 1. světové války Transsib,*
- *sibiřské anabázi, konfliktu v Čeljabinsku, carském pokladu atd.,*
- *postupu vojsk,*
- *Čs. legiích, které po ní v letech 1917 – 1920 putovali do Vladivostoku, z Vladivostoku se lodí dostali domů. Musely o ni bojovat s bolševiky (zapletly se do ruské občanské války),*
- *cestě legionářů po TM v době OV, zapojení do bojů proti bolševikům, bitvě u Zborova,*
- *s rokem 1918.*

Odpovědi na tuto otázku byly rozmanité, ale v podstatě se v zásadních informacích zcela nelišily. Čtrnáct respondentů uvedlo pojem legionáři a některé odpovědi (viz výše) byly detailněji rozvedeny. Všechny odpovědi byly zaměřeny na historická fakta a společnou historii Československé republiky a Ruské federace v době první světové války a pozdějších událostí. Odpovědi respondentů byly ponechány v originálním znění.

5. Oddíl: Cíle výuky o Transsibiřské magistrále

Závěrečný oddíl dotazníku je věnován cílům výuky o Transsibiřské magistrále. Jelikož je důležité vědět, proč je téma do výuky zařazováno, je také nezbytné znát názor učitelů, nyní dotazovaných, z nichž většina o Transsibiřské magistrále učí. Bylo zjišťováno, co by si měl žák o tématu zapamatovat.

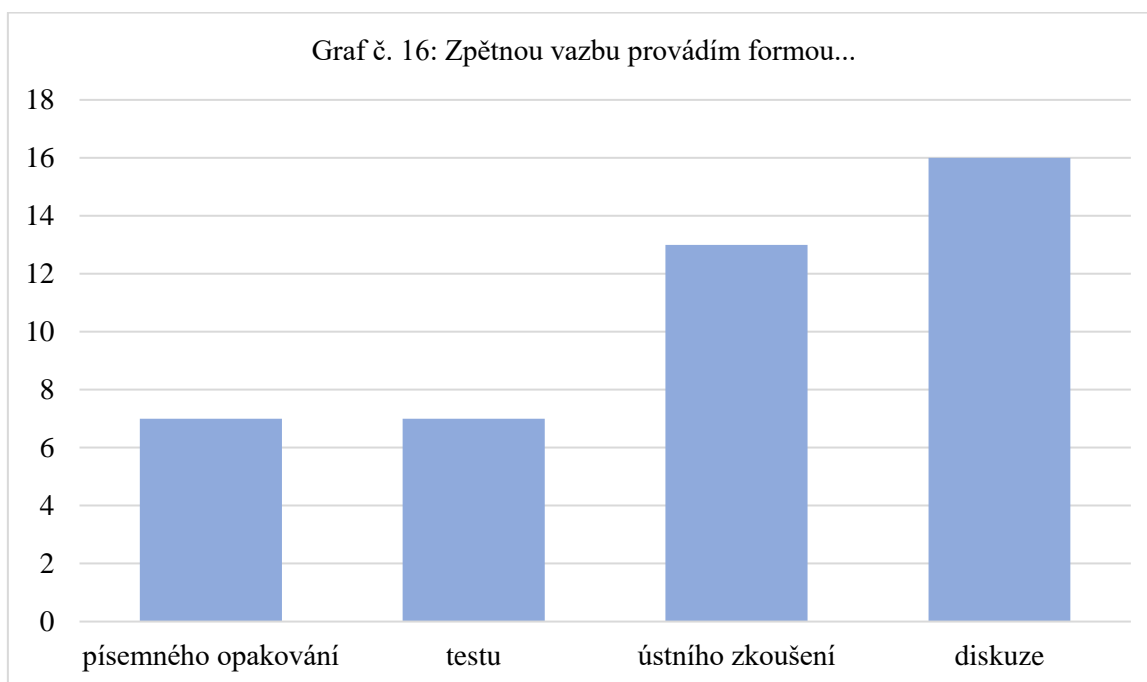
Cílem výuky o Transsibiřské magistrále je pro mě důležité, aby žák...

- *pochoopil důležitost magistrály a hlavně její geopolitický význam,*
- *věděl, že existuje, odkud a kam vede a proč je pro Čechy důležitá,*
- *pochoopil její význam nejen pro ruskou, ale zejména českou kulturu, komparativní srovnání zemí,*
- *získal alespoň základní informace,*
- *měl představu, kde je, jak funguje, jakou měla historickou úlohu, jakou má úlohu dnes, kudy prochází, že je to ruský fenomén...,*
- *věděl, co to je Transsibiřská magistrála a jak zasáhla do československých dějin*
- *měl základní povědomí o její stavbě a rozsahu,*
- *měl přehled o ruské historii,*
- *poznal Sibiř a magistrálu, dozvěděl se o ní podrobněji, věděl o českých legionářích...,*
- *si uvědomil nejen ruské zeměpisné a historické reálie, ale aby pochopil roli československých legií při vzniku ČSR (a to bez sibiřské anabáze nejde),*
- *měl znalosti, byl motivován,*
- *znal ruská města a řeky (trasa Transsibu), věděl, že je též cesta do dalších asijských zemí, uvědomil si velikost RF,*
- *porozuměl tomu, co to magistrála je a do budoucna je inspirovala k tomu, aby sami jízdu zakusili,*
- *věděl, kde je a k čemu se využívá, zajímavá místa okolo magistrály, historie výstavby ...,*
- *věděl, o co se jedná, jaký má železnice význam pro Rusko, historické milníky, zajímavosti,*
- *získal informace o její existenci – o jejím historickém významu (od mnoha obětí při jejím budování přes světové války až po její současný význam pro turistický ruch a možnost poznávání přírodních krás země),*

- věděl, že existuje, jak je zhruba dlouhá a přes která města prochází,
- poznal tuto unikátní stavbu,
- chápal, věděl kudy vede a třeba ji využil i při cestování,
- znal další reálie o Rusku.

Doplněné názory nebyly nijak zkracovány, upravovány ani seskupovány. Záměrně byly ponechány všechny odpovědi, i když se některé z nich opakují. Cíl výuky a metodu jeho dosažení určuje učitel. Při výuce jednotlivých témat záleží na každém učiteli, co považuje za důležité, aby si žák zapamatoval.

Na závěr dotazníku byla zařazena nedokončená věta, kde měli respondenti za úkol doplnit, jakou formou získávají od žáků zpětnou vazbu (Graf č. 16). Když si učitel stanoví cíl, následuje také i cesta k jeho vyplnění.

Šestnáct respondentů uvedlo, že zpětnou vazbu provádí formou diskuze, třináct formou ústního zkoušení, sedm formou testu a sedm formou písemného opakování. Ovšem v dotazníku byla možnost uvést více odpovědí, tudíž někteří využívají k ověření nabytých vědomostí více typů zpětné vazby.

4.5 Závěry z výzkumu a doporučení pro praxi

Na základě analýzy získaných dat jsou v následující kapitole představeny závěry z jednotlivých oddílů, které zodpovídají výše uvedené výzkumné otázky a naplňují stanovené cíle práce. Všechny údaje, které byly zjištěny, obsahují hlubší význam, a proto si zaslouhují být uvedeny. Informace získané v průběhu kvantitativního výzkumu mají přispět k rozvinutí řešené problematiky.

V prvním oddílu bylo zjištěno, že většina respondentů byly ženy. Ovšem pro výzkum to znamená pouze orientační číslo, které dokresluje představu o oblasti, ve které byl výzkum prováděn. Navázalo se otázkou, která byla směřovaná na pobyt v Ruské federaci. Jelikož výzkum byl prováděn mezi učiteli cizího jazyka, ruského jazyka, dá se předpokládat, že navštívili Ruskou federaci. Předpoklad se potvrdil. Téměř všichni, kromě jednoho respondenta uvedli kladnou odpověď. To, co je považováno za zajímavé a kladně hodnocené v rámci osobního i profesního rozvoje je, že pět respondentů Ruskou federaci navštěvují pravidelně. Hovoříme-li o tématu Transsibiřská magistrála, nabízela se otázka, zda respondenti absolvovali cestu po Transsibiřské magistrále. V rámci všech dotazovaných cestu po Transsibiřské magistrále absolvovali dva respondenti.

Druhý oddíl zjišťoval pohled učitelů na zařazení tématu Transsibiřská magistrála do výuky, kde většina respondentů uvedla, že téma zařazuje ve vyšších ročnících střední školy – ve 3. a 4. ročníku. Dva respondenti doplnili, že téma do výuky nezařazují, ale v dotazníku mohli pokračovat, jelikož následující otázky se týkaly nejen přímé výuky tématu v hodinách. V otázce kolik minut nebo hodin mají respondenti na výuku tématu, tito dva respondenti odpovědět nemohli, ale bylo jim umožněno doplnit poznámku nebo komentář. Bylo zjištěno, že každý respondent má na výuku jinou časovou dotaci. Nejčastější odpovědí bylo: jednu vyučovací hodinu nebo více než jednu vyučovací hodinu. Je vidět, že téma je rozsáhlé a více než 70 % respondentů výuce o Transsibiřské magistrále věnuje asi jednu celou vyučovací hodinu. Následující dvě otázky byly zaměřeny na subjektivní hodnocení zařazení tématu do výuky. Ze získaných odpovědí je zřejmé, že 93 % dotázaných učitelů vnímá, že toto téma žáky zajímá a všichni respondenti považují zařazení tématu do výuky za vhodné. Přičemž jeden respondent doplnil, že považuje zařazení tématu do výuky za důležité, a to vyjadřuje zdůraznění kladné odpovědi.

Třetí oddíl zachycuje využití metod a výukových materiálů tématu Transsibiřská magistrála ve výuce ruského jazyka. Bylo zjištěno, že více než polovina dotázaných využívá

komplexní výukové metody, což znamená, že kombinují metody klasické (slovní, názorně-demonstrační, praktické) a aktivizující (diskuzní, heuristické, řešení problémů, situační, inscenační, didaktické hry). Druhou kategorií s nejvíce odpověďmi získaly metody klasické, tím se rozumí, že respondenti zachovávají standardy školství a ctí již ověřené metody vyučování. Na otázku, která se týká použití organizačních forem, respondenti odpovídali různě. Nejvyšší procentuální výsledek byl zjištěn u hromadného (kolektivního) vyučování, kdy učitel řídí činnost celé skupiny žáků. Přesto nemůžeme jednoznačně tvrdit, že nejpoužívanější organizační formou při výuce tématu Transsibiřská magistrála je právě organizační forma hromadná. Pro výuku se používají rozmanité metody a učitelé uvedli, že metody také kombinují. Ve výběru výukových metod a organizačních forem člověku napomáhá mnoho faktorů, například předešlá zkušenost, a proto byla zařazena nedokončená výpověď, která sledovala jejich první kontakt s tímto tématem. Více než polovina respondentů se s tématem setkala na střední škole, kam je téma i zařazováno (viz kap. 3 Zařazení tématu Transsibiřská magistrála do učebnic pro střední školy). Téma bylo vztaženo na střední školy na základě osobní pedagogické zkušenosti. Mimo střední školu se respondenti s tématem setkali také na základní škole, na vysoké škole nebo na semináři Klett (viz kap. 4.4 Výsledky a analýza získaných dat). Za konkrétní publikaci, kterou respondenti využívají při výuce tématu Transsibiřská magistrála, byla označena učebnice Raduga ponovomu 4. Jinak se vyskytly i odpovědi jako vlastní materiály a zkušenosti, on-line materiály, fotografie a jiné. Respondenti zformulovali, co je možné se z konkrétní jimi uvedené publikace dozvědět. Většina uvedla, že základní informace (historie a stavba magistrály, délka, příroda, města, řeky, ekologické problémy, zajímavosti a další.) Otázku o tom, jestli se ukázky z praxe k výuce o Transsibiřské magistrále hodí, byla stoprocentní kladná odpověď. V návaznosti na tuto otázku většina respondentů uvádí hned několik zdrojů, které praktické ukázky ve výuce zprostředkovávají: webové stránky, obrázky z internetu, videa na internetu, mapa Ruska, návštěvy muzea a výstavy, ale i osobní zkušenosti a vlastní vytvořené materiály.

Čtvrtý oddíl vychází z pedagogické zkušenosti respondentů a zabývá se mezipředmětovými vztahy ve výuce o Transsibiřské magistrále. Většina respondentů uvedla, že kromě ruského jazyka se s tématem můžeme setkat také na hodinách dějepisu a zeměpisu. Dále se vyskytly i odpovědi jako český jazyk, občanská výchova a cestovní ruch. Následně byli respondenti dotázáni, odkud využívají při výuce své znalosti a bylo zjištěno, že nejvíce ze zeměpisu, dějepisu, z filmů, literárních děl, z vysoké školy, samostudiem nebo

cestováním. Naznačená souvislost Transsibiřské magistrály a československých legionářů vedla respondenty k tomu, aby zodpověděli, v čem spočívá jejich vzájemný vztah. Většina respondentů zabředla do historických událostí a uvedla, že mají společný historický podtext. Pojmy, které se ve volných odpovědích často vyskytovaly, byly: legie, 1. světová válka, sibiřská anabáze, boj a život legionářů v Rusku, pobyt na Sibiři, obsazení magistrály, cesta po Transsibiřské magistrále a další. Některé odpovědi byly rozpracovány podrobněji, což přispělo k porozumění myšlenky a informacím, kterou chtěl respondent sdělit.

Pátý oddíl shrnuje význam zařazení tématu Transsibiřská magistrála do výuky a cíl výuky. Každý učitel je pověřen pravidly, která má dodržovat, a jsou mu určeny cíle, kterých má dosáhnout. K dosažení hlavních cílů je zapotřebí i jednotlivých parciálních cílů, které se u každého učitele liší, a proto byla zvolena na doplnění nedokončená výpověď s otevřenou možností odpovědi. Cíle byly rozmanité, ale některé se přece jen shodovaly. Nejčastějšími odpověďmi bylo, že žák by měl pochopit význam a důležitost magistrály, měl by si propojit historické poznatky se současnou situací, v rámci historických reálií by měl vědět o československých legiích a spojit si události se vznikem Československé republiky. Dále by žák měl poznat zajímavá místa, která se okolo magistrály nacházejí, snažit se pochopit rozdílnost kultur a znát její současný význam. Bylo uvedeno i několik dalších cílů, které jsou podrobně uvedeny v kapitole 4.4 Výsledky a analýza získaných dat. Bylo by nevhodné individuální cíle výuky jednoho konkrétního tématu sumarizovat, protože jednotlivé odpovědi nejsou totožné, ale navazují na sebe a úzce spolu souvisejí. Jako zpětnou vazbu při kontrole získaných informací u žáků respondenti nejvíce využívají diskuzi, dále ústní zkoušení, ale i písemné opakování nebo test. Vždy ale záleží na učiteli, jakou formu pro ověření nabytých znalostí zvolí.

Na základě výzkumu byly vytvořeny didaktické materiály, které slouží k obohacení výuky tématu Transsibiřská magistrála v hodinách ruského jazyka na středních školách v celé České republice. Bylo vytvořeno pět ucelených výukových materiálů, které obsahují metodické listy pro učitele, pracovní listy pro žáky a jejich řešení. V posledních letech zájem o výuku ruského jazyka, jak na základních, tak i na středních školách stoupá, a proto byly vytvořeny tyto materiály, aby rozšiřovaly již vytvořená nebo nastíněná témata v učebnicích. S didaktickými materiály učitelé mohou naložit, jak uznají za vhodné. S ohledem na různou časovou dotaci, kterou pro výuku tématu mají, byla zvolena různá cvičení, která lze využít a upravovat podle vlastních představ. Jednotlivé materiály jsou obohaceny o on-line zdroje, kde lze nalézt o tématu více informací, které s danou aktivitou souvisejí.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo vytvořit doplňující didaktický materiál pro výuku tématu Transsibiřská magistrála v hodinách ruského jazyka na středních školách v České republice. Téma Transsibiřská magistrála je stále živé a od doby, kdy českoslovenští legionáři bojovali na východní frontě, uběhlo více než sto let. Podmínkou pro pochopení výuky tématu Transsibiřská magistrála je nezbytné znát historický podtext, který nejen doplňuje celistvost materiálu, ale je nedílnou součástí každého národa.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. V teoretické části jsou uvedeny základní informace o Transsibiřské magistrále, vzdělávacím systému v České republice a zařazení tématu Transsibiřská magistrála do vybraných učebnic určených pro výuku na středních školách. Nejdříve bylo zformulováno, co Transsibiřská magistrála představuje a jaký má význam. Následně byly rozpracovány výukové metody, organizační formy, materiální a nemateriální prostředky výuky, které se pro realizaci výuky používají. Dále bylo popsáno, jak se dané téma objevuje ve vybraných učebních komplexech pro výuku ruského jazyka, dějepisu, zeměpisu a českého jazyka.

V empirické části je představen výzkum, jímž bylo zjištěno, jak je téma Transsibiřská magistrála nahlíženo a zařazováno do výuky učitelů ruského jazyka v Královéhradeckém a Pardubickém kraji. Cílem bylo získat pohled učitelů, který vychází z vlastních zkušeností s výukou tématu Transsibiřská magistrála v hodinách ruského jazyka. Na základě získaných informací byly vytvořeny didaktické materiály, které budou dostupné k využití pro výuku tématu Transsibiřská magistrála v hodinách ruského jazyka na středních školách.

Výzkum přinesl zjištění, jakým způsobem je možné téma Transsibiřská magistrála ve výuce realizovat, a jaké důležité informace mohou žáci získat. Otevřelo se před námi hned několik variant, jak je možné téma do výuky zařadit a zároveň byla potvrzena vzájemná propojenost vyučovaných předmětů, které s danou problematikou souvisí. Na základě výsledků výzkumu je možné uvést, že výuka každého učitele nese individuální charakter, a právě tento přístup dává možnost začleňovat nové poznatky do výuky a učinit výuku pro žáky přínosnou a motivující k následujícímu studiu. Výzkumné otázky byly zodpovězeny a předpokládaný cíl výzkumu byl naplněn.

Seznam literatury a zdrojů

Knižní zdroje

1. BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
2. BIČÍK, Ivan a Dana ŘEZNÍČKOVÁ. *Člověk na Zemi: zeměpis pro 1. rok studia na gymnáziu : učebnice*. 3. vyd. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 80-7168-248-9.
3. BÍLEK, Jiří. *Československé legie na frontách I. světové války: od Zborova po Terron*. Líbeznice: Víkend, 2018. ISBN 978-80-7433-235-7.
4. ČORNEJ, Petr. *Dějepis pro střední odborné školy: české a světové dějiny*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2002. ISBN 80-7235-194-x.
5. DUŠEK, František. *Moje sibiřská anabáze*. Hradec Králové: Knihovnička královohradecké jednoty ČsOL č. 4, 2007.
6. DRŠKOVÁ, Kateřina. *Maturita z dějepisu*. Praha: A. Skřivan, 1996. ISBN 80-902261-0-8.
7. FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1405-5.
8. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JÚVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
9. HÁJEK, Miloš a Jarmila RYŠÁNKOVÁ. *Svět a Československo ve 20. století: prozatímní učební text pro střední školy*. Praha: Horizont, 1990.
10. HARNA, Josef. *Dějiny českých zemí II: Od poloviny 18. století do vzniku České republiky*. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-522-4.
11. HLAVAČKA, Milan a Petr ČORNEJ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001. ISBN 80-7235-172-9.
12. Iljuščenko, L. *Ot Bajkala do Amura*. Moskva: Molodaja gvardija, 1984.
13. JAKUBÍČEK, Daniel. *Literatura v souvislostech 3: od plnicího pera k psacímu stroji, aneb, literatura 1. poloviny 20. století : literatura pro střední školy*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-991-9.
14. JANÍK, Tomáš. *Didaktické znalosti obsahu a jejich význam pro oborové didaktiky, tvorbu kurikula a učitelské vzdělávání*. Brno: Paido, 2009. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-186-7.

15. JANSKÝ, Bohumír. *Bajkal – perla Sibiře*. Praha: Panorama, 1989. Knihy o přírodě. ISBN 80-7038-072-1.
16. JELEN, Jiří. *Světové železnice*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1990. ISBN 80-7030-051-5.
17. JELÍNEK, Stanislav. *Raduga 4: po-novomu*. Plzeň: Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-947-6.
18. JUNG, Jaroslav. *Dějepis: Přehled středoškolského učiva : 1. soubor : Univerzální příručka pro maturanty a uchazeče o studium na vysokých školách*. Praha: Orfeus, 1992. ISBN 80-85522-17-9.
19. JURMAN, Oldřich. *Legionářská odysea: z Čech až do Vladivostoku*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: Brána, 2016. ISBN 978-80-7243-839-6.
20. KAŠPAROVSKÝ, Karel. *Zeměpis II. v kostce: pro střední školy : regionální geografie*. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0585-0.
21. KOLLMANNOVÁ, Ludmila. *Jak porozumět cizí řeči*. Voznice: Leda, 2003. ISBN 80-7335-015-7.
22. KVAČEK, Robert. *České dějiny II*. Praha: SPL - Práce, 2002. Učebnice pro střední školy. ISBN 80-86490-19-x.
23. LEPIL, Oldřich. *Teorie a praxe tvorby výukových materiálů: zvyšování kvality vzdělávání učitelů přírodovědných předmětů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2489-7.
24. MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
25. MIRVALD, Stanislav. *Geografie 2 pro střední školy: socioekonomická část : učebnice pro gymnázia a ostatní střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-008-0.
26. MUDRYCHOVÁ, Jitka. *Maturitní otázky - ruština: 28 podrobně zpracovaných témat s českým překladem*. Třebíč: R. Veselý, 1999. ISBN 80-86376-00-1.
27. MUŠKA, Jiří a Jaromír HOŘEC. *K úloze československých legií v Rusku*. Vyd. 2., dopl. Praha: Mír, 1954.
28. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
29. NEKOLOVÁ, Věra, Irena CAMUTALIOVÁ a Alena VASILJEVA-LEŠKOVÁ. *Ruština nejen pro samouky*. Vyd. 2., klíč dotisk 1. vyd. Voznice: Leda, 2007. ISBN 978-80-7335-112-0.

30. NEZKUSIL, Vladimír. *Čítanka české a světové literatury 1900-1945 pro 3. ročník středních škol*. Praha: Fortuna, 1999. Literatura. ISBN 80-7168-649-2.
31. ORIÁN, Edmund, ed. *Československá legie v Rusku 1914-1920*. Praha: Epoque 1900, 2014. ISBN 978-80-206-1413-1.
32. ORLOVOVÁ, Natalie, Marta VÁGNEROVÁ a Miroslava KOŽUŠKOVÁ. *Klass! 3: ruština pro střední školy*. Praha: Klett, 2012. ISBN 978-80-7397-067-3.
33. PAŘÍZKOVÁ, Štěpánka. *Ruština pro začátečníky a samouky*. Dolní Ředice: P&P, 2002. ISBN 80-903072-0-5.
34. PLUSKAL, Miroslav. *Geografie 3 pro střední školy: regionální geografie světa : učebnice pro gymnázia*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85937-93-x.
35. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
36. PRŮCHA, Jan. *Teorie, tvorba a hodnocení učebnic: studijní příručka*. 2.dopl.vyd. Praha: Ústřední ústav pro vzdělávání pedagogických pracovníků, 1989.
37. SAK, Robert. *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*. Jinočany: H & H, 1996. ISBN 80-85787-86-5.
38. SEMOTANOVÁ, Eva. *Atlas českých dějin*. Ilustroval Dagmar JEŽKOVÁ, ilustroval Jiří PETRÁČEK. Praha: Kartografie, 2003. ISBN 80-7011-675-7.
39. SKOKAN, Ladislav. *Hospodářský zeměpis 2 pro obchodní akademie a obchodní školy*. 2., přepracov. vyd., 1. vyd. ve Fortuně. Praha: Fortuna, 1995. ISBN 80-7168-202-0.
40. SCHABERT, Werner, ed. *Železnice: obrazový atlas*. Praha: Svojtka & Co., 2011. ISBN 978-80-256-0511-0.
41. SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis v kostce*. 3. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004. ISBN 80-7200-970-2.
42. SOLFRONK, Jan. *Organizační formy vyučování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991.
43. SOLFRONK, Jan. *Problematika organizačních forem vyučování a alternativního školství*. Praha: Univerzita Karlova, 1995. Učební texty z didaktiky.
44. SOLOMON, Brian, Paul BIGLAND, David BOWDEN a Scott LOTHES. *Exotické železnice: 50 turisticky nejzajímavějších železničních tratí světa*. Přeložil Jan HELLER. Praha: Slovart, 2016. ISBN 978-80-7529-180-6.
45. SOUKAL, Josef. *Přehled dějin literatury: pro střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2006. ISBN 80-7235-335-7.

46. STROUHAL, Martin a Jan Eskymo WELZL. *Svoboda pod bodem mrazu: příběhy a záhady, které zanechal největší český polárník Jan Eskymo Welzl*. Štítý: Veduta, 2009. ISBN 978-80-86438-28-3.
47. STUHLÍKOVÁ, Iva, Tomáš JANÍK, Zdeněk BENEŠ, et al. *Oborové didaktiky: vývoj, stav, perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. Syntézy výzkumu vzdělávání. ISBN 978-80-210-7769-0.
48. SUŠČEVIČ, Valentin Aleksandrovič. *Bajkalo-Amurskaja magistral'*. Moskva: Planeta, 1984.
49. ŠVEC, Vlastimil. *Klíčové dovednosti ve vyučování a výcviku*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1937-9.
50. TŮMA, Jan. *100 největších zajímavostí o železnici*. Praha: Columbus, 2005. ISBN 80-7249-171-7.
51. TUREK, Václav. *BAM – Bajkalsko-amurská magistrála*. Lanškroun: Václav Turek ml., 2010. ISBN 978-80-904790-0-5.
52. TUREK, Václav. *Krug Bajkala: historie Transsibiřské železnice na pobřeží Bajkalu*. Česko: Václav Turek ml., 2008. ISBN 978-80-254-1620-4.
53. TUREK, Václav. *Transsibiřská magistrála: TRANSSIB*. Lanškroun: Václav Turek ml., 2015. ISBN 978-80-904790-1-2.
54. VALOVA, Liudmila, Varvara GOLOVATINA a Milena RYKOVSKÁ. *Tvoj šans AI: ruština pro střední a jazykové školy : učebnice s integrovaným pracovním sešitem*. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-423-7.
55. VESELÝ, Zdeněk. *Přijímací zkoušky z dějepisu na vysoké školy: malý lexikon historie*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-7168-480-5.
56. VLASÁK, Oldřich. *100 let československých legií 1914-2014*. Hradec Králové: O. Vlasák, 2013.
57. VOŽENÍLEK, Vít, Miroslav VYSOUDIL a Jaromír DEMEK. *Geografie I pro střední školy: fyzickogeografická část : učebnice pro gymnázia se čtyřletým studijním cyklem a pro vyšší ročníky víceletých gymnázií*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85937-73-5.
58. VYDRA, Zbyněk, Michal ŘOUTIL, Jitka KOMENDOVÁ, Kateřina HLOUŠKOVÁ a Michal TĚRA. *Dějiny Ruska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-324-2.
59. WADE-MATTHEWS, Max. *Velké železniční tratě světa: encyklopedie nejkrásnějších železničních tratí světa*. Čestlice: Rebo Productions, c1999. ISBN 80-7234-034-4.

Elektronické zdroje

60. Co je to e-learning a jaká je jeho historie *CRDR* [online]. Copyright © 2019 CRDR spol. s r.o. [cit. 2019-01-01]. Dostupné z: <https://www.skolenibozp.cz/aktuality/co-je-to-elearning-a-jaka-je-jeho-historie/>
61. Česká legionářská literatura [online]. Copyright © ISSN [cit. 2018-12-23]. Dostupné z: <http://literaturalegii.unas.cz/>
62. Československé legie – návrat 1919-1920. CodyPrint / Muzea Pražské čáry / Československé legie, četnictvo, policie, finanční stráž [online]. [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <http://codyprint.cz/legie/navrat.html>
63. DUMY.CZ Sdílejme společně. *DUMY.CZ Digitální učební materiály* [online]. Copyright © 2012, [cit. 2019-01-02]. Dostupné z: <http://dumy.cz/o-projektu>
64. Legie do škol. Československá obec legionářská [online]. Copyright © 2015 Československá obec legionářská [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <http://www.csol.cz/legie-do-skol>
65. Legiovlak. Legie 100. [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <http://legie100.com/legiovlak>
66. Přehled vydávání RVP SOV po vlnách, Národní ústav pro vzdělávání. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Copyright © [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/prehled-vydavani-rvp-sov-po-vlnach>
67. Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání, Národní ústav pro vzdělávání. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Copyright © [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/ramcove-vzdelavaci-programy-podle-kategorii-oboru-vzdelani>
68. Ruský zlatý poklad a čs. legionáři. *Valka.cz* [online]. Copyright © ISSN [cit. 2018-12-29]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/12579-Rusky-zlaty-poklad-a-cs-legionari>
69. Transsib.ru. *Транссибирская магистраль (Транссиб) - энциклопедия* [online]. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <http://transsib.ru/cat-geo.htm#no1>
70. Transsibiřská magistrála - informace, mapa. *Transsibiřská magistrála – informace, Facebook, mapa, foto, video* [online]. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <http://transsibirskamagistrala.cz/trasa.html>
71. Vojenský historický ústav Praha. VHU PRAHA [online]. [cit. 2018-11-27] Dostupné z: <http://www.vhu.cz/wp-content/uploads/2013/01/PL-pro-8.-9.-t%C5%99%C3%ADdy-1.-sv%C4%9Btov%C3%A1-v%C3%A1lka.pdf>

72. Байкал. Байкал [online]. Copyright © 2005 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <http://www.baikal.ru/ru/baikal/faqs/>
73. Гордимся: 100 лет Транссибу! — DRIVE2. DRIVE2.RU [online]. Copyright © DRIVE2.RU, 2019 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <https://www.drive2.ru/b/457086226193711720/>
74. Карта языков Российской Федерации. Лингвистические корпуса и сервисы [online]. Copyright © 2016 [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <http://web-corpora.net/wsgi3/minorlangs/>
75. Маршрут Транссибирской магистрали, поезд Москва – Владивосток. Russia Tours from Express to Russia [online]. Copyright © Express to Russia 2017 [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://www.expresstorussia.com/rus/transsibirskaya-magistral.html>
76. ОАО "РЖД". ОАО "РЖД" [online]. Copyright © 2003 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <http://www.rzd.ru/>
77. Природа Сибири. Флора и фауна сибири. Информационный интернет портал Сибирь-Инфо.рф. [online]. Copyright © [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <http://сибирь-инфо.рф/content/9>
78. Словари и энциклопедии на Академике. Словари и энциклопедии на Академике [online]. Copyright © [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/>
79. Славянские языки, их возникновение и место в современном мире.. Файловый архив для студентов [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://studfiles.net/preview/3052850/page:14/>
80. Список государственных языков России. Словари и энциклопедии на Академике [online]. Copyright © [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/50405>
81. Транссибирская магистраль (Транссиб) – энциклопедия. [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <http://transsib.ru/>
82. Tutu.ru: Авиа, ЖД, билеты на автобус и туры онлайн. Стоимость железнодорожных билетов и расписание, цены на 2019 год, заказ ж/д билетов, авиабилетов, туров и билетов на автобусы [online]. Copyright © [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://www.tutu.ru/>
83. Чехословацкий корпус в 1918 г.. Статьи по истории [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <http://historystudies.org/2012/07/prajsman-l-g-chexoslovackij-korpus-v-1918-g/>

Zdroje obrázků

84. Великий Сибирский путь (транссибирская железнодорожная магистраль). Иркутская область : Города и районы [online]. Copyright © 2008 [cit. 2019-01-27]. Dostupné z: <http://www.pribaikal.ru/great-railway.html>
85. Карты и схемы Транссиба. Транссиб. Транссибирская магистраль (Транссиб) - энциклопедия [online]. [cit. 2019-01-05]. Dostupné z: <http://transsib.ru/cat-map.htm>
86. Legiovlak : Jak-plyne-cas-2. Jak-plyne-cas-2 [online]. Dostupné z: <https://jak-plyne-cas-2.webnode.cz/legiovlak-olomouc/>
87. JELÍNEK, Stanislav. *Raduga 4: po-novomu*. Plzeň: Fraus, 2010, s. 6. ISBN 978-80-7238-947-6.
88. SEMOTANOVÁ, Eva. Atlas českých dějin. Ilustroval Dagmar JEŽKOVÁ, ilustroval Jiří PETRÁČEK. Praha: Kartografie, 2003, s. 48. ISBN 80-7011-675-7.
89. SEMOTANOVÁ, Eva. Atlas českých dějin. Ilustroval Dagmar JEŽKOVÁ, ilustroval Jiří PETRÁČEK. Praha: Kartografie, 2003, s. 48. ISBN 80-7011-675-7.
90. Гордимся: 100 лет Транссибу. DRIVE2.RU [online]. Copyright © DRIVE2.RU, 2019 [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://www.drive2.ru/b/457086226193711720/>
91. Nálepka Pixerstick Medvěd hnědý, 8 let, pěší před bílým pozadím. Pixers®. Žijeme pro změnu [online]. Copyright © Eric Isselée [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://pixers.cz/nalepky/medved-hnedý-8-let-pesi-pred-bilym-pozadim-24384896>
92. Skica vlk bok po boku na bílém pozadí. Obrazy na plátně [online]. Copyright © [cit. 08.03.2019]. Dostupné z: <https://myloview.cz/fototapeta-skica-vlk-vlk-bok-po-boku-na-bilem-pozadi-c-705D26D>
93. Nálepka na stěny Pixerstick Jelen. Pixers® [online]. Copyright © [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://pixers.cz/nalepky-na-steny/jelen-izolovane-pozadi-54999179>
94. Red fox, Vulpes vulpes, 4 years old, walking against white background [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://www.shutterstock.com/cs/search/fox+isolated>
95. Гордимся: 100 лет Транссибу. DRIVE2.RU [online]. Copyright © DRIVE2.RU, 2019 [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://www.drive2.ru/b/457086226193711720/>
96. Československé legie – návrat 1919–1920. CodyPrint / Muzea Pražské čáry / [online]. Dostupné z: <http://codyprint.cz/legie/navrat.html>
97. Карта языков Российской Федерации. Лингвистические корпуса и сервисы [online]. Copyright © 2016 [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <http://web-corpora.net/wsgi3/minorlangs/>

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Obrázek č. 1: Velká sibiřská cesta

Obrázek č. 2: Transsibiřská magistrála (hlavní železniční trať – světle červená linka)

Obrázek č. 3: Trasa pohybu československé legie Ruskem

Obrázek č. 4: 1. lekce Raduga po-novomu 4

Obrázek č. 5: „Sibiřská anabáze“ československých legií

Obrázek č. 6: Návrat československých legií z Ruska do vlasti (1918–1920)

Tabulka č. 1: Významná města na Transsibiřské magistrále

Graf č. 1: Jsem...

Graf č. 2: V Rusku jsem byl/a... (kolikrát)

Graf č. 3: Cestu po Transsibiřské magistrále jsem...

Graf č. 4: Téma Transsibiřská magistrála zařazuji do výuky v/ve...

Graf č. 5: Časovou dotaci na toto téma mám...

Graf č. 6: Vnímám, že toto téma žáky...

Graf č. 7: Zařazení tématu Transsibiřská magistrála do výuky považuji za...

Graf č. 8: Učivo vysvětluji tak, že používám metody...

Graf č. 9: Ve výuce používám organizační formy...

Graf č. 10: S tématem Transsibiřská magistrála jsem se poprvé setkal/a...

Graf č. 11: K výuce Transsibiřská magistrála používám...

Graf č. 12: Jako doplňující výukový materiál používám...

Graf č. 13: Myslím si, že ukázky z praxe se k výuce...

Graf č. 14: Na základě svých zkušeností vím, že toto téma se probírá v...

Graf č. 15: Pro výuku Transsibiřské magistrály využívám znalosti z...

Graf č. 16: Zpětnou vazbu provádím formou...

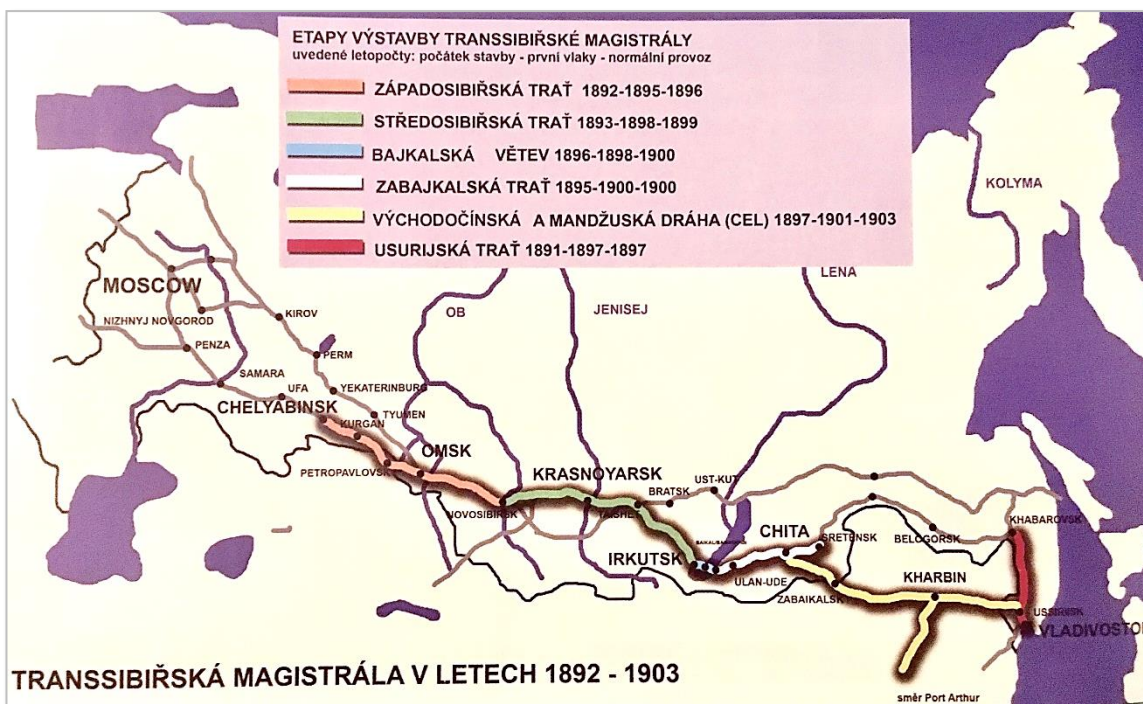
Přílohy

Příloha č. 1: Etapy výstavby Transsibiřské magistrály

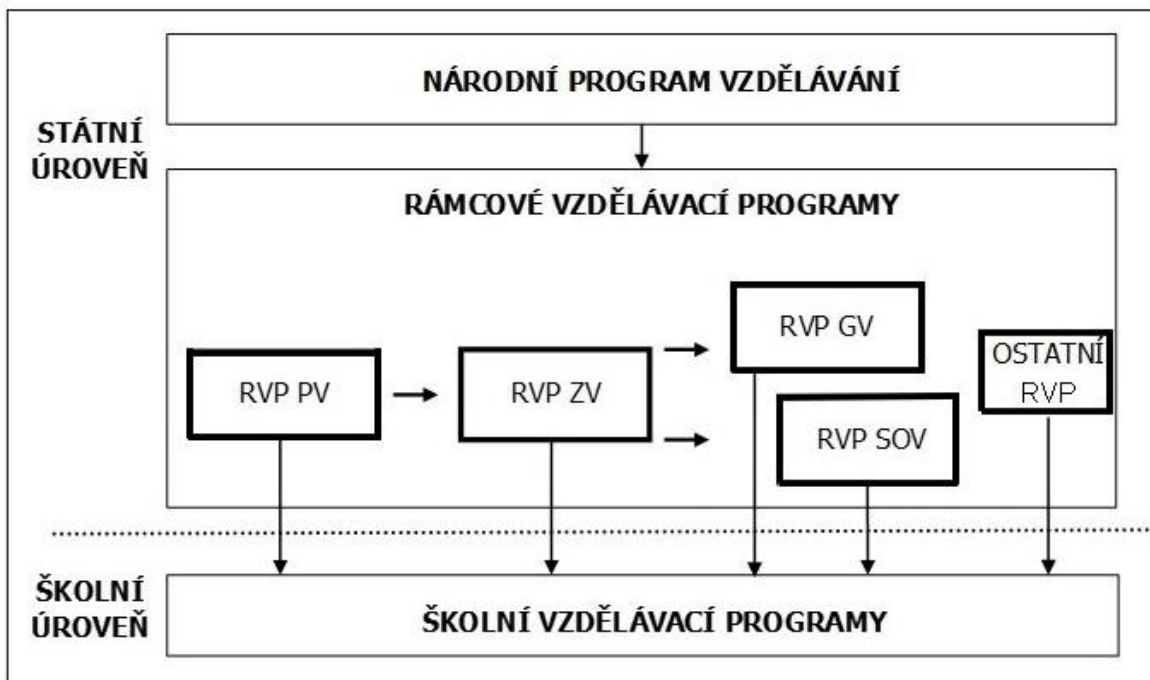
Příloha č. 2: Vzdělávací systém České republiky

Příloha č. 3: Výukové materiály

Příloha č. 1: Etapy výstavby Transsibiřské magistrály

Příloha č. 2: Vzdělávací systém České republiky

Příloha č. 3: Výukové materiály

I

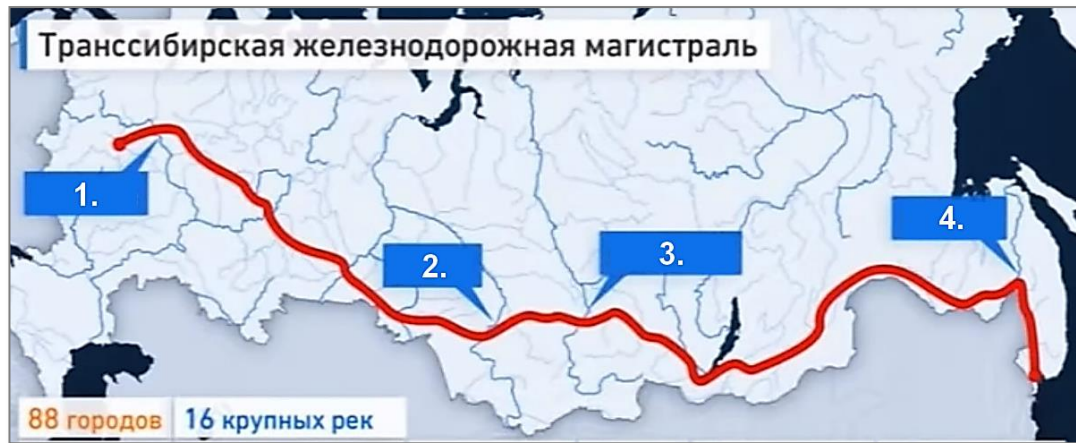
Metodický list

Příroda v okolí Transsibiřské magistrály

Anotace:	Pracovní list je zaměřený na vodstvo, flóru a faunu v okolí Transsibiřské magistrály. Výukový materiál slouží jako aktivizační doplněk v hodinách ruského jazyka na středních školách při výuce tématu Transsibiřská magistrála. Jednotlivá cvičení mohou být využita i jednotlivě.
Klíčová slova:	vodstvo, flóra a fauna
Věková skupina:	1. až 4. ročník SŠ
Časová dotace:	jedna vyučovací hodina (je možné využít cvičení jednotlivě)
Pomůcky:	pracovní list, mapa Ruska, atlas světa, video, tužka na psaní
Výukové metody:	klasické, aktivizující, komplexní výukové metody
Organizační formy:	individuální vyučování, hromadné (kolektivní) vyučování
Rozvíjené klíčové kompetence:	kompetence k učení, kompetence komunikativní, sociální a personální, kompetence k řešení problémů
Cíle:	vyhledat informace a samostatně vypracovat pracovní list, procvičit si nově získané lexikum, orientovat se v mapě Žák pochopí vzájemný vztah ruského jazyka a zeměpisu, v rámci kterého si rozšíří lexikum o cizojazyčné názvy, ověří si již nabyté znalosti ze základní školy a rozšíří své povědomí o nové poznatky.
On-line zdroje:	Гордимся: 100 лет Транссибу! — DRIVE2. DRIVE2.RU [online]. Copyright © DRIVE2.RU, 2019 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: https://www.drive2.ru/b/457086226193711720/ Байкал. Байкал [online]. Copyright © 2005 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: http://www.baikal.ru/ru/baikal/faqs/ Природа Сибири. Флора и фауна сибери. Информационный интернет портал Сибирь-Инфо.рф. [online]. Copyright © [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: http://сибирь-инфо.рф/content/9

I Pracovní list: Příroda v okolí Transsibiřské magistrály

1 Pojmenujte vyznačené řeky, které protíná Transsibiřská magistrála:

1. _____ 3. _____
2. _____ 4. _____

2 Jak se nazývá nejhlubší jezero na světě a jaké hloubky dosahuje?

3 Která zvířata je možné zahlédnout v okolí Transsibiřské magistrály?

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____

4 Jaké vegetační pásmo převládá okolo Transsibiřské magistrály?

5 Vymenujte alespoň 4 zástupce stromů v tomto vegetačním pásmu:

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____

I Řešení: Příroda v okolí Transsibiřské magistrály

1 Pojmenujte vyznačené řeky, které protíná Transsibiřská magistrála:

1. Волга 3. Енисей
2. Обь 4. Амур

2 Jak se nazývá nejhlubší jezero na světě a jaké hloubky dosahuje?

Байкал – самое глубокое озеро в мире. Глубина озера – 1 637 метра.

3 Která zvířata je možné zahlédnout v okolí Transsibiřské magistrály?

1. медведь 2. волк 3. олень 4. лисица

4 Jaké vegetační pásmo převládá okolo Transsibiřské magistrály?

Тайга – одна из крупнейших природных зон, которая занимает обширные пространства Сибири и Дальнего Востока.

5 Vymenujte alespoň 4 zástupce stromů v tomto vegetačním pásmu:

1. ель 2. сосна 3. пихта 4. берёза

II

Metodický list

Města na Transsibiřské magistrále

Anotace:	Pracovní list je zaměřený na poznávání měst v okolí Transsibiřské magistrály a aktivní práci se slepou mapou. Součástí je poznávání historicky významných památek, které se nacházejí v největších městech ležících na Transsibiřské magistrále. Výukový materiál vede žáky s samostatné práci a obohacuje vyučované téma o zajímavosti z historie Ruska.
Klíčová slova:	města, historické památky, vzdálenosti měst
Věková skupina:	1. až 4. ročník SŠ
Časová dotace:	jedna vyučovací hodina (je možné využít cvičení jednotlivě)
Pomůcky:	pracovní list, mapa Ruska, atlas světa, video, tužka na psaní
Výukové metody:	klasické, aktivizující, komplexní výukové metody
Organizační formy:	Individuální vyučování, hromadné (kolektivní) vyučování
Rozvíjené klíčové kompetence:	kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální
Cíle:	Vypracovat úkoly a zamyslet se nad rozmanitostí míst, která lidé během cest navštěvují a jaký je k tomu vede důvod, odhadnout vzdálenost a procvičit si číselky.
On-line zdroje:	<p>Гордимся: 100 лет Транссибу! — DRIVE2. DRIVE2.RU [online]. Copyright © DRIVE2.RU, 2019 [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: https://www.drive2.ru/b/457086226193711720/</p> <p>Маршрут Транссибирской магистрали, поезд Москва — Владивосток. [online]. Copyright © Express to Russia 2017 [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: https://www.expresstorussia.com/rus/transsibirskayamagistral.html</p> <p>Словари и энциклопедии на Академике. Словари и энциклопедии на Академике [online]. Copyright © [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: https://dic.academic.ru/</p>

II Pracovní list: Města na Transsibiřské magistrále

1 Pojmenujte města vyznačená na Transsibiřské magistrále:

1. _____ 4. _____ 7. _____
2. _____ 5. _____ 8. _____
3. _____ 6. _____

2 Přičiřáď k historické památce její charakteristiku a do závorky vepiš město, kde se nachází:

Храм Христа Спасителя (_____) – государственный природный заповедник

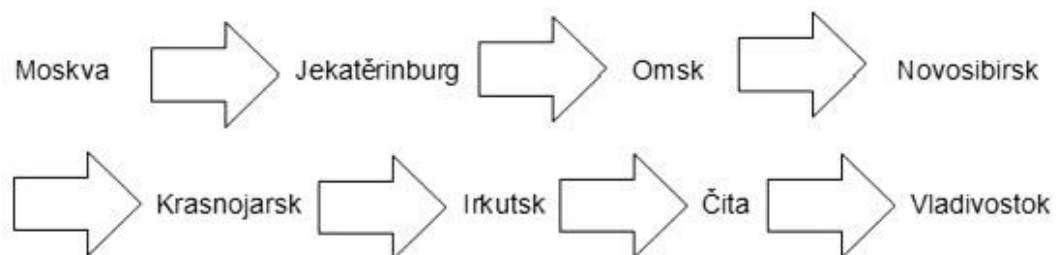
Дом Ипатьева (_____) – Сибирская военная флотилия

Столбы (_____) – главный православный храм России

Церковь декабристов (_____) – место, где расстреляли царя Николая II

Тихоокеанский флот (_____) – музей-памятник русского зодчества

3 Kolik kilometrů jsou vzdálena uvedená města od Moskvy?

II Pracovní list: Města na Transsibiřské magistrále

1 Pojmenujte města vyznačená na Transsibiřské magistrále:

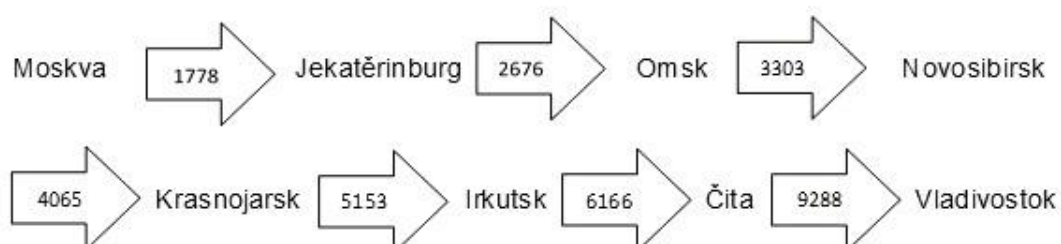

1. <u>Москва</u>	4. <u>Новосибирск</u>	7. <u>Чита</u>
2. <u>Екатеринбург</u>	5. <u>Красноярск</u>	8. <u>Владивосток</u>
3. <u>Омск</u>	6. <u>Иркутск</u>	

2 Přiřaď k historické památce její charakteristiku a do závorky vepiš město, kde se nachází:

1. Храм Христа Спасителя (<u>Москва</u>)	– главный православный храм России
2. Дом Ипатьева (<u>Екатеринбург</u>)	– место, где расстреляли царя Николая II
3. Столбы (<u>Красноярск</u>)	– государственный природный заповедник
4. Церковь декабристов (<u>Чита</u>)	– музей-памятник русского зодчества
5. Тихоокеанский флот (<u>Владивосток</u>)	– Сибирская военная флотилия

3 Kolik kilometrů jsou vzdálena uvedená města od Moskvy?

III

Metodický list

Legionářský příběh na východní frontě

Anotace:	Pracovní list je zaměřený na zopakování a procvičení si dosavadních znalostí o československých legionářích, kteří bojovali za první světové války na východní frontě v Rusku.
Klíčová slova:	první světová válka, československé legie, deník legionáře
Věková skupina:	1. až 4. ročník SŠ
Časová dotace:	jedna vyučovací hodina (je možné využít cvičení jednotlivě)
Pomůcky:	pracovní list, tužka, text z deníku legionáře, video z internetu
Výukové metody:	klasické, aktivizující, komplexní výukové metody
Organizační formy:	individuální vyučování, hromadné (kolektivní) vyučování
Rozvíjené klíčové kompetence:	kompetence k učení, kompetence komunikativní, sociální a personální, kompetence k řešení problémů
Cíle:	Vyhledat v textu informace a vypracovat úkoly. Zamyslet se nad situací za první světové války a popsat důvody k sepsání pamětí a deníků.
On-line zdroje:	<p>Legie do škol. Československá obec legionářská [online]. Copyright © 2015 Československá obec legionářská [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: http://www.csol.cz/legie-do-skol</p> <p>Чехословацкий корпус в 1918 г. [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: http://historystudies.org/2012/07/prajsman-l-g-chexoslovackij-korpus-v-1918-g/</p> <p>Československé legie - návrat 1919-1920. CodyPrint / Muzea Pražské čáry / Československé legie, četnictvo, policie, finanční stráž [online]. [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: http://codyprint.cz/legie/navrat.html</p>
Další zdroje:	Osobní materiály propůjčené od pana Mgr. Miroslava Půži, Ph.D., které byly za jeho souhlasu použity k vytvoření textu jako součástí doplňkového výukového materiálu.

III Pracovní list: Legionářský příběh na východní frontě

Прeчтeтe сi тeхт a зoдпoвeздтe oтaздкy:

„Пoслe oкoнчaния шкoлы пaпу призвали на войну в качестве т.н. oднoлeтнeгo дoбpoвoльцa австрo-вeнгeрскoй aрмии. В 1914 гoдy нaчaлaсь Пeрвaя мирoвaя вoйнa, и вмeстo тoгo, чтoбы пaпa был пoвышeн дo лeйтeнaнтa, oн уeхaл нa русский фрoнт. В 1915 гoдy oн пoпaл в плeн Русскoй aрмии и прoвeл кaкoe-тo врeмя в лaгeрe для вoeннoплeнныx, a зaтeм присoeдинилсa к фoрмирующeйсa Чeшскoй дружинe, кoтoрaя была oснoвoй для возникнoвeния Чeхoслoвaцкoгo лeгиoнa. Бeлгoрoд, гдe нaхoдилaсь шкoлa для oфицeрoв, стaл судьбoнoсным для мoeгo oтцa и мaтeри, пoтoму чтo oни встрeтились тaм. Пoслe нeудaвшeгo рoссийскoгo нaступлeния нeмцы прoникли нa Укрaину, и пaпe пришлoсь oтступить нa вoстoк, в Сибирь. Oн прoбилсa дo Влaдивoстoкa, гдe eгo в кaчeствe вoeннoгo инвaлидa пoсaдили нa oднo из пeрвыx трaнспoртныx кoрaблeй и oтвeзли вo внoвь сoздaнную Чeхoслoвaцкyю Рeспубликy.

В Сибирь oн тeжeлo забoлeл, и eгo лeчил врaч Стoклaс из Бaтeлoвa, кoтoрый был вынуждeн прeрвaть учeбу в рeзультaтe тoгo, чтo eгo призвали в aрмию вo врeмя Пeрвoй мирoвoй вoйнy. Oн прeдпoлaгaл, чтo бoлeзнь – тубeркулeз, чaстo сoпрoвoждaющийся мaссивным крoвoтeчeниeм. Тoлькo спустя гoды мoй брaт Юлий забoлeл тaкoй жe бoлeзнью, и выяснилoсь, чтo этo дрyгaя гeнeтичeскaя бoлeзнь. Мoй oтeц вo врeмя вoйнy нaхoдилсa в Лигe Мaсaрикa, кoтoрaя зaнимaлaсь лeчeниeм тубeркулeзa.

Мaть хoтeлa уeхaть в Чeхoслoвaцкyю Рeспубликy вмeстe с oтцoм, нo гeнeрaл Гaйдa, кoмaндующий вывoзoм лeгиoнeрoв, нe пoзвoлил сyпрyгaм этoгo сдeлaть. Тaк чтo мoй пaпa oтпрaвилсa из Влaдивoстoкa нa япoнскoм кoрaблe, oднoм из пeрвыx в трaнспoртныx кoрaблeй, нaзнaчeннoм для инвaлидoв. Бoльшaя чaсть лeгиoнeрoв уeхaлa из пoртa Влaдивoстoк в пeриoд с дeкaбрa 1919 гoдa пo сeнтaбрь 1920 гoдa. Пaпa нeвoльнo сoврeшил пoeздкy пo рaзличным экзoтичeским стрaнaм, прoплыл вoкруг Китaя чeрeз Гoнкoнг, Сингaпур, Индийский oкeан, Крaснoe мoрe и Срeдизeмнoe мoрe и зaкoнчил свoe мoрскoe путeшeствие в Мaрсeлe. Oттудa oни oтпрaвились чeрeз пoслeвoeннyю Еврoпy нa свoю рoдинy. Пoслe вoзврaщeния пaпу oтпрaвили нa слyжбу в Слoвaкию, гдe oн пoлучил звaниe кaпитaнa штaбa и рaбoтaл в Министeрствe нaциoнaльнoй oбoрoны. Прoйдя вce нeoбхoдимыe фoрмaльнoсти, чтoбы пoкинуть кoммунистичeскyю Рoссию, мaмa oтпрaвилaсь в Чeхoслoвaкию примернo в 1920 гoдy. К сoжaлeнию, вo врeмя путeшeствия, кoтoрoe oнa прoвeлa с мoим млaдшим брaтoм Юлькoй, мaмa зaрaзилaсь пятнистым тифoм, и eй пришлoсь вeрнyтсa oбрaтнo и чeрeз нeкoтoрoe врeмя снoвa oтпрaвитьсa в дoлгий путь. Пoслe трeх лeт жизни в рaннeй кoммунистичeскoй Рoссии в 1921 гoдy eй дeйствитeльнo удaлoсь дoбрaтсa дo Чeхoслoвaкии и встрeтитсa с oтцoм в Пaрдубицe, гдe oтeц впeрвыe увидeл свoeгo трeхлeтнeгo сынa.“

III Pracovní list: Legionářský příběh na východní frontě

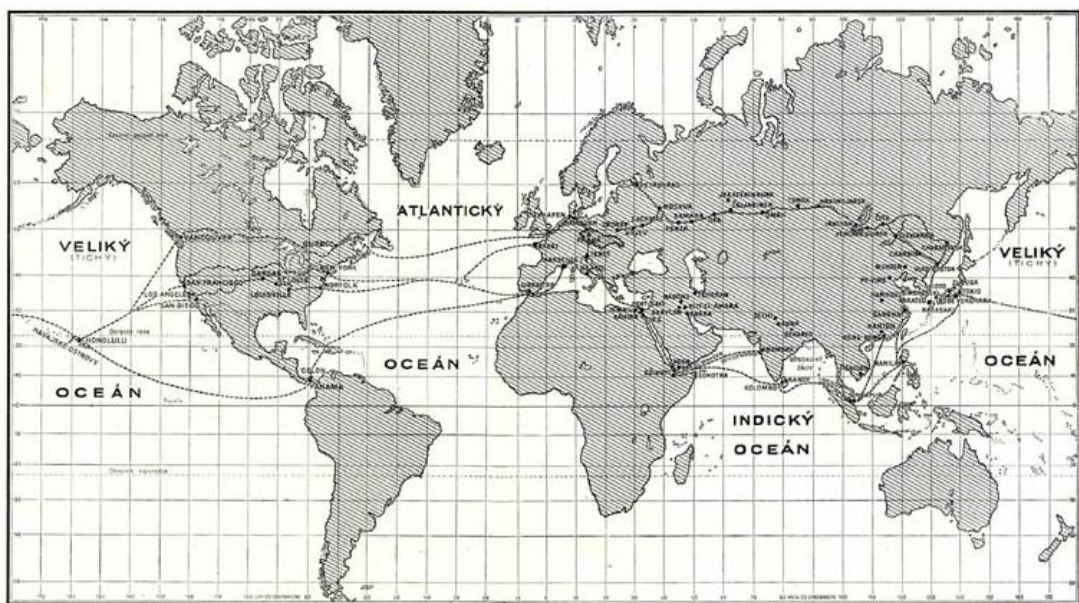
1 Kdo byli českoslovenští legionáři?

2 Kdo by mohl být autorem textu?

3 Co se dá vyčíst z textu o hlavním hrdinovi?

4 Proč si myslíš, že si někteří legionáři psali deník?

5 Zakresli do mapy, jakou cestou se hlavní hrdina vrátil do vlasti:

III Řešení: Legionářský příběh na východní frontě

1 Kdo byli českoslovenští legionáři?

Добровольческие чешские и словацкие военные формирования, которые участвовали в Первой мировой войне и захватили Транссибирскую магистраль.

2 Kdo by mohl být autorem textu?

(Личное мнение). Я думаю, что автором является сын чехословацкого legionера. Автор описывает историю своего отца и матери во время Первой мировой войны на восточном фронте – в России.

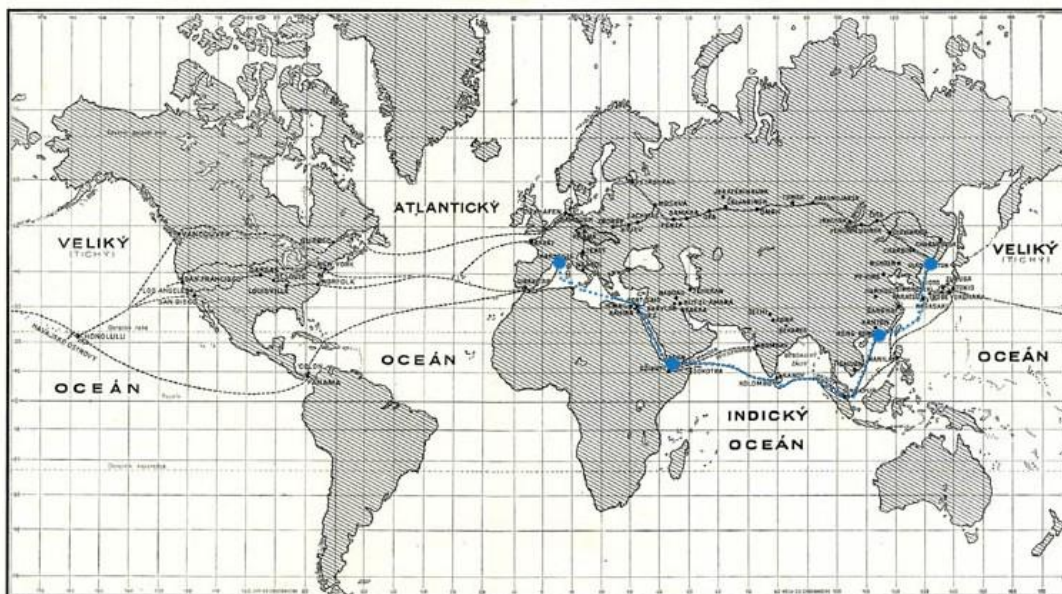
3 Co se dá vyčíst z textu o hlavním hrdinovi?

Главный герой был в 1914 отправлен на восточный фронт. Стал чехословацким legionером и воевал в России до 1919 года. Со своей женой и сыном опять встретились через три года после основания Чехословакии.

4 Proč si myslíš, že si někteří legionáři psali deník?

События на фронте требовали физического и психического здоровья солдат. Посредством дневников они справлялись с тем, что происходило в их жизни.

5 Zakresli do mapy, jakou cestou se hlavní hrdina vrátil do vlasti:

IV

Metodický list

Jazyky a Transsibiřská magistrála

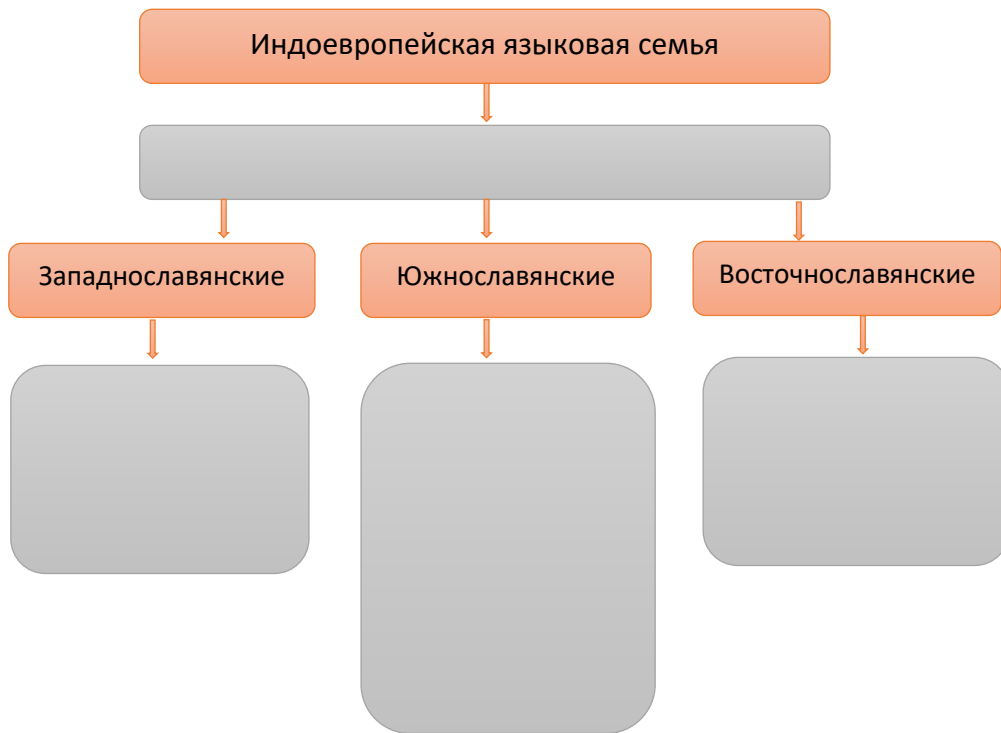
- Anotace:** Pracovní list je zaměřený na téma jazyky v Rusku, zejména v okolí Transsibiřské magistrály. Jednotlivá cvičení prověřují schopnosti žáka pracovat s mapou a zapojovat již získané poznatky z předchozích ročníků (klasifikace jazyků, jednotlivé autonomní oblasti a republiky).
- Klíčová slova:** klasifikace jazyků, slovník, internet, atlas světa
- Věková skupina:** 1. až 4. ročník SŠ
- Časová dotace:** jedna vyučovací hodina (je možné využít cvičení jednotlivě)
- Pomůcky:** pracovní list, tužka, internet, atlas světa (mapa jazyků)
- Výukové metody:** klasické, aktivizující, komplexní výukové metody
- Organizační formy:** individuální vyučování, hromadné (kolektivní) vyučování
- Rozvíjené klíčové kompetence:** kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence k řešení problémů
- Cíle:** Vyhledat informace a samostatně vypracovat pracovní list s využitím již získaných znalostí v rámci mezipředmětových vztahů. Procvičit si nově získané lexikum.
- On-line zdroje:** Карта языков Российской Федерации. Лингвистические корпуса и сервисы [online]. Copyright © 2016 [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <http://web-corpora.net/wsgi3/minorlangs/>
- Список государственных языков России. Словари и энциклопедии на Академике [online]. Copyright © [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/50405>
- Славянские языки, их возникновение и место в современном мире.. Файловый архив для студентов [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://studfiles.net/preview/3052850/page:14/>

IV Pracovní list: Jazyky a Transsibiřská magistrála

1 Jaký je oficiální jazyk Ruské federace? _____

2 Do které jazykové rodiny patří? _____

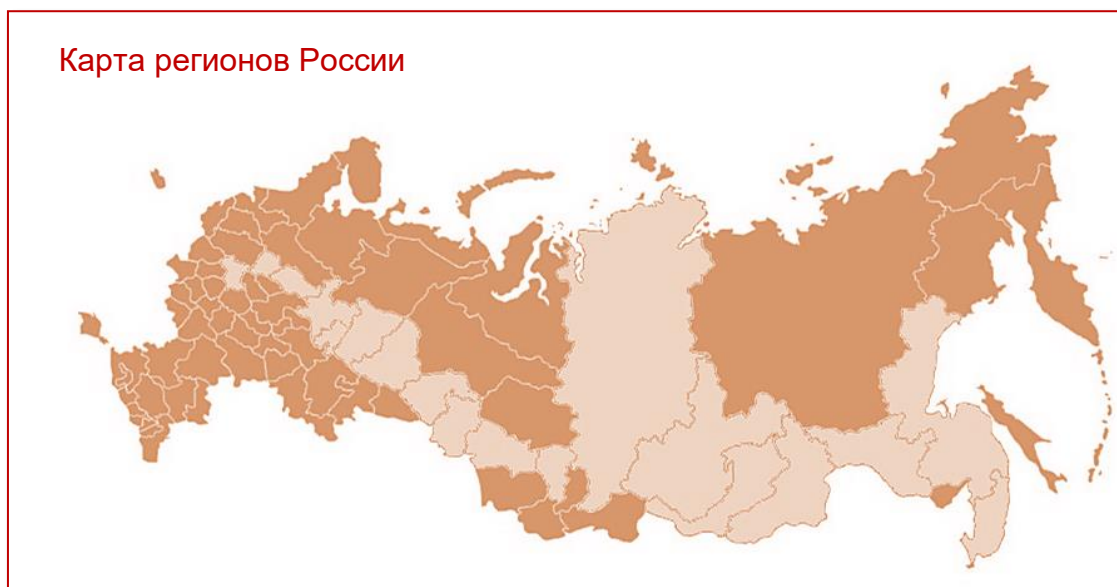
3 Doplni klasifikaci slovanských jazyků:

4 Přelož český název „Transsibiřská magistrála“ do slovanských jazyků:

- по-словацки: _____
- по-польски: _____
- по-словенски: _____
- по-сербски: _____
- по-македонски: _____
- по-хорватски _____
- по-болгарски: _____
- по-русски: _____
- по-украински: _____
- по-белорусски: _____

5 Vypiš názvy regionů, které jsou vyznačeny na mapě:

Области:

Края:

Республики:

6 Ze 40 uvedených jazyků zakroužkuj ty, které se považují za oficiální pro regiony Ruska a prochází jimi Transsibiřská magistrála. K vyhledání použij on-line web: <http://web-corpora.net/wsgi3/minorlangs/>

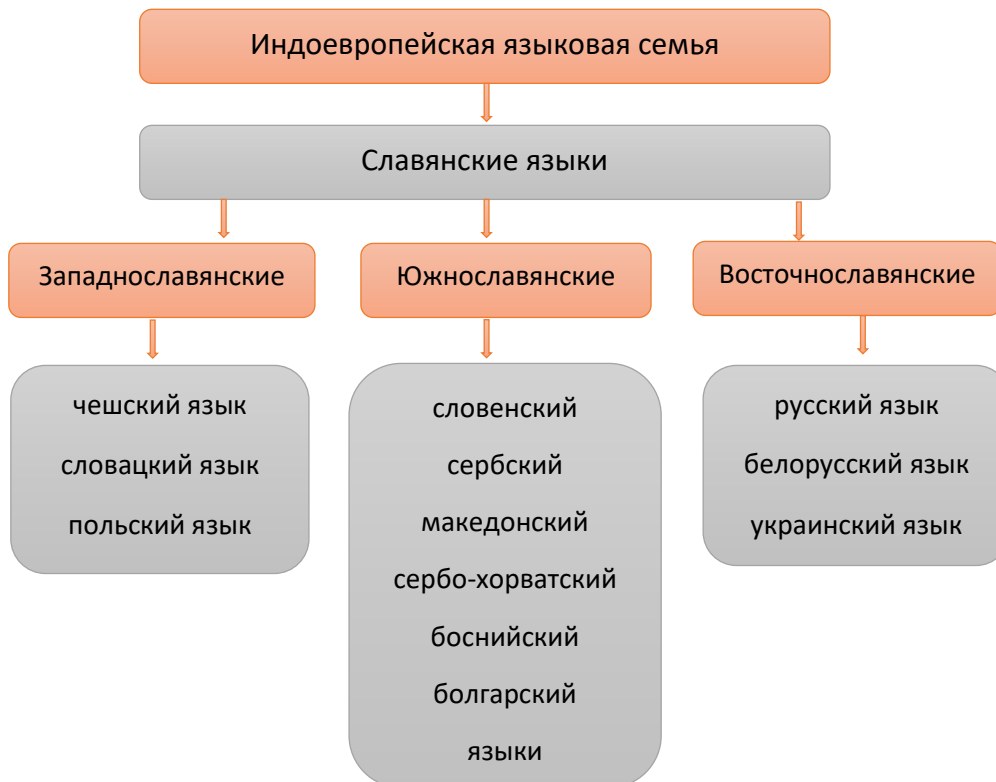
Абазинский	Аварский	Адыгейский	Алеутский
Арчинский	Башкирский	Бурятский	Ингушский
Коми-зырянский	Коми-пермяцкий	Корякский	Кубачи-аштинский
Кетский	Лакский	Лезгинский	Мансийский
Нанайский	Негидальский	Нихвский	Нганасанский
Сойотско-цатанский	Табасаранский	Татарский	Татский
Тофаларский	Тувинский	Тундровый ненецкий	Ульчский
Удегейский	Удмуртский	Хантыйский	Цахурский
Чулымский	Чувашский	Чукотский	Шорский
Эвенкийский	Энецкий	Южно-алтайский	Якутский

IV Řešení: Jazyky a Transsibiřská magistrála

1 Jaký je oficiální jazyk Ruské federace? русский язык

2 Do které jazykové rodiny patří? индоевропейская языковая семья

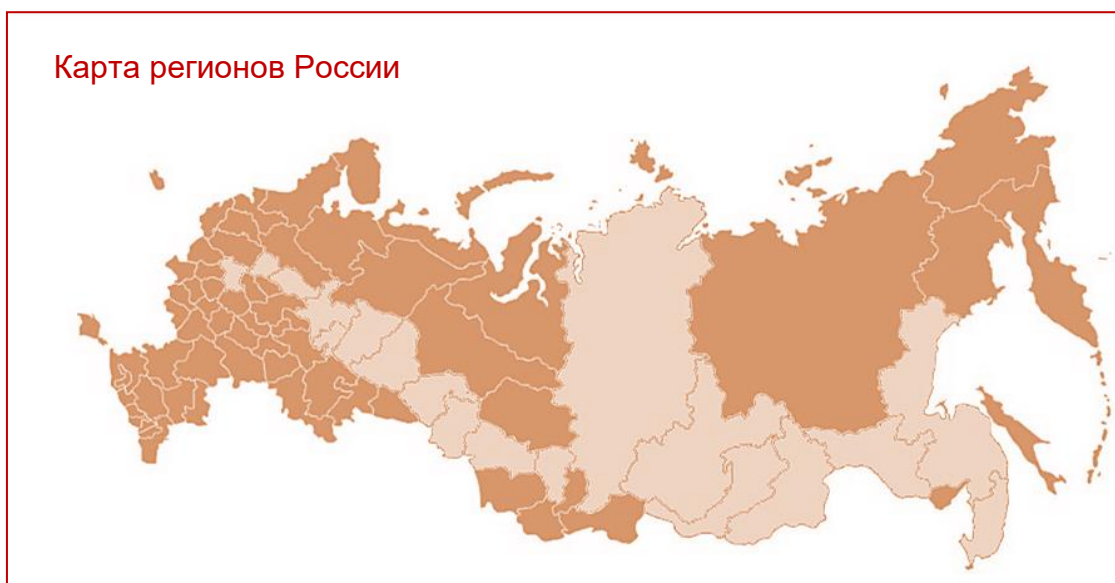
3 Doplně klasifikaci slovanských jazyků:

4 Přelož český název „Transsibiřská magistrála“ do slovanských jazyků:

- по-словацки: Transsibirská železnica
- по-польски: Kolej Transsyberyjska
- по-словенски: Transsibirska magistrála
- по-сербски: Транссибирска железница
- по-македонски: Транссибирска железница
- по-хорватски: Transsibirska pruga
- по-болгарски: Transsibirska magistrála
- по-русски: Транссибирская магистраль
- по-украински: Транссибірська магістраль
- по-белорусски: Транссiбiрская магістраль

5 **Впиш названия регионов, которые отмечены на карте:**

Области: Московская, Владимирская, Ярославская, Костромская, Кировская, Свердловская, Тюменская, Омская, Новосибирская, Кемеровская, Иркутская и Амурская

Края: Пермский, Красноярский, Забайкальский, Хабаровский, Приморский

Республики: Удмуртская республика, Республика Бурятия

6 **Ze 40 uvedených jazyků zakroužkuj ty, které se považují za oficiální pro regiony Ruska a prochází jimi Transsibiřská magistrála. K vyhledání použij on-line web: <http://web-corpora.net/wsgi3/minorlangs/>**

Абазинский	Аварский	Адыгейский	Алеутский
Арчинский	Башкирский	Бурятский	Ингушский
Коми-зырянский	Коми-пермяцкий	Корякский	Кубачи-аштинский
Кетский	Лакский	Лезгинский	Мансийский
Нанайский	Негидальский	Нихвский	Нганасанский
Сойотско-цатанский	Табасаранский	Татарский	Татский
Тофаларский	Тувинский	Тундровый ненецкий	Ульчский
Удегейский	Удмуртский	Хантыйский	Цахурский
Чулымский	Чувашский	Чукотский	Шорский
Эвенкийский	Энецкий	Южно-алтайский	Якутский

V

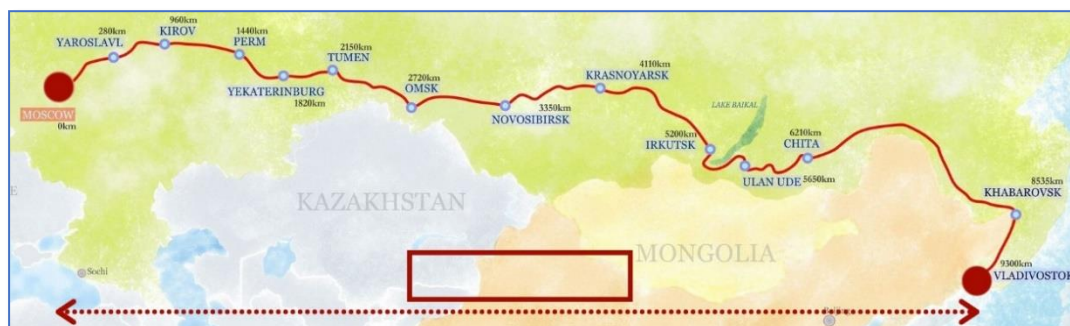
Metodický list

Transsibiřská magistrála v současnosti

Anotace:	Pracovní list je zaměřený na aktualizaci informací o Transsibiřské magistrále. Výukový materiál má aktivizovat žáky v hodinách ruského jazyka při výuce tématu Transsibiřská magistrála. Jednotlivá cvičení prověřují schopnost žáků propojovat poznatky s jinými předměty, jako je například dějepis a zeměpis.
Klíčová slova:	současnost, historie, význam Transsibiřské magistrály
Věková skupina:	1. až 4. ročník SŠ
Časová dotace:	jedna vyučovací hodina (je možné využít cvičení jednotlivě)
Pomůcky:	pracovní list, tužka na psaní, mapa Ruska, internet
Výukové metody:	klasické, aktivizující, komplexní výukové metody
Organizační formy:	individuální vyučování, hromadné (kolektivní) vyučování
Rozvíjené klíčové kompetence:	kompetence k učení, kompetence komunikativní, sociální a personální, kompetence k řešení problémů
Cíle:	Vyhledat informace a vypracovat pracovní list. Naučit se zjistit kurzy měn a znát, jak lze efektivně pracovat s internetem.
On-line zdroje:	<p>Транссибирская магистраль (Транссиб) — энциклопедия. [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: http://transsib.ru/</p> <p>ОАО "РЖД". ОАО "РЖД" [online]. Copyright © 2003 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: http://www.rzd.ru/</p> <p>Legiovlak Legie 100. [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: http://legie100.com/legiovlak</p> <p>Tutu.ru: Авиа, ЖД, билеты на автобус и туры онлайн. Стоимость железнодорожных билетов и расписание, цены на 2019 год [online]. Copyright © [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: https://www.tutu.ru/</p>

V Pracovní list: Transsibiřská magistrála v současnosti

1 Jaká je délka Transsibiřské magistrály?

2 Jak dlouho trvá cesta z Moskvy do Vladivostoku? _____

3 Doplní název 3 možných cest z Moskvy do Vladivostoku:

1) _____

Москва — — Киров — Пермь — Тюмень — Красноярск — Тайшет
— Северобайкальск — Тында — Находка — Советская Гавань.

2) _____

Москва — — Киров — Пермь — Екатеринбург — Тюмень
— Омск — Новосибирск — Тайга — Красноярск — Тайшет — Иркутск —
Улан-Удэ — Чита — Хабаровск — Владивосток.

3) _____

Москва — Муром — Арзамас — Канаш — — Екатеринбург —
Тюмень — Омск — Барнаул — Новокузнецк — Абакан — Тайшет — Иркутск
— Улан-Удэ — Чита — Хабаровск — Владивосток.

3 Kde lze koupit lístek? _____

4 Kolik stojí nejlevnější a nejdražší lístek z Moskvy do Vladivostoku?

5 Kolik vagonů má vlak „Rossija“?

6 Jakou nejvyšší rychlostí jede vlak na Transsibiřské magistrále?

7 Na webových stránkách <http://legie100.com/legiovlak> si prohlédni vlak, kterým po Transsibiřské magistrále jeli legionáři a zamysli se, co se změnilo od roku 1918.

8 Přiřaď jednotlivé typy vagónů k legionářskému nebo současnému vlaku:

бронированный вагон, спальный вагон, мягкий вагон, пассажирский вагон, товарный вагон, портновский вагон, вагон полевой почты, штабной вагон, санитарный вагон, теплушка, вагон-ресторан, вагон с площадкой

Поезд в 1918

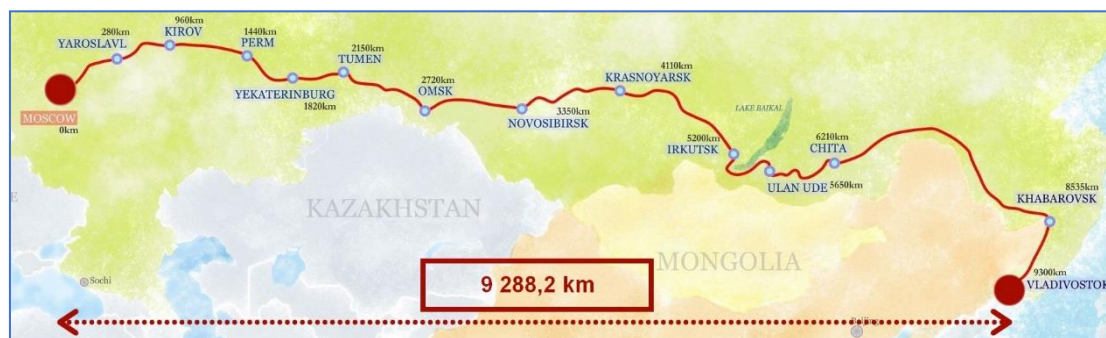
Поезд сегодня

9 Proč se lidé vydávají na Transsibiřskou magistrálu?

10 Jaký význam má Transsibiřská magistrála pro Česko?

V Řešení: Transsibiřská magistrála v současnosti

1 Jaká je délka Transsibiřské magistrály?

2 Jak dlouho trvá cesta z Moskvy do Vladivostoku? Поездка длится неделю.

3 Doplní název 3 možných cest z Moskvy do Vladivostoku:

1) Северных ход

Москва — Ярославль — Киров — Пермь — Тюмень — Красноярск — Тайшет — Северобайкальск — Тында — Находка — Советская Гавань.

2) Нижегородский ход

Москва — Нижний Новгород — Киров — Пермь — Екатеринбург — Тюмень — Омск — Новосибирск — Тайга — Красноярск — Тайшет — Иркутск — Улан-Удэ — Чита — Хабаровск — Владивосток.

3) Казанский ход

Москва — Муром — Арзамас — Канаш — Казань — Екатеринбург — Тюмень — Омск — Барнаул — Новокузнецк — Абакан — Тайшет — Иркутск — Улан-Удэ — Чита — Хабаровск — Владивосток.

3 Kde lze koupit lístek? Билет можно купить на сайте <http://www.rzd.ru/>.

4 Kolik stojí nejlevnější a nejdražší lístek z Moskvy do Vladivostoku?

Одно место в плацкартном вагоне стоит примерно 10 000 рублей.

Одно место в купе люкс стоит примерно 60 000 рублей.

5 Kolik vagonů má vlak „Rossija“?

Максимальная длина поезда – 20 вагонов.

6 Jakou nejvyšší rychlostí jede vlak na Transsibiřské magistrále?

Самая высокая скорость достигает 140 км/ч по дороге из Тюмени в Омск.

7 Na webových stránkách <http://legie100.com/legiovlak> si prohlédni vlak, kterým po Transsibiřské magistrále jeli legionáři a zamysli se, co se změnilo od roku 1918.

8 Přiřaď jednotlivé typy vagonů k legionářskému nebo současnému vlaku:

бронированный вагон, спальный вагон, мягкий вагон, пассажирский вагон, товарный вагон, портновский вагон, вагон полевой почты, штабной вагон, санитарный вагон, теплушка, вагон-ресторан, вагон с площадкой

Поезд в 1918

Поезд сегодня

бронированный вагон

пассажирский вагон

вагон полевой почты

спальный вагон

штабной вагон

плацкартный вагон

санитарный вагон

мягкий вагон

теплушка

товарный вагон

вагон с площадкой

вагон-ресторан

9 Proč se lidé vydávají na Transsibiřskou magistrálu? Мотивом поездки бывает уникальная возможность посмотреть всю Россию и узнать историю страны, встретить носителей языка и разрушить стереотипы.

10 Jaký význam má Transsibiřská magistrála pro Česko?

В 1918 году чехословацкие legionеры захватили почти всю Транссибирскую магистраль, чтобы защититься от большевиков. Хотя их считали дезертирами, они сформировали легендарное войско. Завоевали уважение у Антанты и внесли огромный вклад в основание Чехословацкой Республики.